

T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN SURİYELİ
SIĞINMACILARA YÖNELİK GÖÇ
POLİTİKASI VE GÖÇ YÖNETİMİ**

Mehmet Akif ODABAŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHRAMANMARAŞ

Mart-2024

T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN SURİYELİ
SIĞINMACILARA YÖNELİK GÖÇ
POLİTİKASI VE GÖÇ YÖNETİMİ**

DANIŞMAN :Doç. Dr. Öğr. Üyesi Marziye MEMEDLİ
JÜRİ :Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL
JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Yulhya BILETSKA

Mehmet Akif ODABAŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHRAMANMARAŞ

Mart-2024

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’NİN SURIYELİ SĞINMACILARA YÖNELİK
GÖÇ POLİTİKASI VE GÖÇ YÖNETİMİ

Mehmet Akif ODABAŞI

Danışman :Doç. Dr. Öğr. Üyesi Marziye MEMMEDLİ

Yıl : 2024, Sayfa: VII+81

Jüri : Prof. Dr. Öğr. Toğrul İSMAYIL (Başkan)
:Doç.Dr.Öğr. Üyesi Marziye MEMMEDLİ(Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Yuliya BILETSKA (Üye)

Bu çalışmamızın temel sorusu ülkemize gelen Suriyeli sığınmacılara yönelik geliştirilen politikalar ile birlikte göç kavramları bütünsel olarak değerlendirilerek Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacılara yönelik politikalarının etkileri ve bu politikalar ile birlikte göç yönetiminde nasıl bir yol izlendiği hakkında bilgi vererek Türkiye’nin göç yönetimini anlaşılmaaya çalışılmıştır. Sahip olunan bilgiler ile şu hipotezler oluşturulmuştur: ilk olarak Suriye’de gerçekleşen iç çatışmaların ardından Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin hukuki statüleri ve neden oldukları fiili durum olağan yönetim anlayışının ötesinde bir yaklaşım ve organizasyon becerisi gerektirmektedir. Türkiye’de Suriyelilere sağlanan insani koşullarla birlikte ülke içinde toplumsal dengenin korunması bu fiili duruma dayalı olarak geliştirilen özgün bir göç yönetiminin ve politikasının sonucudur. İkinci olarak: Türkiye, Suriye’den gelen ani göç dalgasına hazırlıksız yakalanmasına rağmen başarılı bir göç yönetimi politikası uygulayabilmiştir. Son olarak: Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik oluşturulan göç yönetimi organizasyonları kurumsallaştırılarak dünya standartlarının üzerinde bir göç organizasyonu haline getirilmiştir. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bir çalışmadır. Çalışma, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik göç politikası ve göç yönetimi konusunu ele almaktadır ve tarihsel bir yaklaşımla değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Politikası, Mülteci, Sığınmacı, Suriyeli Sığınmacı, Geçici Koruma Statüsü

**DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND
INTERNATIONAL RELATIONS
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAS SUTCU IMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**TURKEY'S MIGRATION POLICY AND MIGRATION
MANAGEMENT TOWARDS SYRIAN ASYLUM
SEEKERS**

Mehmet Akif ODABAŞI

Supervisor :Assoc. Prof. Dr. Marziye MEMMEDLİ

Year : 2024, Pages: VII+ 81

**Jury :Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. Marziye MEMMEDLİ (Member)
: Assist. Prof. Dr. Yuliya BILETSKA (Member)**

The main question of this study is to evaluate Turkey's migration management holistically, along with the policies developed for Syrian asylum seekers coming to our country, and to understand Turkey's migration management by providing information about the effects of Turkey's policies towards Syrian asylum seekers and the path followed in migration management with these policies. With the information obtained, the following hypotheses were created: firstly, the legal status of the Syrians who took asylum seekers in Turkey after the civil conflicts in Syria and the actual situation they caused require an approach and organizational skills beyond the ordinary management approach. The humanitarian conditions provided to Syrians in Turkey and the preservation of social balance within the country are the result of a unique migration management and policy developed based on this actual situation. Secondly: Although Turkey was caught unprepared for the sudden wave of migration from Syria, it was able to implement a successful migration management policy. Finally: The migration management organizations established for Syrian asylum seekers in Turkey have been institutionalized and turned into a migration organization above world standards. This study is a study using qualitative research methods. The study deals with Turkey's migration policy and migration management towards Syrian asylum seekers and is evaluated with a historical approach.

Keywords: Migration, Immigration Policy, Refugee, Asylum Seeker, Syrian Asylum Seekers, Temporary Protection Status

ÖN SÖZ

Bu çalışma her ne kadar tek kişilik bir yüksek lisans tezi ise de emeği olan sayısız kişi vardır. Öncelikle çalışma boyunca desteğini ve sabrını benden esirgemeyen ve bana tezimi bitirmem konusunda devamlı destek veren, sevdiren ve motivasyonumu hiçbir zaman kaybetmeme izin vermeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Öğr. Üyesi Marziye MEMMEDLİ'ye, fikir ve önerileriyle yüksek lisans hayatımı şekillendiren değerli hocalarım Prof. Dr. Fikret BİRDİŞLİ'ye ve Doç. Dr. Öğr. Üyesi Osman AĞIR'a teşekkürü borç bilir, hocalarımın yüksek lisans öğrenimim boyunca akademik anlamda katkıları dışında şahsıma bir aile ortamı oluşturarak gönülden verdikleri desteklerden ötürü minnettarım.

Tezimi yazmamda yardımcı olan ve her türlü sorunumda yardımına koşan değerli dostum ve kardeşim Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim YILMAZ'a ve sevgili kuzenim Mehmet ODABAŞI'ya teşekkür ederim. Yüksek Lisans eğitimimde bana destek olan değerli dostlarım Ali ATILGAN, Yunus AYDOĞDU, Aynur BAŞURGAN ATILGAN, Emre Baran PAK, Yusuf Zakir BASKIN, Fatih TEKİN, Emrullah KAÇMAZ, Zehra AKSU, Gül DEMİR, Arş. Gör. Sait Nuri EM, Merve ÇARKIT ALTUNKES ve adını sayamadığım tüm dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ne zaman ümitsizliğe düşsem beni ayağa kaldıran ve hayatımın her alanında desteğini hissettiğim kıymetli hayat arkadaşım Uzm. Dr. Esra ÇELİK'e ayrıca teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca bana desteklerini ve sevgilerini koşulsuz sunan ve hayatımın her alanında bana destek olan kıymetli aileme teşekkürlerimi sunarım. Bu eserimi kaybettiğim en büyük destekçim ve hayatımın şekillenmesinde en büyük rol sahibi olan Rahmetli Babam Cemil ODABAŞI ve aileme ithaf ediyorum.

Mehmet Akif ODABAŞI
KAHRAMANMARAŞ Mart-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
1. GİRİŞ	1
1.1. Tanımlar.....	3
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR	5
3. GÖÇ'ÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	9
3.1. Göç Olgusu ve Literatürde Göç Tanımlamaları.....	9
3.2. Göç Türleri ve Nedenleri	11
3.2.1. İlkel/ Basit Göç.....	11
3.2.2. Sürücü veya Cebri Göç.....	12
3.2.3. Zorunlu Göç.....	12
3.2.4. Grup Göçü ya da Kitle Göçü	12
3.2.5. Serbest (Seçmeli) Göç	12
3.2.6. Mülteci Göçü	13
3.2.7. Geçici Göç	13
3.2.8. Kalıcı Göç.....	14
3.2.9. İşçi Göçü.....	14
3.2.10. Beyin Göçü.....	15
3.3. Göç Teorileri	16
3.3.1. Ravenstein'ın Göç Kanunları	16
3.3.2. Everett S. Lee (İtme Çekme Teorisi).....	17
3.3.3. Kesişen Fırsatlar Teorisi.....	18
3.3.4. Network (Ağ) Teorisi	18
3.3.5. Fayda Maliyet Yaklaşımı	19
3.3.6. Seçkinlik Yaklaşımı.....	21
3.3.7. Marksist Teori	21
3.4. Türkiye'deki Geçici Barınma Merkezleri ve Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezi	22
4. GÖÇ İLE İLGİLİ ULUSLARARASI MEVZUAT VE DÜZENLEMELER.....	30
4.1. Göç ile İlgili Uluslararası Mevzuat ve Yükümlülükler.....	30
4.1.1. UNHCR'nin Kuruluşu	31
4.1.1.1. İlk Mülteci Krizi	32

4.1.2. 1951 Cenevre Sözleşmesi.....	33
4.2. Uluslararası Alanda Göç ile İlgili Örgütsel Yapılanma	34
5. TÜRKİYE’DE GÖÇ OLGUSU, ULUSAL MEVZUAT VE GÖÇ YÖNETİMİ.....	37
5.1. Türkiye’de Dönemsel Bağlamda Göç Politikaları ve Göç Mevzuatı.....	37
5.1.1. 1923- 1960 Dönemi Uygulanan Göç Politikaları	38
5.1.2. 1960- 1980 Dönemi Uygulanan Göç Politikaları	40
5.1.3. 1980- 1999 Dönemi Uygulanan Göç Politikaları	40
5.1.4. 1999 ve Sonrası Dönem Uygulanan Göç Politikaları.....	41
6. SURİYE KRİZİ VE TÜRKİYE’DE SURİYELİ SIĞINMACILAR SORUNU	43
6.1. Suriye Krizi’nin Nedenleri ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar	43
6.1.1. İç Savaşın Nedenleri.....	44
6.1.2. Protestoların Savaşa Dönüşmesi.....	44
6.2. Uluslararası Sonuçları ile Birlikte Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Sorunu	45
6.2.1. Hukuksal Tanımlama ve Statü Sorunu	45
6.2.2. Uluslararası Hukuka Göre Sığınmacı Hakları	49
6.2.3. Açık Kapı Politikası ve Sonuçları	51
6.2.4. Sorunun Ekonomik ve Sosyolojik Boyutları	52
7. TÜRKİYE’DE “SURİYELİ SIĞINMACILAR” SORUNUNUN YÖNETİMİ	53
7.1. Sorunun Tanımlanmasına Yönelik Girişimler, Teşhis Aşaması	53
7.2. “Suriyeli Sığınmacılar” Sorunun Yönetimi	54
7.2.1. İkamet Tezkeresi Harcı.....	55
7.2.2. Sağlık Hizmetleri Yönetimi.....	56
7.2.3. Eğitim Yönetimi	57
7.2.4. Barınma ve Beslenme Durumu	59
7.2.5. İstihdam ve İş Yönetimi	60
7.2.6. Psikolojik Durum.....	61
7.2.7. Hassas Grupların Durumları.....	61
7.2.7.1. Refakatsiz Çocuk Mülteciler	61
7.2.7.2. LGBTT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti) Grup.....	62
7.2.7.3. Aile İçi Şiddet Mağdurları	62
8. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SURİYELİ SIĞINMACILARIN DURUMLARI İLE İLGİLİ GENEL KARŞILAŞTIRMALAR.....	63
8.1.Dünya’da Suriyeli Sığınmacıların Durumu	63
8.1.1. Lübnan’da Suriyeli Sığınmacıların Durumu	64
8.1.2. Ürdün’de Suriyeli Sığınmacıların Durumu	65
8.2. Avrupa Birliğinde Suriyeli Sığınmacıların Durumu	65
8.3.Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri.....	66

8.3.1. Türkiye’de Göçmen Karşıtı Söylem.....	67
8.3.1.1. Genel Tespitler	67
8.3.1.1. Adalet ve Kalkınma Partisinin Perspektifi.....	68
8.3.1.2. Milliyetçi Hareket Partisinin Perspektifi	68
8.3.1.3. Cumhuriyet Halk Partisinin Perspektifi	69
8.3.1.4. İYİ Partinin Perspektifi	69
8.3.1.5. Demokrasi ve Atılım Partisinin Perspektifi	70
8.3.1.6. Gelecek Partisinin Perspektifi	70
8.3.1.7. Zafer Partisinin Perspektifi	71
9. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	72
KAYNAKLAR	75
ÖZ GEÇMİŞ	

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1 Yıllar itibariyle geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler.....	22
Şekil 3 2 Geçici Barınma Merkezleri içinde ve Dışında kalan Suriyeliler	23
Şekil 3 3Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ilk on İl	24
Şekil 3 4 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezi Suriyeli Sığınmacılar	25
Şekil 3 5 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde eğitim alan sığınmacıların anaokul düzeyinde cinsiyetler itibariyle dağılımı	25
Şekil 3 6 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde eğitim alan sığınmacıların ilkokul düzeyinde cinsiyetler itibariyle dağılımı	26
Şekil 3 7 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde eğitim alan sığınmacıların ortaokul düzeyinde cinsiyetler itibariyle dağılımı	26
Şekil 3 8 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde eğitim alan sığınmacıların lise düzeyinde cinsiyetler itibariyle dağılımı.....	26
Şekil 3 9 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde 6-17 yaş arası eğitime katılımlarının cinsiyetler itibariyle dağılımı	27
Şekil 3 10 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde Eğitim alabilecek yaştaki bireylerin dağılımı.....	27
Şekil 3 11 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde Okullaşma oranı	28

1. GİRİŞ

“İnsanlar yemek ve uyumak için yaşıyor. Özlenecek başka bir şey yok.” (Hatay Misafirhanesinde tutulan Moritanyalı Mülteci) (HYD Mülteci Raporu)

“12 yaşımdan beri korkuyla yaşadım ve hayatımda huzura kavuşamadım. Geleceğin farklı olup olmayacağını merak ediyorum.” (Kongo asıllı kaçak göçmen)” (Yaghmaian, 2007: 147).

Belirtilen açıklamalar, Türkiye’de ve daha dünyanın bir çok diğer yerlerinde, mültecilerin de duygularını ifade ediyor. Birçok gelişmiş veya az gelişmiş ülkedeki mülteciler, vatandaşlarının hayal bile edemediği yerlerde var olmakta zorlanıyor. Birçoğu sesi bile çıkmıyor, duyuramıyor, dinlenmiyor. Çünkü bildiğimiz, insanlıktan atılmış olan dünyayı temsil ediyorlar. Bazen devrilen teknelerde boğulduğunda veya bazen kamyon sandıklarına yakalandıklarında haberleri oluyor, ama aslında hepimizin önünde ve hiçbirimizin göremediği yerlerde yaşıyorlar.

Geçmişten bugüne, ülkeler arası göç her zaman süre gelmiştir buna rağmen, egemen ekonomik sistemin değişmesiyle birlikte göç kalıplarının değiştiği gözlenmiştir (Fassmann ve ark., 2009: 4). Buna ek olarak, küreselleşmenin etkisiyle dünyada genelinde göç hareketleri hem yoğun hem de niceliksel olarak yoğunlaşmıştır ve hem yasal ve yasadışı göç ve beraberinde sığınma hareketlerinin sayısı giderek artarak daha fazla ülkeyi kapsar hale gelmiştir. Başka bir deyişle, dünyanın genelinde artan insan hareketliliğini ve göçü, küreselleşmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Küreselleşmenin insani yönü olarak da bilinen ekonomik göç bölgenin kültürü, ekonomisi ve siyaseti üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. İnsanlar çeşitli nedenlerle kendi ülkelerini terk ederek başka ülkelere göç hareketliliğinde bulunurlar ve hiçbir ülke kendisini göçün sonuçlarına karşı koruyamaz. Yoğun göçün sosyal, ekonomik ve politik sonuçları uluslararası düzeyde toplumların gündemini oldukça doldurmakta; “göçmenlik sorunu” olgusu hem devletlerin hem de sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir.

2011’de Orta Doğu, Tunus’ta meydana gelen “Arap Baharı”, Libya, Suriye, Mısır gibi ülkelerle de etkilenmiş, Suriye ve Türkiye’de kriz ve iç çatışmalar ortaya çıkmış ve bölgedeki bazı ülkeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Bu süreçte, yüz binlerce kişi Suriye rejimini bölgedeki ülkelere (Lübnan, Ürdün ve Türkiye) kaçtı ve Türkiye’ye sığındı, son iki yılda çok büyük bir mülteci akınına uğramıştır. Bu süreçte Türkiye’nin mülteci politikası ve Türkiye’de açık kapı politikasının gelişmiş statüsü çerçevesinde Suriyeliler geçici koruma olarak belirlenmiştir. Göç İdaresi, Türkiye’de geçici kamplarda kalan Suriyelilerin sayısı, yaklaşık 279.000 Genel Müdürlük verilerine göre, şehir merkezlerinde yaşayan kayıt altında bulunan Suriyelilerin sayısı ise 3.5 milyon civarındadır. Türkiye’nin son yedi yılını (2011-2018) Suriyelilere kamu harcaması yapılırken 9 milyar doların üzerine çıkmıştır.

Günümüzde dünyanın pek çok ülkesi için sorunları çözmenin en önemli ve en zorlarından biri hiç kuşkusuz göç. Geçmişe kıyasla eskiden fazla erişilebilirlik ve belirli bölgelerde süregelen yoksulluk, çatışma, savaş ve gelişmiş illerde, bölgelerde ve ülkelerde daha iyi yaşam imkanları, her yıl binlerce ülke ve ülkede eğitim, sağlık ve iş yeri gibi çekici değişkenler değişir. Bununla birlikte, bu hareketlilik ulaştığı coğrafyalarda, politik, sosyal, kültürel, etnik, dini vb. birçok etkiye ve soruna neden olabilir. Her şeyden önce, göçmenler yaşadıkları toplumla uyum sorunları yaşıyorlar ve göçmen sayısı bir kerede çok fazla ise, hemen kabul görmeyi kabul etmiyorlar.

Kuşkusuz, göç nüfusunun gıda, konut, istihdam, sosyal yaşam ve kültür üzerindeki etkisi büyük bir paya sahiptir.

Devletler devam eden sorunlarla karşı karşıyadır. Ülkelerdeki ortaya çıkan krizler eğer çözüm üretilemezse büyüyerek bölgesel başlamakla beraber uluslararası krizlere dönüşmektedir. Bu bağlamda, bölgesel veya ulusal krizler oluştuğunda iyi yönetilerek çözüme kavuşturulmalıdır. Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları talepleri nedeniyle ortaya çıkan isyanlar 2010 yılında Tunus'ta başladı ve Orta Doğu'daki birçok ülkeyi etkiledi. Suriye rejiminin 2011'de Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki halk ayaklanmalarına karşı sert tutumu ve iç savaşın ardından başlayan iç savaş sivil nüfusun göçüne yol açtı. İç savaş şiddetinin artması nedeniyle Suriye, başta Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır, Kuzey Afrika ve Avrupa olmak üzere milyonlarca Suriyeli göç etmiştir. İlk konvoy, 29 Nisan 2011'de Suriye'ye Türkiye'ye ulaşmıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sayısı önemli ölçüde artmıştı. Hayır çerçevesinde Türkiye'ye giren ve “geçici korunan statülerine” geri gönderilen Suriyeliler için “açık kapı” politikası verilmiştir. Türkiye'deki Suriyeli mülteciler, ikamet süresini, göç krizine yol açan çok boyutlu gibi ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik sonuçlarını artırdı. Türkiye, Suriye mülteci krizini devretmek için inisiyatif olarak mülteci krizini yönetmiştir. Bu kapsamda mülteciler sınırda kayıt altına alınarak kamplara yerleştiriliyor. Ancak, kampların kapasitesi yetersiz olduğundan, kamp dışındaki mülteciler zor koşullarda yaşamaktadır. Kamp dışı mültecilerin yalvarmaya eğilimli olmaları ve toplumda algılanmaya açık olmaları, güvenlik endişelerine yol açmaktadır.

Araştırma başlangıcında sahip olunan bilgiler çerçevesinde şu hipotezler oluşturulmuştur:

- 1) Suriye'de gerçekleşen iç çatışmaların ardından Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin hukuki statüleri ve neden oldukları fiili durum olağan yönetim anlayışının ötesinde bir yaklaşım ve organizasyon becerisi gerektirmektedir. Türkiye'de Suriyelilere sağlanan insani koşullarla birlikte ülke içinde toplumsal dengenin korunması bu fiili duruma dayalı olarak geliştirilen özgün bir göç yönetiminin ve politikasının sonucudur.
- 2) Türkiye, Suriye'den gelen ani göç dalgasına hazırlıksız yakalanmasına rağmen başarılı bir göç yönetimi politikası uygulayabilmiştir.
- 3) Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yönelik oluşturulan göç yönetimi organizasyonları kurumsallaştırılarak dünya standartlarının üzerinde bir göç organizasyonu haline getirilmiştir.

Göç ve göçmen ilişkisi, karmaşıklığı ve anlaşılması güç doğasıyla bilinen bir gerçektir. Bu karmaşıklığın yanı sıra, günümüzdeki küreselleşme olgusu, bu ilişkiyi daha da karmaşık hale getirerek göç çalışmaları için büyük bir zorluk oluşturmaktadır. Bu karmaşık yapının üstesinden gelmek, doğru bir analize ulaşmak için göç ve göçmen kavramlarını ayrıştırarak çalışmalara özgünlük katmak gerekmektedir.

Bu çerçevede, yüksek lisans tez çalışmasında yapılan literatür taraması, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik göç politikası ve yönetimi konusunda bazı kaynaklara ulaşıldığını göstermektedir. Ancak, Türkçe literatürde bu konunun teorik bağlamda yeterince ele alınmadığı ve çok kapsamlı çalışmaların eksik olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak, bu çalışmanın Türkiye için Suriyeli göçünü hem teorik hem de pratik açıdan bütüncül bir şekilde değerlendirerek Türkçe literatüre önemli bir katkı sunabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bir çalışmadır. Çalışma, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik göç politikası ve göç yönetimi konusunu ele almaktadır ve tarihsel bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Ayrıca, teorik altyapı uygulamadaki olaylarla ilişkilendirilmiştir.

Çalışma dokuz bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, çalışmanın önemi, amacı, yöntemi ve çalışma planı hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümünde, daha önceki çalışmalardan elde edilen sonuçlara dayanarak, bu çalışmanın ne gibi farklar ve katkılar sunacağı açıklanmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, göç kavramı çerçeve açısından değerlendirilmiş, göç ile ilgili yapılmış olan tanımlara yer verilerek, ulusal ve uluslararası örgütlerin yaptığı tanımlar ve uluslararası sözleşmelerde yer alan göç ve öç edenlere ilişkin tanımları içermektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünü göçe ilişkin uluslararası anlaşmalar, mevzuatlardan derlenen bilgiler oluşturmaktadır.

Çalışmanın beşinci bölümünde, Türkiye'de göç olgusunun, ulusal mevzuatı ve Türkiye'nin göç yönetimi ele alınarak, Cumhuriyetten itibaren Türkiye'de yaşanan iç ve dış göçler dönemlere göre gruplandırılarak, açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Almanya'ya işçi gönderimi; Afganistan'dan gelen bireyler , Peşmerge ile terör örgütlerinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle yaşanan iç göçlere değinilmiştir ve sivil toplum örgütlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın altıncı bölümünde, Türkiye'ye yakın Ortadoğu ülkelerinden (Suriye ve Arap bahar) kaynaklanan göçmenlerden dolayı ortaya çıkan sorunlar belirtilmiş, Türkiye'de uygulanan hukuki mevzuat karşısında bahsedilen bu göçmenlerin ne olarak anılacağı ya da statülerinin ne olacağına ilişkin tartışmalar açıklanmaya çalışılmıştır. Ülkelerin göçmenlere yönelik uyguladığı açık kapı politikası ve bu politika kapsamında ülkelerin ödev ve sorumlulukları ile Türkiye'nin bu konudaki yaptıkları belirtilmiş, Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin Türkiye ekonomisine bindirdiği yük, eklediği sosyal sorunlar kamu kurumlarından derlenen ikincil veriler ışığında anlatılmıştır.

Çalışmanın yedinci bölümünde Türkiye'deki Suriyeli mülteci sorununun çözümüne yönelik kavramlar ele alınmaktadır. Suriyeli sığınmacı ve mülteciler sorununa ilişkin kamuda gerçekleştirilen toplantıları, girişimler ve kararlara değinildi ve kararların uygulanması anlatılmıştır.

Çalışmanın sekizinci bölümünde, Dünyada ve Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların durumları ile ilgili genel karşılaştırmalarından bahsedilmiştir. Son olarak dünyada ülkelerin kabul ettiği Suriyeliler ve bu ülkelerdeki durumları ile Türkiye arasında bir derlenen veriler ile karşılaştırma yapılmıştır.

Çalışmanın dokuzuncu ve son bölümünde, literatür taraması sonuçlarına dayanarak kapsamlı bir değerlendirme sunulmuş ve elde edilen bulgular özetlenmiştir. Ayrıca, bu bulgulara dayalı olarak konuyla ilgili çeşitli öneriler sunulmuştur.

1.1. Tanımlar

Mülteci: Kökenleri uluslararası hukukun temel belgelerine dayanan bir terimdir. Bu kavram, kendi ülkesinden kaçmış ve geri döndüğünde ciddi şiddet veya zulüm tehdidi altında olan bireyleri tanımlar. Savaşlar gibi çatışma durumlarında da bu statü uygulanabilir. Mülteciliği tanımlayan temel belgeler arasında 1951 Mülteci Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi bulunmaktadır. Bir kişi, bireysel başvuru yaparak mülteci statüsünü elde edebileceği gibi, büyük göç dalgalarının yaşandığı durumlarda varış

ülkesinde otomatik olarak mülteci statüsüne alınabilir. Mülteciler, gönüllü olmadıkları sürece kesinlikle ülkelerine iade edilemezler (<https://www.unhcr.org/tr>, 05.01.2019).

Sığınmacı: Bireysel olarak mülteci statüsü için başvuruda bulunan ve başvurusunun nihai olarak değerlendirilmesini bekleyen kişilerin tanımı olarak kabul edilebilir. Sığınmacıların talepleri değerlendirilirken uluslararası koruma sağlanır ve gönüllü olmadıkları sürece sınır dışı edilmemeleri garanti edilmektedir.

Ülkesi içinde yerinden edilmiş kişi: Kendi ülkesi içinde yaşanan olaylar nedeniyle başka bir yere kaçmak zorunda kalmış kişileri tanımlar. Bu kişiler, uluslararası sığınma statüsüne başvurmadan önce kendi ülkeleri içinde yerinden edilmişlerdir (<https://www.unhcr.org/tr>, 05.01.2019).

Vatansız insan: Hiçbir ülkeye ait vatandaşlığı olmayan bireyleri ifade eder. Bu nedenle, insan haklarından ve vatandaşların sahip olduğu hizmetlerden yararlanma hakları kısıtlıdır. Aynı kişi, hem vatansız hem de mülteci statüsünü taşıyabilir, bu da uluslararası hukuk açısından karmaşık bir durumu yansıtır (<https://www.unhcr.org/tr>, 05.01.2019).

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Konuyla ilgi yapılan literatür taraması, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik göç politikası ve göç yönetimi konusundaki çalışmaların sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle göç, göçmen, sığınmacı, savaş ve göç politikası gibi konuları ele alan ikincil kaynaklara erişmeye çalışılmıştır. Elde edilen kaynakların hepsini burada ele almak mümkün olmadığından, konuyla en yakından ilişkili olan kaynaklara odaklanılmıştır. Konuyla ilgili önceki çalışmalara bakıldığında

Akkoyunlu Ertan ve Ertan, "Türkiye'nin Göç Politikası", isimli makale çalışmasında; Suriye'deki iç savaş nedeniyle, çok sayıda Suriyeli vatandaşı Türkiye'de yaşamaya başlayarak sığınma sorunu yaşayan yalnız kalarak Türkiye geçici mülteci statüsüne göç etmek zorunda kalmaktadır; bu konuda politika üretmek zor oldu. Üç milyondan fazla Suriyeli, insan yaşamı fırsatlarından yararlanabilmek için beklenen standartlara ulaşamadı ve uluslararası toplumdan gerekli desteğin bulunmaması nedeniyle, göç sorunlarının çözümünde önemli sorunlarla karşılaştı. Göçmenlerin % 90'ından fazlasının, mülteci kampları haricinde sınır şehirlerine ve ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş şehirlere kontrolü ve kontrol dışı dağıtımıyla ekonomik, politik, sosyal ve güvenlik sorunlarına maruz kaldığı görülüyor. Gelecekte göçmenlerin neden olabileceği güvenlik sorunlarının artabileceği, vatandaşlar ve göçmenler arasındaki gerilimlerin ve çatışmaların artabileceği, göçmenlerin yasadışı sektörlere katılacağı ve organize suçlarla ilişkilendirilebileceği gibi endişeler ifade edilmektedir. Bu tür sorunlarla başa çıkmak için etkili bir göç politikasının geliştirilmediği takdirde, Türkiye'nin karşılaşılabileceği en büyük tehditlerden biri olarak görülmektedir.

Özdemir'in "Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri" başlıklı makalesinde, Ortadoğu'daki krizlerin Türkiye'yi nasıl etkilediği incelenmektedir. Bu bağlamda, Arap Baharı olarak adlandırılan rejim karşıtı halk ayaklanmaları, Türkiye'yi de etkilemiştir. Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları talepleri, Suriye'deki iç savaşın patlak vermesine yol açmış ve bu çatışma sonucunda milyonlarca Suriyeli, Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, sınırdan gelen Suriyeli mültecilere kapılarını kapatmayarak "açık kapı" politikası izlemiştir. Bu durum, Türkiye'de göçle ilgili sorunların artmasına yol açmıştır.

Çakran ve Eren'in "Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması" başlıklı çalışmasında, dünya genelindeki insanların çatışmalar, doğal afetler, zulüm, şiddet veya insan hakları ihlalleri gibi olaylar nedeniyle evlerini terk etmeleri ve başka ülkelere sığınmaları ele alınmaktadır. Bu çalışma, "mülteci" kavramının sığınmacı ve göçmen kavramlarıyla karıştırılmasının yarattığı sorunlara odaklanmaktadır. Ayrıca, Develioğlu'nun (2015) 'Karar Verme' kuramından ilham alarak, Lee'nin (1966) 'İtme ve Çekme' kuramı daha da geliştirilmiştir.

Çınar (2018) "Küresel Göç Sorunları Ve Birleşmiş Milletler" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, küresel göçün 21. yüzyılda artan etkileri ele alınmaktadır. Yerinden edilmiş kişilerin göç etmesine neden olan faktörler ve Birleşmiş Milletler'in bu konudaki rolü incelenmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), yerinden edilmiş kişiler için yardım kampanyaları yürütmekte ve haklarını savunmaktadır. UNHCR, dünya genelindeki yerinden edilmiş kişilere yardım etmek için önemli bir kurumdur ve günümüzde 65,6 milyon insan yerinden edilmiştir.

İlktürk (2017), "Suriyeli Göçmenlerin Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye varışlarının üzerinden 6 yıl geçmesine rağmen, topluma uyum süreçlerinde hala zorluklar yaşadıkları belirtilmektedir. Aynı zamanda, dış politika alanında

Türkiye'nin rolünü etkilemeye devam ettikleri gözlemlenmektedir. Bu göçmenlerin varlığı, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerine de son dönemde önemli ölçüde etki etmektedir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin Türkiye topraklarını terk ederek Avrupa Birliği ülkelerine yönelme istekleri, Avrupa Birliği içinde ciddi endişelere yol açmış ve göç meselesi güvenlik boyutuyla ele alınmaya başlanmıştır. Bu durum, göçün bir güvenlik sorunu olarak algılanmasına neden olmuştur. Göçün güvenlik perspektifiyle ele alınmasının sonucunda, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerde artışlar görülmüş ve bu süreçte Türkiye ile Geri Kabul Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmış ve 20 Mart 2016 tarihine kadar Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçen göçmenlerin Türkiye'ye geri gönderilmesini öngörmüştür. Bu antlaşmanın bir sonucu olarak, Türkiye'nin Avrupa'ya vizesiz seyahat hakkı elde etmesi için 72 kriter belirlenmiştir. Bu kriterler, Belge Güvenliği, Göç Yönetimi, Kamu Düzeni ve Güvenliği, Temel Haklar ve Düzensiz Göçmenlerin Geri Kabulü gibi beş ana başlık altında toplanmıştır. Ancak, özellikle Avrupa Birliği'nin terör tanımı konusundaki yaklaşımı nedeniyle 7 kriter üzerinde uzlaşa sağlanamamış, Bu sebeple, Türkiye'nin vizesiz Avrupa amacı gerçekleştirilememiştir.

Gürcüoğlu (2015) yüksek lisans tezi, 2012 Suriye krizinin ardından Hatay'daki Suriyeli göçmenlerin varlığının, özellikle Hatay Arap Alevileri üzerindeki etkilerini incelemekte ve bu etkileri Hatay Arap Alevilerinin algılarına dayalı olarak analiz etmektedir. Bu çalışma, Türkiye genelinde azınlık olarak kabul edilen bir etnik grubun Hatay'da yerel nüfusa sahip olduğu bir ortamda, Suriyeli Sünni mültecilerin Hatay'a gelmesinin Hatay'ın mevcut yapısı üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin Hatay Arap Alevileri üzerindeki etkisini sorgulamaktadır. Bu nedenle, Hatay Arap Alevilerinin algılarına odaklanarak, bu çalışma Suriyeli mülteciler ile Hatay Arap Alevileri arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkileri de ele almaktadır. Hatay Arap Alevilerinin algılarını daha iyi anlayabilmek için, etnik grup algısı üzerine yoğunlaşan akademik literatürden faydalanılmış ve grup algısını yorumlama çabasına girilmiştir. Ayrıca, yerel Hatay Arap Alevilerinin algılarını daha ayrıntılı bir şekilde incelemek amacıyla etnografik bir saha çalışması da gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, Suriye krizi sonrası Hatay'daki karmaşık etnik ve sosyal dinamiklerin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Ekici ve Tuncel (2015) tarafından yapılan "Göç ve İnsan" başlıklı çalışmada, tarih boyunca insanlar çeşitli sebeplerle yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu göç olgusu, insanlar üzerinde çok yönlü etkiler yaratmıştır ve bu etkiler özellikle bireylerin inançları, düşünceleri, kuralları ve yapıları üzerinde değişimlere yol açmıştır. Anadolu gibi Doğu ve Batı arasında önemli bir geçiş güzergahında bulunan coğrafyalarda gerçekleşen göç, yıkılan ve kurulan medeniyetler için ayrı bir öneme sahiptir ve bu nedenle Türkiye gibi bölgelerde derinlemesine araştırmalar yapılması gereken bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, göçün, insanların doğal ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini sadece bozmakla kalmayıp aynı zamanda ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda bir dizi etkiye sahip olduğu farklı alanlarıyla değerlendirilmektedir.

Yücel (2011) tarafından kaleme alınan makalede ifade edilen temel düşünce, Avrupa Birliği'nin Orta Doğu politikasının, Avrupa'ya özgü tarihsel ve jeostratejik koşullarla şekillendiğidir. Ortaya çıkan özgün koşullar, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgeye yönelik bakış açısı ve kendi pozisyonunu belirleme şekli ile zaman zaman çatışabilir ve Amerika merkezli politikalar konusunda şüpheler oluşturabilir. Özellikle George W. Bush döneminin ikinci aşamasından sonra, transatlantik ilişkilerin Washington'da daha fazla vurgulandığı bir politika yapma süreci benimsenmiş olmasına rağmen, Amerika ile Avrupa arasındaki Orta Doğu'ya bakış açısı ve bölgedeki

varlıklarını konumlandırma esaslarındaki farklılıklar hala varlığını sürdürmektedir. Vurgulanan önemli bir nokta, Avrupa Birliği'nin Orta Doğu politikasının, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki politikaları ile uyumsuzluklar içerebileceği ve bu durumun transatlantik ilişkilerde zorluklara neden olabileceğidir. Bu, Avrupa Birliği'nin, kendi jeostratejik çıkarlarını ve bölgeye yönelik özgün perspektifini koruma isteğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, bu farklılıkların, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu politikasının bir sonucu olarak ortaya çıktığına dikkat çekilmektedir. Bu nedenle, Avrupa Birliği'nin Orta Doğu politikası, bölgeye özgü tarihsel ve jeostratejik faktörlerle birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nin politikalarıyla da şekillenmektedir. Sonuç olarak, Avrupa Birliği'nin Orta Doğu politikasının özgün koşullar ve Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkiler bağlamında karmaşık bir dinamik içinde şekillendiğini vurgulamaktadır. Bu farklılıkların anlaşılması, transatlantik ilişkilerin ve Orta Doğu politikalarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Güleç (2015), Avrupa Birliğinde uygulanan göç politikalarını ve Türkiye'ye etkilerini incelemiştir. Küreselleşmenin insanlar ve devletlerin kültürü, ekonomisi ve ülke siyasetine etkileri bulunduğunu belirtmiştir. Küreselleşmeyle birlikte dünyadaki göç hareketleri yoğunlaştı ve yasal göç ve yasadışı göçlerin yanı sıra iltica hareketinde bulunan insanların sayısının da büyük artışlar yaşanmış ve bu hareketlilikten etkilenen ülke sayısı da artmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, ortak ekonomik politikaları hayata geçirmek ve siyasi bir formasyona geçmek için başlayan ve Avrupa Birliği'nin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri, dışardan Birliğin topraklarına göç etmektir. Her iki coğrafi bölgenin tarihi itibarı, göçün bir kavşağıdır, Türkiye'de bulunan bir ülke olarak görülüyorsa, 2000'li yıllara kadar kapsamlı bir göç politikası oluşturdu. Bu çalışma yolunda Avrupa Birliği'nde ele aldıkları ve Türkiye'nin göç politikası, tarihi geçmiş ışığında tartışılacaktır. Bununla birlikte, AB üyelik sürecinin etkisine rağmen, Türkiye aynı zamanda söz konusu uzun vadeli kalkınmayı inceleyerek gerekli politikaları üretebilecek bir ulusal göç stratejisi hazırlamama problemidir.

Öztürk (2012), "Avrupa Birliği'nin İran ve Suriye Politikasının Türkiye'ye Etkisi" isimli makale çalışmasında, AB'nin İran ve Suriye için uyguladığı politikasının Türkiye'nin bölgeye yönelik hedefleri içerisine etkisini incelemeye çalışmışlardır. Yakınsama derecesinin ölçümü ile yürüttükleri çalışmada Türkiye ve AB'nin ne kadar benzeştiğini hesaplayarak Orta Doğu'da politikalar izlediği sorusunun önemini belirtmişlerdir.

Hopyar (2016), mültecilere ilişkin "Avrupa'nın Mülteci Politikası" isimli çalışmasında; göçü basitçe bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlamış, süresinden ve nedeninden bağımsızdır, insanlığın ilk dönemlerinden beri süregelen bir süreçtir. I. ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan göç hareketliliğinin en ciddi ve en geniş zamanı kapsayan mülteci krizi olduğunu söylemiştir. En uzun süren ve en ciddi mülteci krizi olduğu kabul edilmektedir. Yıllar boyunca ortada bir sorun olmaksızın muamelesi gören bu göç dalgası, sorunu AB ülkelerinden ve ardından Almanya'dan ve diğer Kuzey Avrupa ülkelerinden uzaklaştırdı. Mülteci ve göçmen sorunun çözümü için diğer AB ülkelerini Almanya öncülüğünde çalışmalara devam etmektedir. Krizin derinleştiğini ve ortak çözümlerin geliştirilemediği bunun nedenin ise yasal çerçevenin bulunmaması olduğunu belirtmiştir.

Çerkeşli (2016), "2000 Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri ve Arap Baharı" Suriye ve Türkiye'nin bölgedeki önemine vurgu yaptığı çalışmasında 2000 yılı sonrası Türkiye-Suriye ilişkilerini incelemiştir. 2010 yılı sonrası bölgesel karışıklıkların iki ülke arasındaki ilişkilere zarar verdiğini, Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkileri ve

komşularında ortaya çıkan problemlerin sağlıklı ve dönemsel olarak yönetmesi gerektiğini aksi takdirde bölgedeki güvenliğin tehlikeye gireceğini vurgulamıştır.

Taner (2012), Göçmen ve mültecilerin geri gönderilmesini incelediği “Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi”, isimli doktora çalışmasında; Uluslararası hukukta geri göndermenin temel ilkesi olarak geri gönderilecek sığınmacı ve mültecilerin dönecekleri yerde can güvenliklerinin ve insanlık haklarına sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Çalışmada, geri sığınmacı veya mültecilerin dönüşsüzlük ilkesini ülkelerin ihtiyaçlarına göre değiştirebildiklerini uygulamalarda farklılıklar olduğunu tespit etmiştir.

Kaya (2017), “Türkiye’deki Suriyeliler” isimli kitabında; 2011’de başlayan Suriye çatışması ve iç kargaşasından bu yana Türkiye, göç tarihinde benzeri görülmemiş bir durumla karşı karşıya kaldı. Türkiye, sosyal, politik, ekonomik, demografik ve kültürel alanda birçok değişikliğe yol açan kitlesel göçler, farklı büyüklükteki mültecilerin yerli halkları arasındaki ilişkilerin gelişmesine yol açmaktadır. Bu kitap, göç ve çatışmalarla birlikte yer değiştirme ve yeniden yerleşim sürecinde iki ana konuya odaklanmaktadır. Birincisi akrabalık kaygısı, ikincisi çok eşli evlilikler. İç savaşın Suriye’de, kusurlu toplulukların Türkiye’yi kendi kabilelerinden dayanışma deneyimleri yaşayan kimselere yerleştiği yerlere ve bu tecrübenin arka planında akrabalık ve soyunluğa etkisi, işin temel dayanaklarını oluşturmaktadır. Kabile kimliği ve kültürel bağlarının dokusunu belirlemek üzere, İbn Haldun’un sinirlilik kavramı analitik bir araç olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, sınırın her iki tarafında aynı aşiret ve aile bağlarına sahip olan grupların göç sürecinde bu bağları nasıl göz önünde bulundurdıkları, göçmenlerin ve yerli halkın dayanışma ilişkisi içinde umutları, memnuniyeti ve hüsrانlarının nasıl geliştiği Göçün zorlukları hangi şekilde değişiyor, sinirlilik bağları kopuyor. Çalışmada yerli erkekler Suriyeli kadınlarla yatığı çoklu evlilikler ve bu şekilde evlenen kadın ve çocukların durumlarıdır.

Erkiral Tavas’ın (2015) doktora çalışması, göçün uluslararası hareketlerinin, küreselleşmenin dünya konjektöründe, giderek daha karmaşık bir hâl aldığı ve bu nedenle birçok farklı açıdan değerlendirilmesi gereken bir evre haline geldiğini vurgulamaktadır. Türkiye, bu göç dalgalarının merkezinde kalan ve bu dalgalanmalardan doğrudan etkilenen bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Çalışmada, Türkiye’de uygulanan göç politikaları, Avrupa Birliği’ne (AB) aday bir ülke olarak ve AB’nin göç yönetimi politikaları literatür ve raporlar ışığında incelemiştir. Araştırma, Türkiye’nin AB üyeliği sürecindeki göç yönetimi stratejilerini ve bu süreçte izlenen politikaları detaylı bir şekilde ele almaktadır. Çalışmasının temel amacı, AB’nin göç yönetimi politikasının, aday, komşu, göçmen, alıcı ve transit ülke konumunda olan Türkiye’ye etkilerini ve olası sonuçlarını bu perspektif içinde bir model önermek amacıyla analiz etmektir. AB’nin göç politikası ile ilgili ilkeleri ve yaklaşımları ile uygulamadaki gerçeklikleri, kuruluşundan bu yana incelemiştir. Türkiye’nin göç hareketliliğinde “kaynak ülke” olmaktan çıkıp “transit ülke” ve “alıcı ülke” konumuna dönüşümünü ve Avrupa Birliği’nin göç rejimi çerçevesinde göç uygulamalarına yaklaşımın nasıl şekillendiğini belirledikten sonra, daha kapsamlı ve sürdürülebilir bir göç yönetimi stratejisi, AB’ye aday ülke olmanın bir parçası olarak sadece AB’nin göç rejimi tarafından önerilmemiştir. Sonuç olarak detaylandırılmış ve sürdürülebilir küresel bir yaklaşımın gerekli olduğunu ortaya atmıştır.

3. GÖÇ'ÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1. Göç Olgusu ve Literatürde Göç Tanımlamaları

Göç konusu, koordine bir müdahale gerektiren giderek daha küresel bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Devletler şimdi göç meselesini sadece ikili düzeyde değil, aynı zamanda küresel ve bölgesel bağlamlarda da tartışılmaktadır. Ancak göç yönetimi için paydaşların anlayacağı ortak bir dilin kullanılması gerekmektedir (IOM-Uluslararası Göç Örgütü, 2009;4).

Birleşmiş Milletler'in mülteci tanımına ilişkin ilk düzenleme, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer almıştır. Ancak bu sözleşme içeriği eksik görülerek, daha sonra 1967 yılında kabul edilen Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ile mülteci tanımı ve statüsü düzenlenerek sunulmuştur. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'ne göre mülteci, aşağıdaki koşulları karşılayan bir kişidir (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, 2016; 2; <https://www.unhcr.org>, 10.01.2019):

- Irk, dini inanç, vatandaşı olduğu ülkenin tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrama korkusu taşıyan ve vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan kişi, bu ülkenin savunmasından yararlanamayan ya da bu korumayı istemeyen kişiyi ifade eder.
- Kendi vatandaşı olduğu bir ülkesi olmayan ve yukarıda belirtilen sebeplerle önceki ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan, bu ülkeye dönme ihtimali olmayan kişi de bu tanıma dahil edilir.

1951 Cenevre Sözleşmesi, 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylardan kaynaklanan durumlar için mülteci tanımını kabul etmektedir. Bu tarih sınırlaması, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupalıların ülkelerine geri dönmelerini teşvik etmek amacıyla konulmuştur. Ancak, 1967 Protokolü, bu tarih sınırlamasını kaldırmış ve daha geniş bir zaman aralığını kapsayacak şekilde mülteci tanımını genişletmiştir (Bozbeyoğlu, 2015: 64).

ILO'nun ortaya çıkışında halkların refahı, ülke güvenliği ve politik konuların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. ILO Anayasası'nın giriş bölümünde, dünyada barışın sağlanması için insanlık ve adalet duygusuyla hareket edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sanayileşme döneminde, sosyal adaletin işçilerin sömürüye maruz kaldığı ülkelerde barışı sağlamadaki önemi açıkça anlaşılmıştır. Dünyada ülkelerin karşılıklı ekonomik bağılıkları nedeniyle piyasalar için benzer uygulamalara ve iş birliğine muhtaç olduğu vurgulanmıştır. (<https://www.ilo.org>, 10.01.2019).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler bünyesinde doğrudan faaliyet gösteren bir kuruluş olarak bireylerin çalışma haklarını koruma amacını taşımaktadır. ILO'nun temel hedefi, sosyal adalete katkı sağlayarak uluslararası insan hakları ve işçi haklarını geliştirmektir. Özellikle Uluslararası Çalışma Konferansı, üçlü yapısı (işçi, işveren, hükümet) tarafından kabul edilen Sözleşme ve Öneriler ile uluslararası standartlar oluşturma görevini üstlenmektedir. Bu sözleşmeler, üye devletlerin yasama organları tarafından onaylandığında, taahhüt edilen koşulların uygulanmasına yönelik bağlayıcı hükümler içerir. Tavsiyeler ise politika oluşturma, yasa ve uygulama süreçlerine rehberlik sağlar. Türkiye, göçmen işçilerin haklarını içeren ILO sözleşmeleri de dahil olmak üzere temel çalışma haklarını içeren 8 sözleşmeye taraf olmuş ve ulusal mevzuata dahil etmiştir (Dündar ve Özer, www.ikgv.org, 2015:52).

Göçün kökeni insanlık tarihinin başlangıcına kadar izlenebilir olsa da, bazı sosyal bilimciler göç yaşının insanlık çağının bir belirleyeni olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedirler (Castles ve Miller, 2008:17). Bu görüşün temeli, göçün geniş bir yelpazede yayıldığı, uluslararası ilişkilerin giderek daha belirleyici hale geldiği ve ekonomik ve sosyal sonuçlarının büyüklüğü nedeniyle, göç olgusunun daha önce hiç olmadığı kadar etkili olduğu düşüncesine dayanır (Castles ve Miller, 2008: 17-18). Bu iddianın kesin bir şekilde kanıtlanması zorlu bir süreçtir. Çünkü tarihsel verilere sahip olmadığımız dönemleri günümüz göç hareketleri ile karşılaştırmak mümkün değildir. Ancak bu, günümüzdeki göçün değerini azaltmamalı ve önemini göz ardı etmemeliyiz. Bu nedenle mevcut göç hareketleri, milli devletlerin göç kontrol politikalarına direnç gösterebilecek yeni siyasi birimlerin oluşmasına yol açabilir ve böylece mevcut politik düzeni etkileyebilir, bilinen zorlu ve hatta şiddet içeren süreçlerin sonuçlarını yeniden şekillendirebilir (Castles ve Miller, 2008: 5).

Göç kavramı, Türkiye'nin coğrafi konumundan ötürü siyasetin ajandasında kalmaya devam ediyor. Göç kavramının yaygın tanımı şu şekilde yapılabilir. Göç, insanlar; istekleri dışında veya rızalarıyla, tekil veya gruplar halinde, geçici veya kalıcı, ülke içinde veya dışında başka bir bölgenin idari sınırlarına yer değiştirmesidir (Adıgüzel, 2016: 3). Göç nedenleri de değişmektedir. İnsanlar ekonomik nedenlerle, coğrafi ve doğal afetler, politik baskılar gibi nedenlerle yerlerini değiştirebilirler.

Göç kavramı, yaşadığı yüzyıldan bu yana şekil değiştirmiştir ve her çağ kendi göçmenlerini yarattığından beri göç nedenleri de tarihte değişmiştir. Castles ve Miller'a göre, bu 21. asırda göçmenlik yönelimleri dört ana başlık altında toplamak mümkündür (2008: 12);

Küreselleşen Göç: Göç hareketleri, dünya genelindeki ülkeleri ciddi bir şekilde etkilemektedir. Bu nedenle, birçok göçmen alan ülke, farklı ekonomik, sosyal ve kültürel geçmişe sahip çeşitli göçmen gruplarını kabul etmektedir.

Hızlı Göç: Göç hareketleri dünya genelinde büyük ölçüde artmıştır. Bu durum, hükümetlerin yaklaşımlarının önemini ve karmaşıklığını artırmaktadır, bu nedenle ülke yönetimleri, uluslararası yer değiştirmeleri yönlendirebilmek veya sınırlayabilmek için politika üretmek zorundadır.

Çeşitlenen Göç: Göçmen alan ülkeler, sadece işçi göçü, mülteciler veya kalıcı yerleşimcilerle sınırlı kalmamakta, bu nedenle farklı göç türleri ulusal ve uluslararası politika önlemleri açısından önemli bir zorluk oluşturmaktadır.

Kadınların Göçünde Artış: Geçmişteki göç hareketleri genellikle erkekler tarafından yönlendirilirken, günümüzde bazı mülteci hareketlerinde kadınlar daha fazla görünür hale gelmiştir. Cinsiyet çeşitliliği tarih boyunca göçte önemli bir rol oynamıştır, ancak çağdaş göçlerde kadınların rolü artmıştır.

BM Mülteci Örgütü'nün Küresel Eğilimler hakkındaki yıllık raporu (2017), 68,5 milyon insanın yaşadığı yerin değiştirildiğini açıkladı. Yeri değiştirilen nüfusun içinde, 2017'de ilk kez veya birkaç kez yerinden edilen 16,2 milyon kişi bulunmaktadır. Bu, büyük ölçekli bir hareketliliği temsil etmektedir. 68,5 milyon kişiden 25,4 milyonu, ülkelerindeki huzursuzluk ve baskı nedeniyle ülkelerini veya bölgelerini bırakan mültecilerdir. Bu rakam, 2016'ya göre 2,9 milyon kişi artmıştır ve bir yılda kaydedilen en büyük artış olarak kayıtlara geçmiştir. 31 Aralık 2017 itibarıyla, mülteci statüsü başvurularının sonuçlarını bekleyen sığınmacı sayısı 300.000'den yaklaşık yüz kat artarak 3 milyonu aşmıştır. 2016'da kendi ülkelerinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı,

yerinden edilenlerin toplamının 40 milyonunu oluşturunuyordu ([https://www.unhcr.org/tr, 10.01.2019](https://www.unhcr.org/tr,10.01.2019)).

BM Yüksek Komiseri Filippo Grandi, göçle mücadelede küresel olarak mücadelede başarılı olmak için umutlu olduğunu belirtmiştir. Hiçbir bireyin kendi rızasıyla mülteci olamayacağını belirterek bu konuda yeni bir yol haritası hazırlayarak göçün yönetiminde kapsamlı küresel iş birliğinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. ([http://www.un.org.tr, 10.01.2019](http://www.un.org.tr,10.01.2019)).

BMMYK'nın Küresel Eğilimler raporu, Dünya Mülteciler Günü'nden (20 Haziran) önce yıllık olarak yayınlanmakta, ardından BMMYK, hükümetler ve ortaklar tarafından toplanan verilere dayalı olarak zorla yerinden edilme izlenmektedir. Bu rapor küresel sığınma ortamını incelememediğinden, BMMYK bu konuyu farklı yayınlarla ele almaktadır. 2017 yılında; zorla geri dönüş, mültecilerin siyasallaşması ve scapegoating, hapsedme veya kendileri için çalışma olasılığı ve birçok ülkenin mülteci zorla kelimesinin kullanılmasına itiraz ettiği gerçeği görülmeye devam etti. 68 milyon ile ifade edilen küresel yer değiştirme rakamının yaratılabileceği algısının aksine, büyük ölçekli yer değiştirme vakalarının sınır ötesi meydana geldiği durumlar yaratılabilir. Yerinden edilmiş kişilerin yaklaşık üçte ikisi ülkelerinden ayrılmadı ve ülke içinde yerlerinden edildi. 25,4 milyon mültecinin yalnızca beşte birinden fazlası UNRWA'nın sorumluluğu altındaki Filistinliler. BMMYK'nın sorumluluğunun geri kalanının üçte ikisi yalnızca beş ülkeden geliyor: Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar ve Somali. Bu ülkelerdeki çatışmanın sona ermesi, zorla yerinden edilmenin küresel resmini önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir ([https://www.unhcr.org/tr, 10.01.2019](https://www.unhcr.org/tr,10.01.2019)).

Mültecilerin büyük çoğunluğunun farklı bölgelerde mülteci kamplarında ya şehir merkezlerine uzak bölgelerde değil büyük şehirlerin içinde yaşadığı tespit edilmiştir (Küresel Eğilim raporu,2017). Mültecilerin çok büyük bir bölümünü yanında refakatçisi bulunmayan çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Nüfusuna oranla en çok mülteci barındıran ülke Lübnan, Dünya üzerinde en yüksek sayıda mülteci barındıran ülke ise Türkiye'dir. Öç edilen ülkedeki iç çatışmaların sona ermemesi ve huzurun eri sağlanamaması nedeniyle geriye dönüşler az miktarda kalmaktadır ([https://www.unhcr.org/tr, 10.01.2019](https://www.unhcr.org/tr,10.01.2019)).

3.2. Göç Türleri ve Nedenleri

Uluslararası göçleri incelediğimizde, sadece hareketlilik türünden bağımsız olarak kapsam, içerik ve nitelik gibi faktörleri göz önünde bulundurarak uluslararası göç türlerini ayırmak oldukça zordur. Çünkü göç türleri zaman zaman birbirlerini içeren şekilde de kullanılabilmektedir. Grup göçü ile toplu göç ve kalıcı/geçici göçü de oluşturabilir.

3.2.1. İlkel/ Basit Göç

İnsanlar ve / veya gruplar doğal nedenlerle ortaya çıkan kuraklık, kıtlık veya diğer ekolojik afetlerle karşılaştıklarında, onlara çözüm bulamadıkları için başlattıkları göç hareketine ilkel / basit göç denir. Tarih, bu nitelikteki dürtülerin neden olduğu çok sayıda ilkel veya basit göç formuyla doludur. Bu tür bir göçü fiziksel veya iklimsel göç” olarak ifade etmenin yanlış olmadığını düşünülmektedir (Çavuşoğlu, 2006: 90).

3.2.2. Sürücü veya Cebri Göç

"Sürücü veya cebri göç" (impelled or forced migration), bireylerin veya grupların, genellikle siyasi otoritenin veya daha büyük ve güçlü bir grubun baskısıyla, çoğu kez şiddet içeren zorlama sonucunda, yerleşik oldukları bölgeden acilen ve yetersiz koşullar altında başka bir bölgeye sürülmeleri veya ayrılmaya zorlanmalarını ifade eder. Bu tür göç, tarihsel olarak çeşitli örneklerle belgelenmiştir. Örneğin, Nazi Almanyası döneminde Yahudilerin ve Çingenelerin maruz kaldığı zorla göç ettirilme, 1980'lerde Orta Amerika'da diktatörler tarafından yönetilen ülkelerden kitlesel kaçışlar gibi örnekler bu kapsama dahildir (Beth ve diğerleri, 1988: 505). Benzer şekilde, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1915'te Ermenileri tehcir etmesi, 1944'te Kırım Türkleri'nin Sibirya'ya sürgün edilmesi ve 1988'de Kuzey Irak'taki Kürtler'in Türkiye'ye sığınması gibi olaylar da bu türün örneklerindendir (Kaynak, 1992: 155).

3.2.3. Zorunlu Göç

Zorunlu göç, sürücü veya cebri göçten farklı bir niteliğe sahiptir. Sürgün veya şiddet içeren zorlama söz konusu değildir. Genellikle, çoğunlukla grupların isteği doğrultusunda veya istisnai durumlarda bu isteğe aykırı olarak gerçekleşir. İki ülkenin kendi etnik kökenlerine ve kültürel bağamlarına sahip olan grupların değiş-tokuş edilmesi veya sadece bir grup veya topluluğun diğer ülkeye göç etmesine dayanır. Bu göç türü, hareketin taraflarının isteğine dayalı olduğu için sürücü veya cebri göçten ayrılır ve farklıdır (Beth ve diğerleri, 1988: 505). Örneğin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi, her iki ülkedeki bireyler için "zorunlu göç" türü kabul edilir. Bu göç, 1922-1930 döneminde gerçekleşti ve genellikle grupların kendi istekleri doğrultusunda gerçekleşti veya istisnai durumlarda gerçekleşti. Bu göç sırasında, etnik kökenleri Türk olan ancak Hristiyan inancına sahip olan Karamanlılar da Türkiye'den mübadele ile yer değiştirmek zorunda kaldılar (Çavuşoğlu, 2006: 91).

3.2.4. Grup Göçü ya da Kitle Göçü

"Grup göçü" veya "kitle göçü," iki devlet arasında resmi bir anlaşma olmaksızın, genellikle ortak etnik köken veya dini inanç gibi özellikleri paylaşan insanların, çoğunlukla baskı ve ayrımcılığa maruz kalmaları nedeniyle, gruplar halinde veya büyük topluluklar halinde bulundukları ülkeyi terk etmeleri durumunu ifade eder (Beth ve diğerleri, 1988: 505). Gerçekleşen bu göç türü, genellikle coğrafi uzaklık ve sosyo-ekonomik benzerlik mesafesindeki bir ülkenin açıkça onayı ile gerçekleşir. Örneğin, 1989'da Bulgaristan'dan Türkiye'ye ortaya çıkan "soydaş" göçü, bu tür bir göç hareketine örnektir (Toğrol, 1991: 60).

3.2.5. Serbest (Seçmeli) Göç

Serbest veya seçmeli göç, zorunlu göçten daha esnek bir yaklaşımı temsil eder ve göç olgusunu gerçekleştirmeyi, göç etme olasılığı ve isteğini bireylerin iradesine bırakan bir göç türüdür (Beth ve diğerleri, 1988: 505). Bu tür göç, genellikle dışa göç veren ve içe göçü kabul eden ülke devletleri arasında yapılan anlaşmalara ve belirlenen kurallara dayalı olarak gerçekleştirilir. Yani, serbest göç, bireyleri gruplar yerine bireyler olarak ele alır ve göç başvuruları her birey için ayrı ayrı yapılır. Bu bağlamda, bireylerin göç başvurusu yapabilmesi ve kabul edilmesi, iki ülkenin yetkililerinin belirlediği şartları yerine getirmelerine ve önceden belirlenen koşulları

taşımalarına bağlıdır. Genellikle, bu süreç, dışa göç veren ülkenin yetkililerinden alınan belgelerle, içe göçü kabul eden ülkenin diplomatik temsilciliklerine yapılan "serbest göç vizesi" başvuruları ile başlar ve gerekli denetimler ve onaylar sonucunda "serbest göçmen vizesinin" verilmesi veya uygun bulunmayarak reddedilmesi şeklinde işler.

İncelemeler, özellikle kendi yurttaşlarının etnik kökenine veya kültürel benzerliği bulunan bireyleri (ve bu çerçevede grupları) serbest göçmen olarak kabul etme eğiliminde olan ülkelerin, bu kriterlere uymayanları serbest göçmen olarak kabul etme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Örneğin, Türkiye'ye Bulgaristan'dan gerçekleşen 1951 ve Yugoslavya'dan gerçekleşen 1952 göçleri, bu tür bir göçün yaygın örneklerini olmaktadır. Türkiye, göçmen kabul politikasını özellikle erken yıllarda, "Türk soyundan veya Türk kültürüne bağlı olan kişilerin göçmen olarak kabul edilebileceği" şeklinde belirlemiş ve bu belirleme 2510/1934 sayılı İskân Kanunu'nun 3. maddesinde de yer almıştır (Dışişleri Bakanlığı, 1969: 645).

3.2.6. Mülteci Göçü

Siyasi otorite (Ülke yönetimi) ile uyuşmazlık yaşanması ve huzur, can/mal güvenliğinin tehlikeye düştüğü durumlarda bireylerin küçük veya orta gruplar halinde çoğunlukla yasa dışı yollarla, sahte belgelerle gerçekleştirdikleri göçe "Mülteci göçü" (refugee migration) denmektedir. Göçün en zor şekli mülteci göçüdür. Uluslararası dayanışma ve yardım gerekliliği, siyasi açıdan önemini ancak son zamanlarda kazanmış ve kabul görmüştür. Mülteci sorunlarına yönelik uluslararası yardım çağrıları, 1921 öncesinde genellikle ve sadece az bir sayıda özel gönüllü kuruluşlar tarafından yapılmıştır (Kritz ve Keely, 1981: 18). Mülteci göçü, tarihsel olarak dünya genelinde hemen hemen her yerde görülmüş olsa da 1970-1980 yılları arasında çoğunluğu Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerinden oluşan bölgelerde artış göstermiştir (Kritz ve Keely, 1981: 18).

Türkiye'de gerçekleşen 12 Eylül 1980 darbesinin ardından, özellikle bireyler ve küçük gruplar halinde olmak üzere, Avrupa ülkelerine yoğun bir şekilde mülteci göçleri gerçekleşmiştir. Bu tarihsel bir örnektir ve benzeri durumlar tarihsel olarak da kayıtlıdır. Örneğin, Arjantin'de Juan Peron hükümeti, beyin göçünü teşvik etmek amacıyla 1946'da mülteci kabul etme programını başlatmıştır. Bu program, iş birliği yapılan "Uluslararası Mülteciler Örgütü" ile iş birliği içinde yaklaşık 5 yıl içinde, çoğunluğunu Yugoslavyalıların oluşturduğu 32 binden fazla mültecinin Arjantin'e sığınmasını sağlamıştır. Zaman içinde bu politika kısıtlandığında bile, özellikle komşu ülkelerden gelenler de dahil olmak üzere, Arjantin'e gizli yollardan iltica edenlerin sayısı artmıştır. Ayrıca, bu dönemde İngiltere, sürgündeki Polonya ordusu subayları ve askerlerini içeren 17,500 Polonyalının ülkeye iltica etmelerine izin vermiştir (Solberg, 1978: 155). Bu örnekler, ülkelerin iç ve dış siyasi olaylarına bağlı olarak mülteci akınlarına nasıl yanıt verdiğini gösteren önemli tarihî durumlardır. Benzeri dönemlerde gösterilen bu insanî yaklaşım, mültecilere sığınma imkânı sunarak, zor koşullarda yaşayan insanlara yardım etme amacını taşımıştır. Bu tür olaylar, mültecilerin tarihsel ve kültürel olarak zengin bir perspektif sunmalarının yanı sıra, mülteci sorunlarının nasıl ele alınması gerektiği konusunda da öğretici niteliktedir.

3.2.7. Geçici Göç

"Geçici göç" (temporary migration), yaygın olarak belirli bir alanda (sınırlı), belli bir süre (sürelili) ve açık ve belirli bir nedenle gelir elde etmek amacıyla bir bölgeden diğer bölgeye göç etmeyi ifade eden bir uluslararası göç türüdür. Bu terim,

başlangıçta işçi göçü ile örtüşebilse de aslında işçi göçünü içeren daha geniş bir anlam taşır. "Geçici göç" kavramı, bazen işçi göçünü tanımlamak için kullanılsa da yukarıda belirtilen kısıtlamalara uymayan ve sürekli ikamet hakkı sağlamadan iç göçe izin verilen diğer göçmenleri de içerir. Bu kapsamda, misafir işçi uygulamaları ilk olarak 1950'ler ve 1960'lar boyunca İsviçre, Fransa ve diğer bazı Avrupa ülkelerinde uygulanmıştır. Aynı şekilde, Meksikalı işçilerin ABD'ye iç göçünün kabulü ve istihdamları için uygulanan "Bracero" programı, Latin Amerika'nın güney bölgelerinden Arjantin'e, Kolombiya'dan Venezuela'ya ve petrol üreten Orta Doğu ülkelerine yönelik göçler gibi çeşitli bölgelerden gelen göçler, kabul ve istihdamlarıyla ilgili programlarla birlikte "geçici göç" olarak adlandırılabilir. Bu bağlamda, uluslararası şirketler veya kuruluşlar tarafından istihdam edilen yüksek uzmanlık düzeyine sahip göçmenler, yabancı ülkelerde çalışan diplomatik personel, uzman işçiler, sanatçılar, oyuncular ve hatta öğrencilerin yabancı ülkede bulundukları süre boyunca geçici göçmenler olarak kabul edilmesi ve bu hareketliliği "geçici göç" olarak değerlendirmek gerekmektedir (Kritz ve Keely, 1981: 19).

3.2.8. Kalıcı Göç

"Geçici göç"ün tam zıttı olan bir göç türü "kalıcı göç," olarak kabul edilebilir. Bu anlamda, Göç edilen ülkede sürekli bir yerleşim hedefleyen bir uluslararası göç, bu anlamda süresiz göç olarak kabul edilir (Kritz ve Keely, 1981: 19). Bu konuda bir örnek vermek gerekirse, Osmanlı dağılma döneminde gerçekleşen kayıplar nedeni ile Balkanlar, Kafkasya ve Kırım'dan Bulgaristan'dan gerçekleşen yaklaşık iki yüzyıldan daha uzun bir süre boyunca gerçekleşen bu göç, bu açıdan bakıldığında birer "kalıcı göç" örneği olarak ele alınabilir (Aktüre, 1985: 896; Toğrol, 1991: 60).

3.2.9. İşçi Göçü

Kendi ülkesinden bir başka ülkeye işçi statüsünde iş gücünü satabilmek için bir başka ülkeye göç etmeleridir. 1900'lü yılların başlarından bu yana işçi göçü, özellikle sanayileşmiş ve gelişmiş Avrupa ülkeleri ile ABD gibi bölgeleri hedef almıştır. Örnek olarak, Türkiye'den 1961-1975 döneminde yaklaşık 1 milyon işçi, Batı Avrupa ülkelerine işçi göçü yapmış ve bu nedenle 1980'de Batı Avrupa'daki toplam Türk nüfusu 2 milyona ulaşmıştır (Martin, 1991: 25). Özellikle Fransa, Britanya ve Hollanda gibi Avrupa ülkeleri, işçi göçünü kolaylaştıran kanallar oluşturarak bu göçleri teşvik etmişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrasında bu ülkeler, bu kanallar aracılığıyla Avrupa'ya ciddi sayılarda işçi göçü almıştır. Bu dönemde gelişmemiş veya gelişmekte olan Avrupa'ya komşu/yakın ülkeler Avrupa'nın sanayileşmiş yerleşim yerlerine en fazla işçi göçü sağlayan devletler olmuşlardır (McLean, 1981: 57). Almanya, İngiltere İsviçre, Fransa gibi ülkeler, zor çalışma koşulları gerektiren ve düşük ücret sağlayan işleri yabancı işçilere yaptırmıştır. Ancak, genellikle bu ülkeler bu işçilere kalıcı olarak yerleşmeleri konusunda olumsuz bir tavır sergilemişlerdir. Bu fobiye dayalı bir tutumu yansıtmaktadır ve Batı Avrupa'nın bu tutumuyla daha önce görülmemiş bir şekilde desteklendiğini ifade eder (Çavuşoğlu, 2006: 95).

II. Dünya Savaşı sonrası, özellikle soğuk savaşın yaşandığı buhranlı dönemde, Sanayileşmiş Avrupa ve Kuzey Amerika'nın ekonomik kalkınma, eğitimin önemi, iş sahalarının genişlemesi işçi göçünü tetiklemiştir. Vasıfsız ve yarı vasıflı iş gücüne dayanan iş alanları yerli nüfusu çekmemiş ve bu boşluğu doldurmak amacıyla Pakistanlılar, Hintliler, Batı Hintlileri, İspanyollar, Cezayirli, Afrikalı, Türkler, Yugoslavlar, İtalyanlar gibi çeşitli gruplar farklı ülkelere işçi göçü gerçekleştirmişlerdir

(Shills, 1978: 413). Son olarak, 1849-1907 yılları arasında Avrupa'dan Amerika'ya gerçekleşen büyük göç dalgası da işçi göçü bağlamında değerlendirilebilir. Bu dönemde İrlandalılar, Almanlar, İskandinavlılar ve İtalyanlar gibi farklı milletlerden bireyler Amerika'ya işçi olarak göç etmişlerdir (Thomas, 1973: 95).

3.2.10. Beyin Göçü

"Beyin göçü" terimi, genellikle yurt içi veya yurt dışında eğitim almış ve uzmanlaşmış kişilerin, daha iyi iş koşulları, yüksek statü ve daha yüksek gelir sağlayabilmek için başka ülkelere göç etmelerini ifade eder. Beyin göçü, genellikle teknik bilimler gibi uzmanlık gerektiren alanlarda eğitim almış ve sayıları sınırlı olan kişiler arasında görülür. Bu konu, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş veya sanayileşmiş ülkelere doğru gerçekleşen göçlerin nedenleri ve etkileriyle ilgilenen araştırmacılar ve kalkınma uzmanları için giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Çavuşoğlu, 1995: 23).

Beyin göçünün nedenleri, genellikle üç ana yaklaşım altında incelenir: "itici-çekici nedenler", "merkez-çevre ülkeler" ve "arz-talep dengesizliği" (Çavuşoğlu, 1995: 23-24).

İtici-Çekici Nedenler Yaklaşımı: Bu yaklaşıma göre, beyin göçü, göç veren ülkenin koşullarının göçü teşvik edici nitelikte olması ve göç alan ülkenin koşullarının da cazip gelmesi sonucunda ortaya çıkar. Örnek olarak, Malezya'da Çinliler, Kenya'da Asyalılar veya Seylan'da Tamiller gibi gruplar bu yaklaşımın örnekleridir. Göç veren ülke, genellikle ekonomik, siyasi veya sosyal nedenlerle bireylerin göç etmeyi tercih etmelerini teşvik edebilir. Aynı şekilde, göç alan ülke, yüksek kaliteli eğitim, iş olanakları veya daha iyi yaşam koşulları gibi faktörlerle beyin göçünü çekici hale getirebilir.

Merkez-Çevre Ülkeler Yaklaşımı: Bu yaklaşıma göre, beyin göçü, dünya ekonomik dengesizliği sonucu ortaya çıkar. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere gelişmiş merkez ülkelere doğru beyin göçü, ekonomik eşitsizliklerin bir sonucudur. Bu yaklaşıma göre, göç veren ülkeler, yetersiz ekonomik fırsatlar, düşük ücretler veya politik istikrarsızlık gibi faktörler nedeniyle nitelikli bireylerini kaybedebilir. Göç alan ülkeler ise daha iyi ödüllendirilen işler, daha iyi yaşam standartları ve daha fazla fırsat sunarak beyin göçünü çekebilir.

Arz-Talep Dengesizliği Yaklaşımı: Bu yaklaşımda beyin göçü, kendi ülkesi dışında eğitim alan kişilerin kendi ülkelerindeki uzmanlık ve teknoloji seviyelerine uyumsuz olmalarından kaynaklanır. Yani, göç veren ülkenin iş piyasası, yüksek nitelikli iş gücüne ihtiyaç duymayabilir veya bu iş gücünü istihdam etmek için uygun fırsatlar sunmayabilir. Bu nedenle, nitelikli kişiler yurtdışına gitmeyi tercih edebilirler.

Beyin göçünün avantajları ve dezavantajları, genellikle "insaniyetçi model" ve "ulusalcı model" olarak iki ana kategoriye ayrılır. "İnsaniyetçi modeli" benimseyenler, bilimin uluslararası bir nitelik taşıdığına ve bilim insanların insanlığın hizmetinde olduğuna inanırlar. Bu nedenle, beyin göçünün dünya refahını artırmak için bir fırsat olduğunu savunurlar. "Ulusalcı modele" göre ise, beyin göçü gelişmiş ülkeler lehine işlerken, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin kalkınma olanaklarını daraltır. Bu modeli benimseyenler, beyin göçünün kaynak ülkeler için bir kayıp olduğunu düşünürler (Çavuşoğlu, 2006: 97).

II. Dünya Savaşı sonrasında, Arjantin hükümeti, ülkenin teknik uzmanlarını ve nitelikli işgücünü eksikliklerini gidermek amacıyla Nazilerin dağıldığı dönemde Uluslararası Mülteciler Örgütü ile işbirliği yaparak mülteci statüsünde birçok teknik

uzman ve askeri memur almayı başardı (Solberg, 1978: 155). Aynı dönemde ücret farklılıkları nedeniyle doktorlar İngiltere'den Kanada'ya ve ABD'ye göç etmeyi tercih ederken, boşalan pozisyonlar Asyalı doktorlar tarafından İngiltere'ye dolduruldu. Bu bağlamda, Kanada 1950-1963 yılları arasında 1.230 uzmanı ABD'den ve çeşitli ülkelerden toplam 7.790 uzmanı kabul ederken, Kanada'da yetişen 4.681 uzman ABD'ye, 795 uzman ise İngiltere'ye göç etti. Beyin göçü kavramı altında bilim insanları, mühendisler, mimarlar, cerrahlar, bilgisayar programcıları, istatistikçiler, biyologlar, tarım uzmanları, hemşireler ve sanatkârlar gibi çeşitli meslek gruplarında benzer örnekler bulunmaktadır. Tüm bu örnekler, gelişmiş/sanayileşmiş ülkelerin sadece az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere değil, aynı zamanda ABD, Kanada ve İngiltere gibi kendi aralarında da yoğun bir beyin göçü yaşandığını göstermektedir (Thomas, 1973: 309). Sonuç olarak, beyin göçü konusu, uzmanların yetiştiği ülkelerin kaynaklarının diğer ülkelere aktarılması ve bu ülkelerin kalkınma olanaklarının sınırlandırılması gibi karmaşık bir sorunu yansıtmaktadır. Bu sorunu çözmek için uluslararası işbirliği ve dengeli politikalar gereklidir.

3.3. Göç Teorileri

Birçok farklı yaklaşım ve teori ile göç süreci ele alınmış, açıklanmıştır bu çalışmada önemli teorilere yer verilmiştir.

3.3.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Göç konusunu bilimsel olarak ele alan ilk çalışma, 1885 yılında Ravenstein'in "Göç Kanunları" adlı makalesi olarak kabul edilir. Ravenstein, bu çalışmada göç olgusunu sistemli bir şekilde inceleyerek genel geçer kurallarını ortaya koymaya çalışmıştır. İncelemesini, 1871 ve 1881 yıllarındaki İngiliz nüfus sayımından elde edilen verilere dayandırmış ve bu verilere dayalı olarak yedi göç kanunu formüle etmiştir. Ravenstein'in geliştirdiği analitik ve ampirik model, göç olgusunu genel ekonomik, sosyal ve politik koşullar bağlamında ele almıştır. Bu çalışması, gelecekteki göç teorilerinin ve modellerinin temelini atmış ve bu alandaki ilerlemelere öncülük etmiştir (Yalçın, 2004:22). Ravenstein, bu çalışmada göç olgusunun genel geçer kanunlarını bulmaya çalışmıştır. İngiliz nüfus sayımı istatistiklerine dayanarak yaptığı analizlerle yedi göç kanunu belirlemiştir (Ravenstein, 1885:198):

- Göçlerin çoğunluğu kısa mesafelidir. Göç edenler, yeni yerlerinde aynı göç dalgasını oluşturma eğilimindedirler. Bu göç hareketleri genellikle büyük üretim ve ekonomi merkezlerine yönlendirilir. Göçün boyutunu belirleyen faktörlerden biri, hedef kentlerdeki yerli nüfus yoğunluğudur.
- Hızlı ekonomik gelişme, kentin göç almasının nedenidir. Kentlerdeki ekonomik büyüme, çevresel bölgelerden göç hareketini başlatır ve kırsal bölgelerde işgücü açığı oluşur. Bu işgücü açığı, yakındaki yerlerden gelen göçmenlerle doldurulur.
- Göç edenler, kentlerdeki ekonomik ve ticaret fırsatlarına ulaşmak amacıyla göç ederler. Bu nedenle göç, amaç ve fırsatlar arasında bir uyum içerir.
- Bir göç dalgası, bir sonraki göç dalgasını tetikler ve bu şekilde zincirleme göçler oluşur. Hem yoğun göç alır hem de yoğun göç verir.
- Uzun mesafeli göçler genellikle büyük ticaret ve endüstri merkezlerine yönelir. Bu tür göçler basamaksızdır ve doğrudan bu merkezlere yerleşmeyi içerir.

- Kent yerlileri genellikle kırsal kesim yerlilerine göre daha az göç ederler. Kırsal kesimden kırsal kesime göç ise daha fazla yer değiştirme eğilimindedir.
- Kısa mesafeli göçlerde kadınlar, erkeklere göre daha fazla göç eğilimindedirler.

Ravenstein'e göre, göçün temel nedeninin genellikle ekonomik olduğunu, ancak çevresel değişkenler, eğitim olanakları ve hedef noktasındaki yaşam maliyetlerinin de etkili olduğunu savunmuştur. Ayrıca, üretim ve ticaret merkezlerinin sürekli artışının göçün sürekliliğini sağladığını savunmuştur.

3.3.2. Everett S. Lee (İtme Çekme Teorisi)

Lee, Ravenstein'in göç teorilerini dönemin koşullarına uyarlamış ve göç akımlarını etkileyen faktörleri detaylı bir şekilde incelemiştir. Ayrıca, göç sürecindeki "aradaki engelleri" de ele almıştır. Ravenstein'in iç göçü açıkladığı çalışmanın ardından, Lee 1966'da önemli bir iç göç teorisi geliştirmiştir. Lee, göçmenden çok göçü incelemiş, ancak göçmenin de rolünü unutmamıştır. Göç hareketlerini itici ve çekici faktörlerle açıklarken, insanların bir yerden bir yere gitmelerini çıkış ve varış noktaları ile diğer etkenler aracılığıyla açıklamıştır (Everett, 1966:49-50).

Lee, göç kararının belirlenmesinde etkili olan dört ana faktörü şu şekilde sıralamıştır:

Çıkış Noktası ile İlgili Faktörler: Göçün başlangıç noktasıyla ilgili faktörler, kişinin neden ayrılmaya karar verdiğini etkileyen temel unsurlardır. Bu faktörler arasında ekonomik koşullar, işsizlik, gelir eşitsizliği, politik istikrarsızlık, çatışma ve doğal afetler gibi faktörler bulunabilir. Kişi, kötüleşen koşullardan kaçmak veya daha iyi fırsatlar aramak gibi nedenlerle göç etmeye karar verebilir.

Varış Noktası ile İlgili Faktörler: Göçmenin gideceği yerle ilgili faktörler, hangi ülkenin veya bölgenin tercih edildiğini belirler. Bu faktörler arasında iş olanakları, ekonomik refah, sosyal hizmetlerin kalitesi, eğitim imkanları, dil benzerliği, aile bağları ve göçmen politikaları gibi unsurlar bulunabilir. Göçmenler, daha iyi yaşam koşulları, iş bulma olasılığı ve yaşam kalitesi gibi nedenlerle belirli bir varış noktasını seçebilirler.

Karşılaşılan Engeller: Göç kararını etkileyen bir diğer önemli faktör, karşılaşılan engellerdir. Bu engeller, göç sürecinin ne kadar zorlu veya riskli olduğunu belirler. Sınırların aşılması, vize gereklilikleri, yasadışı göçün riskleri, dil bariyerleri, kültürel uyum zorlukları ve ayrımcılık gibi engeller, göç kararını etkileyebilir. Göçmenler, bu engelleri aşma veya azaltma stratejileri geliştirebilirler.

Kişisel Faktörler: Kişisel faktörler, bireyin göç kararını kişisel deneyimleri, becerileri, ilgi alanları ve aile bağları gibi özel faktörlere dayandırmasını içerir. Örneğin, bir kişi ailesiyle birlikte göç etmek isteyebilir veya belirli bir mesleki beceriye sahip olabilir ve bu becerileri daha iyi bir iş bulmak için kullanmayı hedefleyebilir. Kişinin kişisel motivasyonları ve özellikleri, göç kararını şekillendiren önemli etkenlerden biridir.

Lee, bu dört faktörü kullanarak göç teorisini açıklar. Ona göre, göç kararı çıkış ve varış noktalarındaki itici ve çekici faktörlerin bir karar setinin sonucudur. Lee'nin teorisine göre, her iki yerde de hem itici hem de çekici faktörler bulunur. Ayrıca,

karşılaşılan engeller de bu karar setine dahil edilir. Lee, engelleri sadece fiziksel uzaklıkla ölçmekle kalmaz, aynı zamanda parasal olmayan sınırlamaları da dikkate alır.

Lee'nin teorisi, itme ve çekme faktörlerinin kişiseldir ve görecelidir, bu yüzden her birey için farklı olabilir. Pozitif faktörler hem göçü engelleyebilir hem de çekebilir. Örneğin, yüksek kazanç, iş olanakları, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi faktörler pozitif etkilerken, düşük gelir ve yüksek işsizlik gibi faktörler göçü teşvik edebilir veya engelleyebilir. Bir faktörün bir kişi için önemi, başka bir kişi için önemsiz olabilir (Çelik, 1999:13).

İtme çekme faktörleri karmaşıktır ve çok boyutludur. Lee, bu faktörlerin doğru bir şekilde tanımlanması ve içeriğinin oluşturulmasının önemli olduğunu vurgular. Ayrıca, yaşanan ve gidilecek yerlerdeki faktörlerin ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir.

Lee, göç ile zaman arasındaki ilişkiyi iki ana faktöre bağlar. İlk olarak, çıkış ve varış noktaları arasındaki dengesizliklerin zaman içinde artacağını ve bu dengesizliklerin göçü artıracığını ileri sürer. İkincisi, teknolojinin gelişmesiyle birlikte ulaşım ve haberleşme masraflarının düşeceğini ve bu nedenle göçü artıracığını belirtir (Lee, 1969: 191).

3.3.3. Kesişen Fırsatlar Teorisi

Göç olgusu, insanların yer değiştirmeleriyle ilgili matematiksel bir açıklama sunar ve bu, göç eden bireylerin sayısı gittikleri bölgedeki fırsatların bolluğu ile bir oran olduğunu belirtir. Yani, bir yerde iş bulma olasılığı yüksekse, o yere göç eden insan sayısı da yüksek olacaktır. Bu teoriyi geliştiren Stouffer, Cleveland'ın ana şehir bölgesine ait nüfus istatistiklerini kullanarak çalışmalarını ilerletti. Çalışmasında, yurtlarından taşınan bireylerin diğer değişkenlerden etkilenmediğini kabul etti.

Göç olgusunda önemli olan faktörler şunlardır: göç edilecek mesafe, gittikleri yerdeki olanaklar ve bu olanakların miktarı. Bu üç faktör içinde mesafeyi öncelikli bir analiz nesnesi olarak kabul eder. Stouffer'a göre, göç çalışmalarında çekim etkisi daha fazla vurgulanmalıdır. İki farklı merkez arasındaki çekim etkileri, göç edilecek yerle çekim merkezi arasındaki mesafeyi göz önünde bulundurarak analiz edilmelidir (Stouffer, 1940:846). Stouffer açıkça ifade eder ki, herhangi iki merkeze doğru yapılacak göçte, çekme faktörleri önemlidir, ancak bu faktörlerin belirleyici önemi olan temel unsur mesafedir. Bu nedenle, belli bir mesafeye göç edecek kişi sayısı, bu mesafedeki iş fırsatlarının çoğalmasıyla doğru orantılıdır. Ayrıca, göç edilecek hedef yer ile mevcut yer arasındaki mesafenin kısa olması, göç kararını cesaretlendiren ve olumlu yönde etkileyen bir faktördür. Yani, iş fırsatlarının bol olması ve göç mesafesinin kısa olması, bir çekim merkezine yönelen göçmen sayısını artıran etkenlerdir.

3.3.4. Network (Ağ) Teorisi

İnsan göçü ve ilişkiler ağı teorisi, göç eden bireylerin, hem göç ettikleri ülkede hem de göç verdikleri ülke ile aralarında kurdukları sosyal ağların varlığını temel alır ve bu ağların karşılıklı göçler üzerindeki etkisine odaklanır.

Göçmen ilişkiler ağı, göçmenlerin, eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarına dayanan kişisel ilişkiler ağını ifade eder (Unat, 2006:18). Bu teoriye göre, öncü göçmenler ilk olarak

göç veren ve alan toplumlar arasında bir bağ kurarlar ve bu bağlantı, göç veren toplumun diğer bireylerine göç etme fırsatı sunar. Yeni göç hareketliliklerinin, bu kurulmuş ağı harekete geçirir ve daha sonra göç edenler öncü göçmenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Bu şekilde göç, kendi kendini besleyen bir döngü ortaya çıkarmaktadır. Göçmen ilişkiler ağının bu yapıdaki önemli işlevleri vardır (Yalçın, 2004: 50):

- Göçmenleri, göçün getirdiği zorluklardan ve mali yüklerden büyük ölçüde kurtarır.
- Göçmenleri, yeni toplumdan izole ederek, kendi ülkeleri ile bağlarını sürdürmelerine yardımcı olur.
- Göçün başlangıcını, hedefini ve hangi bireylerin göç edeceğini belirlemede rol oynar.
- Göçmenlerin yeni yerleştikleri topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırır.
- Göçmenler için yabancı toplumda fırsatlar ve resmi yapılar hakkında haber kaynağı görevi görür.
- Göçmen ağları, göçün ivmesini ve göç eden toplulukların sayısını önemli ölçüde etkileyebilir.

Göçmen ağının varlığı, göçü destekler ve potansiyel göçmenleri olumlu yönde etkiler. Bu ilişkiler ağı sayesinde ekonomik ve sosyal maliyetler azalır. Göçmen ağlarının olduğu bir yerde ekonomik yükler, yardımlaşma mekanizmaları ve bürokratik süreçlerin hızlandırılmasıyla azalır. Aynı zamanda, yeni gelen kişilerin yalnızlık duygusundan kurtulmalarına yardımcı olur. Ancak göçmen ağlarının, göçmenleri kentsel ortamdan izole ederek kendi kökenlerine sıkı sıkıya bağlı kalmalarına da neden olabileceği unutulmamalıdır. Bu durum, göçmenlerin yerel kültüre uyum sağlamasını geciktirebilir ve toplumsal entegrasyonlarını engelleyebilir (Kapu vd., 2012:18).

Sonuç olarak, göçmen ağları göçmenlerin yaşadıkları ve sürekli göçün sürdüğü yerler arasında karşılıklı bir etkileşim sağlar. Bu ağlar, göçün ekonomik ve sosyal maliyetlerini azaltırken, aynı zamanda göçmenlerin köken kültürlerine bağlılığını sürdürmelerine yardımcı olabilir veya toplumsal entegrasyonlarını geciktirebilir.

3.3.5. Fayda Maliyet Yaklaşımı

Göçün temelinde, bireylerin göçün getirdiği faydalar ile karşılıklarına çıkan maliyetler arasındaki denge yatmaktadır (Çelik, 2005:168). Bireyler, göç etmenin faydaları maliyetleri aştığı zaman, göç etmeyi tercih ederler. Göç kararı, bireylerin gelecekte daha yüksek gelir elde etme ve daha iyi iş bulma gibi beklentilerine dayalı olarak alınır. Ancak, göç ettikten sonra bu beklentilerin hemen gerçekleşmeyebileceği ve bir süre alabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, göç kararı verilirken, fayda ve maliyetlerin beklenen bugünkü değerleri göz önünde bulundurulur (Polat, 2007:45). Bu yaklaşım, göçün ekonomik teorileri içinde önemli bir yere sahiptir ve hem Klasikler hem de Neo-Klasikler tarafından farklı açılardan ele alınmıştır.

Klasik ekonomistler, bireylerin göç etme kararlarını fayda-maliyet analizi yaparak verdiğini ve bu şekilde gelirlerini en üst düzeye çıkarmaya çalıştıklarını savunurlar. Bireyler, daha iyi iş fırsatlarına sahip bölgelere göç etme eğilimindedirler. Göç kararında, bireylerin beklentileri büyük bir önem taşır. Bireyler, gelecekte daha yüksek gelir elde etme umuduyla ve daha iyi iş bulma beklentisiyle göç ederler. Ancak, bu beklentilerin hemen gerçekleşmeyebileceği ve belirli bir zaman alabileceği göz

önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, göç kararı, fayda ve maliyetlerin beklenen bugünkü değerleri temelinde şekillenir.

T.W. Schultz, fayda-maliyet yaklaşımının öncüsü olarak kabul edilir. Schultz'a göre, bireyler daha iyi iş bulmak için göç ederler ve bu göçleri bir yatırım olarak değerlendirirler. Gençlerin göç konusunda avantajlı olduğunu belirtir, çünkü gençler, yeni yerlerde daha uzun süre çalışabilecekleri için bu yatırımdan daha fazla fayda sağlayabilirler (Theodore, 1962:2).

Schultz'u takip eden Sjaastad, göçün geliri artırıcı bir etki yarattığını kabul eder, ancak maliyetlerin de özel bir yatırım olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Çalışmasında göçün fayda ve maliyetlerinin önemli unsurlarını tanımlamayı amaçlamıştır (Sjaastad, 1962:80).

Neo-Klasikler, Klasikler'in görüşlerini çeşitli yönlerden tamamlayan bir perspektife sahiptirler. Neo-Klasik yaklaşıma göre, göç kararının temel belirleyeni beklenen gelir farklılıklarıdır ve bu farklılık özellikle göçmenin elde edebileceği kentsel gelir ile kırsal gelir arasındaki farktan kaynaklanır. Bu hipotez, bireylerin kentsel ve kırsal gelir arasındaki farklılıklara duyarlı olduklarını ve göç kararlarını bu farklılıklara göre şekillendirdiklerini vurgular. Bu bakış açısı, bireylerin göç kararlarının temelde fayda ve maliyet analizi üzerine inşa edildiğini ve bu kararların arkasında rasyonel düşünce ve beklentilerin yattığını öne sürer. Neo-Klasik yaklaşım, göçün nedenleri ve sonuçları konusunda ekonomi literatürüne önemli bir çerçeve oluşturur. Dolayısıyla, Neo-Klasik perspektif, göçün temel itici gücünün ekonomik faktörler olduğunu ve bireylerin bu faktörleri dikkate alarak göç kararı verdiklerini savunur. Bu yaklaşım, göçün ekonomik analizi ve anlayışı için önemli bir katkı sunar.

Neo-Klasik ekonomi içinde öne çıkan isimlerden biri olan Todaro'ya göre, bölgeler ve ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlikler, göçün temel belirleyicilerinden biridir. Bireylerin göç kararları, geleceğe dair beklentilerine dayalıdır. Özellikle düşük ücretli bölgelerden yüksek ücretli bölgelere, istihdam fırsatlarının kısıtlı olduğu yerlerden daha fazla fırsatların bulunduğu bölgelere doğru bir hareket olduğunu varsayarız (Todaro, 211).

John R. Harris ve Michael P. Todaro tarafından geliştirilen modelde göç, kentsel bölgelerde beklenen gelirin kırsal bölgelerdeki reel gelirden daha yüksek olduğu süreçte devam edeceği öngörülür. Bu modele göre, bireyler beklenen gelir farkı sıfır olduğunda göç etmeyeceklerdir. Todaro'nun göç kararıyla ilgili ekonometrik modeline göre, göçün temel belirleyicisi bölgeler ve ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliklerdir. Bireyler, kentsel bölgelerde işsizlik olmasına rağmen göç ederler, çünkü beklenen geliri maksimize etmeye çalışırlar. Yani, daha yüksek gelir elde etme ve iş bulma beklentisiyle kentlere göç etmektedirler. Göç, sadece yüksek ücrete değil, beklenen yüksek ücrete ve bu ücreti elde etme olasılığına tepki olarak gerçekleşir. Bireyler, düşük ücretli bölgelerden yüksek ücretli bölgelere, iş imkanlarının daha sık olduğu bölgelere gitme eğilimindedirler. Bu model, göçün kırsal ve kentsel kazançlar arasındaki farkın bir sonucu olduğunu ve bireylerin beklenen kentsel kazançlar yüksekse göç etme olasılığının arttığını önermektedir (Çelik, 2005: 167).

Az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik kalkınma ve göç ilişkisi üzerine yapılan çalışmaların büyük bir bölümü, W.A. Lewis'ın "çift-ekonomi" teorisini takip etmektedir. Lewis modeline göre ekonomi, kırsal tarım ve kentsel sanayi olmak üzere iki sektörden oluşur. Lewis iç göçü, şehir sektörünün ihtiyaç duyduğu işgücünü karşılamak için kademeli olarak tarımdan ayrılan fazla işçi sınıfını içeren doğal ve istenilen bir gelişme olarak görür. Bu gelişme, toplumsal açıdan eksik olan bir dönüşümü ifade eder, çünkü işgücü gerçekte sıfır olarak kabul edilen tarım

sektöründen, hızla büyüyen ve önemli pozitif marjinal ürünün olduğu sanayi sektörüne doğru kayar (Anbarcı ve Ulubaşoğlu, 2005:4). Sonuç olarak, Neo-Klasik ekonomi içinde önemli bir yere sahip olan Todaro'nun göç teorisi, beklentilere ve gelir farklılıklarına dayalı olarak bireylerin göç kararlarını açıklamaya çalışırken, Lewis modeli ise az gelişmiş ülkelerde iç göçün ekonomik kalkınma ile ilişkisini çift-sektör bir modelle açıklamaya yönelir. Her iki yaklaşım da göçün ekonomik ve sosyal nedenlerini anlamada önemli bir katkı sunar

3.3.6. Seçkinlik Yaklaşımı

Seçkinlik Yaklaşımı, göçmenlerin belirli niteliklere sahip bireylerden oluştuğunu öne süren bir perspektifi yansıtmaktadır. Göçmenler bazı sosyo-demografik özelliklerine göre (eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi) seçkin özelliklere sahiptirler. Özellikle gelişmemiş veya şehir merkezine uzak bölgelerden gelen göçmenlerin, seçkin özelliklere sahip bireylerden oluştuğu varsayılır (Çelik, 2002:276).

Bir toplumdan göç edenlerle göç etmeyenler arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların, göçün seçiciliği olarak adlandırıldığı bu yaklaşıma göre göçmenlerin nitelikleriyle göç etme eğilimleri arasında bir ilişki olduğunu vurgular. Örneğin, kırsal bölgelerden göç eden bireyler genellikle daha küçük yaşlarda olduğu, evli olmayan ve daha yüksek eğitim seviyesine sahip erkeklerden oluşur. Bu göçmenler, kaynak bölgelerinde daha yetenekli, girişimci ve atak kişiler olarak kabul edilirler. Genç ve eğitilmiş olmaları, gittikleri yerde daha kolay uyum sağlama, daha uzun süre çalışma ve eğitimlerini daha da geliştirme olasılıklarını artırır. Dolayısıyla göç eden bireyler, gelecekte daha iyi koşullarda yaşama ve iş bulma şanslarını artırmayı hedeflerler. Göçmenler, bu nitelikler sayesinde kendilerine bir tür yatırım yaparlar ve özellikle genç yaşta olmaları, daha fazla çalışma yılına sahip olmalarını sağlar, bu da göçten daha fazla kazanç elde etmeyi amaçlar. Göçmenlerin seçkin niteliklere sahip olmaları, göç veren ve göç alan bölgeler arasındaki nüfus yapısını değiştirir. Göç veren bölgeler, genç işgücünü kaybederken, göç alan bölgeler aldığı göçlerle gelişir. Sonuç olarak, bu yaklaşım göçü demografik, kültürel, etnik ve sosyo-ekonomik açıdan önemli bir etkileşim süreci olarak ele alır ve göçün bireylerin seçkin niteliklerine dayalı bir tercih olduğunu vurgular (Yakar, 2009:155-172).

3.3.7. Marksist Teori

Marksist teori, göç olgusuna köyden kente göçü ele alırken, bu sürecin feodal bir üretim tarzından kapitalist bir aşamaya geçişin bir parçası olduğunu vurgular. Bu nedenle göç, toplumların sosyalist aşamaya ulaşmasında geçilmesi gereken önemli bir aşama olarak görülür. Marksist geleneğin göçü ele alışında "yedek emek ordusu" kavramı büyük bir öneme sahiptir. Bu kavram, göç sonucu kentlere gelen insanların, iş bulabilmek için her türlü dezavantajlı koşulu kabul etmeye hazır olduklarını ifade eder. Bu durumda, bu yeni gelen göçmenler, zaten çalışmakta olan işçilerle sıkı bir rekabete girerler. Ancak bu rekabet sonucunda kazanan genellikle işçi sınıfı değil, kapitalist sınıf olur (Kapu vd., 18).

Göç sonucunda büyük bir insan kaynağı rezervi oluşur. Bu insan kaynağı yedek işçi ordusu olarak da adlandırılan çalışabilir durumdaki kişilerden oluşurken, işsizlik nedeniyle iş bulmak için fedakârlık yapmaya hazır olan bu kişilerden oluşur. Kapitalist üretim, bu yedek işçi ordusunu kullanarak ücret kontrolünü kolayca sağlayabilir.

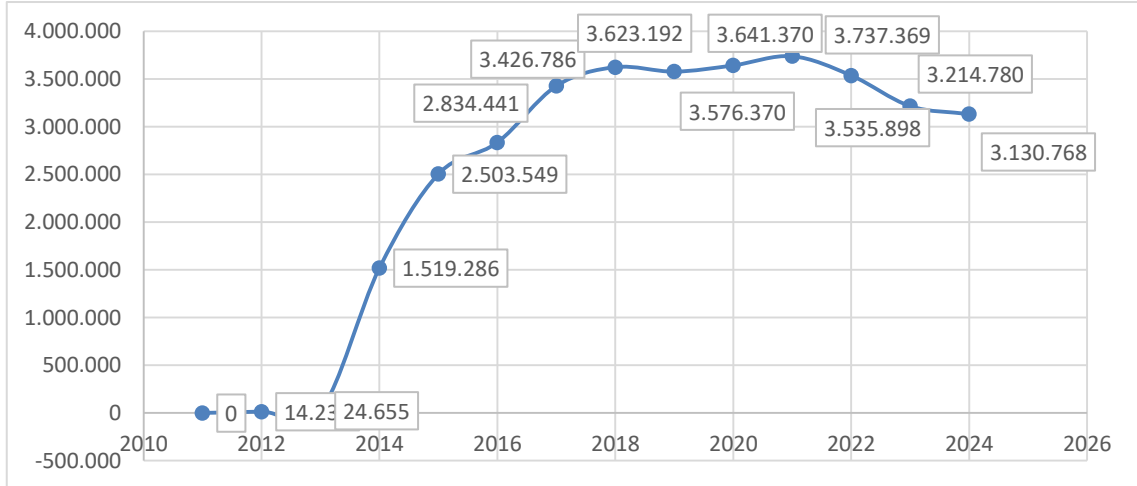
Ayrıca, mevcut işçiler işten ayrıldığında, hemen yerlerine yeni işçileri alabilirler, bu da üretimin kesintiye uğramadan devam etmesini sağlar.

Marksist teori, göçün kapitalist üretim tarzının işleyişine nasıl hizmet ettiğini anlatırken, işçi sınıfının sömürülmesinin ve rekabetin artmasının altını çizer. Göçmen işçiler, iş bulabilmek için zorlu koşulları kabul etmek zorunda oldukları için ücretlerin düşmesine katkıda bulunurlar. Ayrıca, bu yedek işçi ordusu, işverenlerin işçilere karşı daha fazla taviz vermelerine olanak tanır. Sonuç olarak, Marksist bakış açısına göre, göç, kapitalist üretim tarzının işleyişini destekleyen bir unsur olarak görülür.

3.4. Türkiye'deki Geçici Barınma Merkezleri ve Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezi

Türkiye'nin sığınmacı kabul sayısında yaklaşık üç milyondan fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapıldığı (Şekil 3.1) düşünüldüğünde bu konu da daha çok çalışması ve kalıcı çözümler konusunda çalışmalarına hız vermesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Türkiye'nin ilk olarak en önemli konu olan barınma konusunda çalışmalara yoğunlaşması gerektiği ortaya çıkmasından dolayı ilk olarak gelen sığınmacılar için Çadırkentler kurulmuş daha sonra savaşın devam etmesi ile birlikte devam eden sığınmacı akınından dolayı kalıcı olarak halk arasında konteynır kent diye tabir edilen geçici barınma merkezleri güneyde bulunan şehirlerimiz başta olmak üzere yoğunluk verilerek kurulmaya başlanmış ve halen günümüzde hizmet vermeye devam etmektedir.

Türkiye barınma hizmetleri ile birlikte sığınmacılara birçok hizmet vermektedir. Örnek olarak söylenmesi gerekir ise; barınma, eğitim, sağlık, güvenlik gibi birçok kamusal hizmet saymak mümkündür. Sunulan bu çeşitli hizmetler ile birlikte ilk başta söylediğimiz gibi en önemlisini barınma hizmetleri yani güney illerimizde bulunan geçici barınma merkezleri teşkil etmektedir.

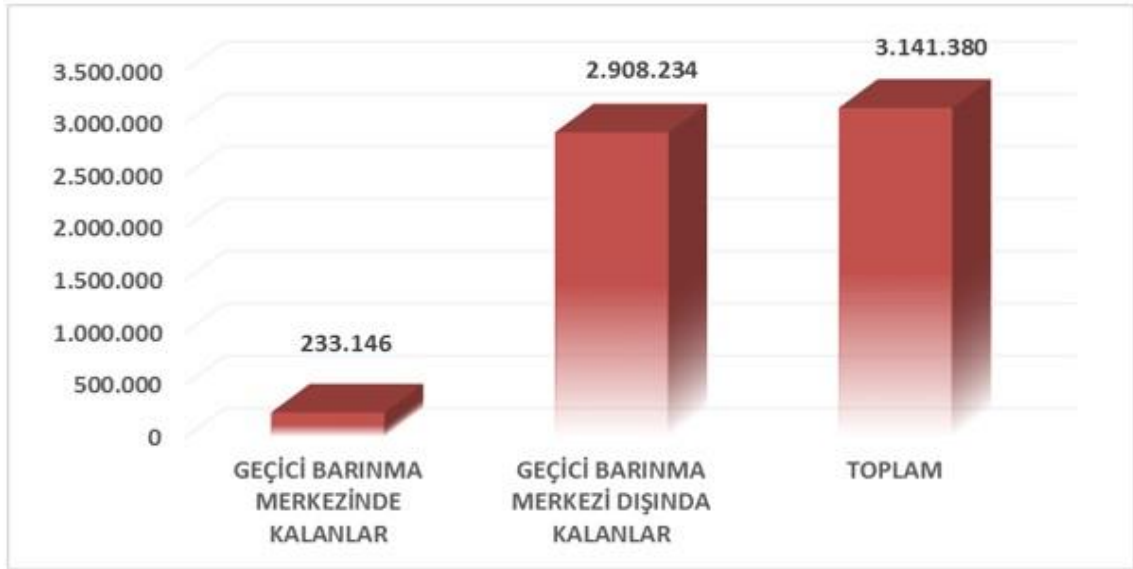
Şekil 3.1 Yıllar itibariyle geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler

Geçici Barınma Merkezlerinde sunulan hizmetlerle birlikte burada kalan insan sayısı da Türkiye'ye sığınan sığınmacıların sadece belirli bir kısmını kapsamaktadır. Sığınmacıların yararlandığı hizmetlerden kısaca bahsedecek olursak; Türkiye'de kayıtlı tüm Suriyelilere sağlık hizmetleri ve ilaçlar Sağlık Bakanlığı işbirliği ile ücretsiz olarak sunuluyor. Bugüne dek Suriye ve Iraklı sığınmacıların tedavileri kapsamında 953.466 bin ameliyat gerçekleştirildi; 1.143.393 yatan hasta ve 25.919.750 milyon poliklinik

hizmeti verildi. 224.750 bin Suriyeli bebek gözlerini Türk topraklarında açtı. Ayrıca AFAD barınma merkezlerinde yabancı dil, bilgisayar okuryazarlığı, halı dokuma gibi çeşitli sertifika programlarında 225 bin Suriyeli eğitim kurslarına katılmıştır. Türkiye'nin güney şehirlerinde geçici barınma merkezleri kurularak 2010 yılında önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu merkezlerin kurulduğu şehirler; Hatay (4 adet), Gaziantep (4 adet), Şanlıurfa (5 adet), Kilis (2 adet), Osmaniye (2 adet), Kahramanmaraş, Mardin, Adıyaman, Adana, Malatya olmak üzere 10 ilimizde toplam 22 adet Geçici Barınma Merkezi kurulmuş ve günümüzde aktif olarak Suriyeli sığınmacılar ve Iraklı uluslararası koruma sahiplerine ev sahipliği yapmaya devam etmektedir (AFAD, 09.09.2017, www.afad.gov.tr).

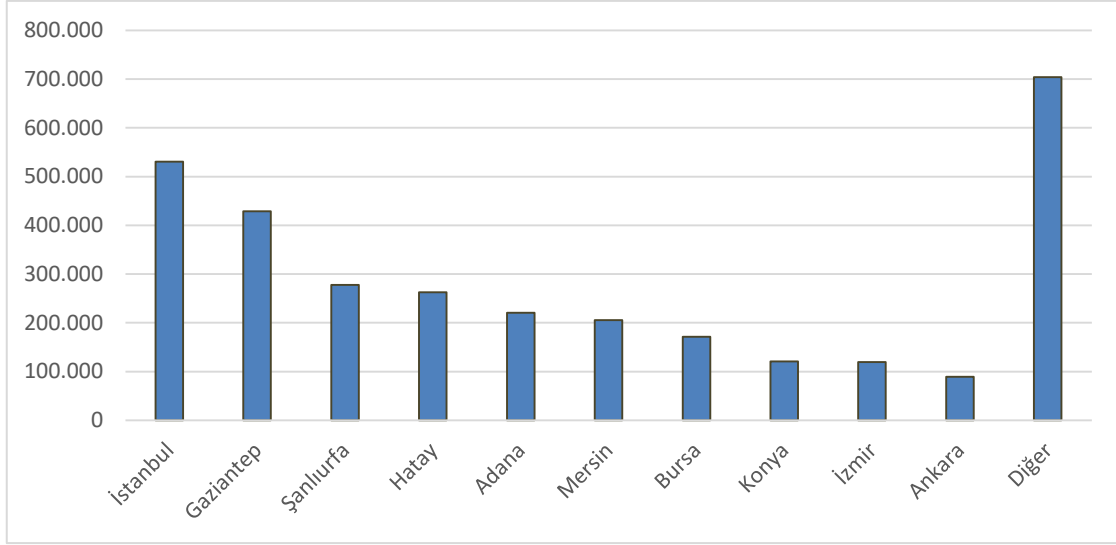
Aşağıdaki tablo 1'de Türkiye'de bulunan toplam Suriyeli sığınmacı sayısı ve bu sığınmacıların ne kadarlık bir kısmının geçici barınma merkezlerinde bulunduğu rakamsal olarak verilmiştir.

GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ İÇİNDE VE DIŞINDA KALAN SURIYELİLER

Şekil 3 2 Geçici Barınma Merkezleri içinde ve Dışında kalan Suriyeliler

2024 yılı itibariyle Suriyelilerin barındıkları iller incelendiğinde ilk üç sırayı İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa son üç sırayı ise Konya, İzmir, Ankara'da bulunmaktadır (Şekil 3.3) Şekil 3.2'den anlaşılacağı gibi Suriyeli sığınmacıların sadece %8 lik bir kısmı geçici barınma merkezlerde yaşamaktadır.

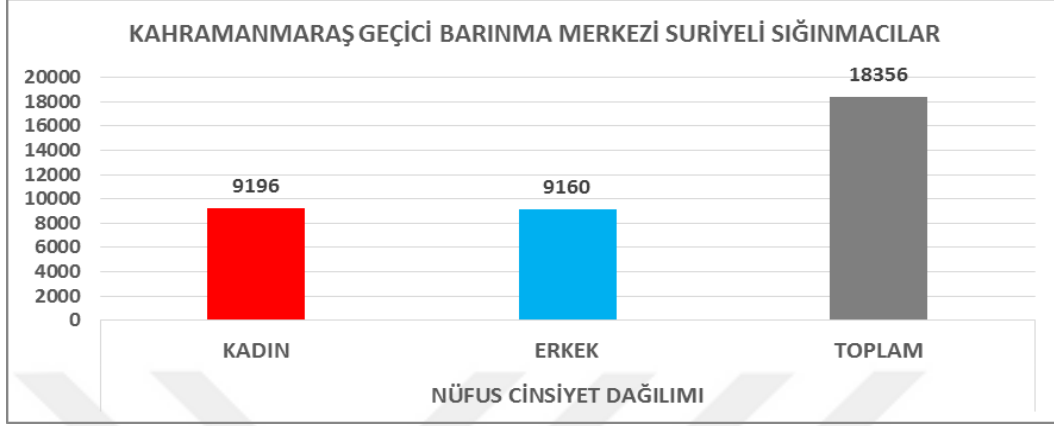
Şekil 3 3Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ilk on İl

Suriye’de başlayan iç savaş ile birlikte Türkiye’ye yönelik kitlesel sığınmacı akını ile birlikte ortaya çıkan barınma sorunun karşılanmasına yönelik ilk olarak ortaya halk arasında çadırkent diye tabir edilen yapılar ortaya çıkmıştır. Savaşın devam etmesi ve sığınmacı akınının devam etmesi ile daha dayanıklı ve konteynırlardan oluşan Güney şehirlerimizde yapılan geçici barınma merkezleri inşa edilmiştir. Türkiye’nin güney şehirlerinde yapılan bu yapılardan yani geçici barınma merkezlerinden biri ise Kahramanmaraş ilimiz sınırları içerisinde bulunmaktadır. Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezi 374 bin metrekare alan üzerine kurulmuş olan geniş bir alana kurulan ve kapasitesi ise 25 bin kişi olan Kahramanmaraş’ın Dulkadiroğlu İlçesinde bulunan Sivrice Höyük mahallesinde yer alan merkezlerimizden biridir.

Yönetimsel yapısı geçici barınma merkezinde basit ve işlevsel olmak üzere kurulmuştur. Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinin yöneticisi sorumlu vali yardımcısı ve 2 adet yönetici yardımcısı ve bunlara bağlı alt birimlerden oluşturulmuştur. Alt birimler; Tercümanlık Hizmetleri, Lojistik Depo ve Dağıtım Hizmetleri, Teknik Hizmetler, Bilgi Sistemleri ve İletişim Sistemleri, Muhasebe ve Satın Alma Hizmetleri, Özel Güvenlik Hizmetleri, Yazı İşleri, Sağlık Hizmetleri, Eğitim Hizmetleri ve Spor Faaliyetleri Bürosu, Temizlik ve Çevre Sağlığı Hizmetleri, Din Hizmetleri, İtfaiye Hizmetleri, Psikososyal Hizmetler, Personel İş ve İşlem Bürosu, İlk Kayıt, İzin/Firar Takip, Gönüllü Geri Dönüş Ve Sevk İşlemleri Bürosu gibi alt birimlerden oluşmaktadır. Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde yönetimsel olarak her konu düşünülmüş gibi görülmektedir. Özellikle eğitim konusuna çok önem verilen Geçici Barınma Merkezinde Sığınmacı öğrenciler için okullar bulunmaktadır. Spor ve diğer beden terbiyesine yönelik 2 adet spor sahası ve 3 adet kapalı spor salonu bulunmaktadır. Savaş mağduru çocuklar için önemli bir diğer konu ise tabi ki rehabilitasyon olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü’nün çocuk rehabilite ve yetişkinler için rehabilite merkezi bulunmaktadır (Kahramanmaraş Valiliği, 16.11.2015).

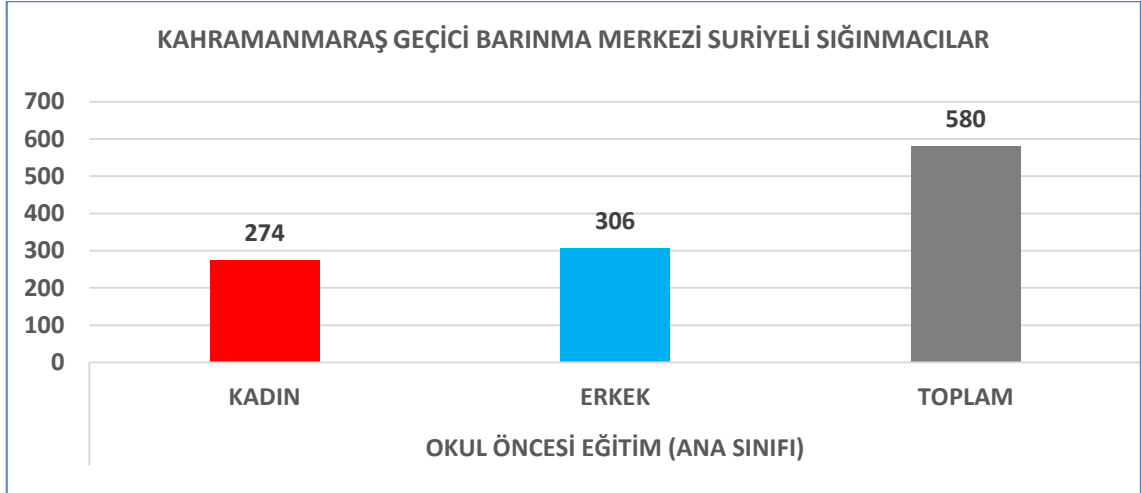
Barınma: Kahramanmaraş Merkez Geçici Barınma Merkezi 374.000 metrekare alana kurulmuş ve 25.000 kapasitesi bulunan bir geçici barınma merkezi olarak kurulmuştur. Günümüzde güncel olarak 5.006 adet konteynır bulunmaktadır. Bu konteynır kent içerisinde 18,356 Suriyeli sığınmacı ve 5,339 Uluslararası Koruma

sahibi Iraklı bulunmaktadır. Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde toplam olarak 23,695 kişi barınmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında Kahramanmaraş geçici barınma merkezi tam kapasitesine ulaşmaya yakın olduğu görülmektedir (AFAD, 09.09.2017, www.afad.gov.tr). Aşağıda bulunan Şekil 3.4'de ise toplam sığınmacı sayısı ile birlikte cinsiyete göre dağılımı verilmiştir.

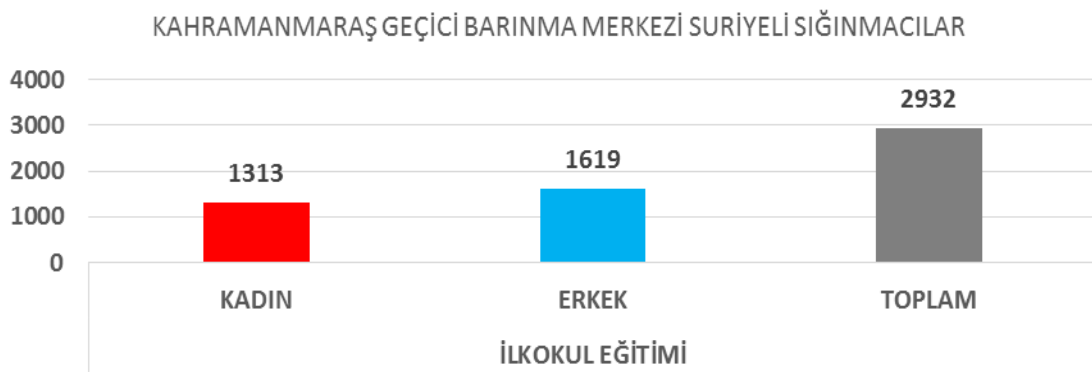
Şekil 3 4 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezi Suriyeli Sığınmacılar

Eğitim: Geçici Barınma Merkezlerinde önemli olan bir diğer konu ise orada bulunan Sığınmacıların eğitim alabilmesini sağlamaktır. Bu durumun gerçekleştirilmesi için Geçici Barınma merkezinde dört adet okul bulunmaktadır. Sığınmacıların topluma entegrasyonunda en önemli konularının başında gelen eğitim için en temel de yer alan anaokulundan eğitim verilmeye başlanmıştır. Bu okullar ve eğitim alan kişiler Şekil 3.5'deki gibidir. Ana sınıfı düzeyinde eğitim alan bireylerde erkek çocukların sayısı kız çocuklardan daha fazladır.

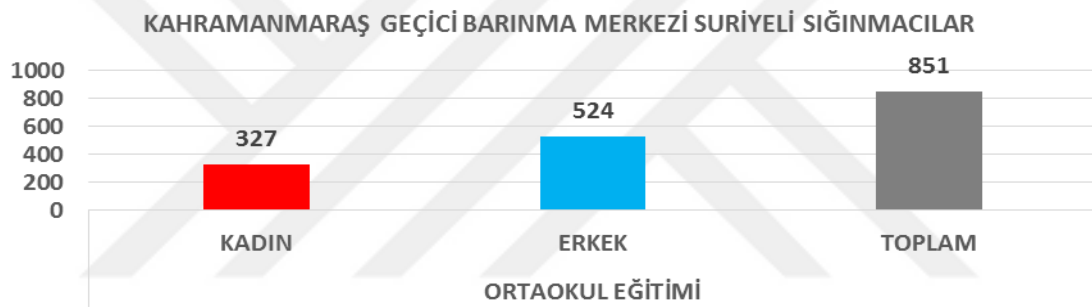
Şekil 3 5 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde eğitim alan sığınmacıların anaokul düzeyinde cinsiyetler itibariyle dağılımı

Şekil 3.6'da belirtildiği üzere yaklaşık barınma merkezinde bulunan tüm çocuklar ilköğretim düzeyinde eğitim hizmetinden faydalandığı görülmektedir. Toplam 2932 çocuk ilköğretim düzeyinde eğitim almaktadır, erkek çocuklar kız çocuklara göre bu eğitim düzeyinde daha yoğundur.

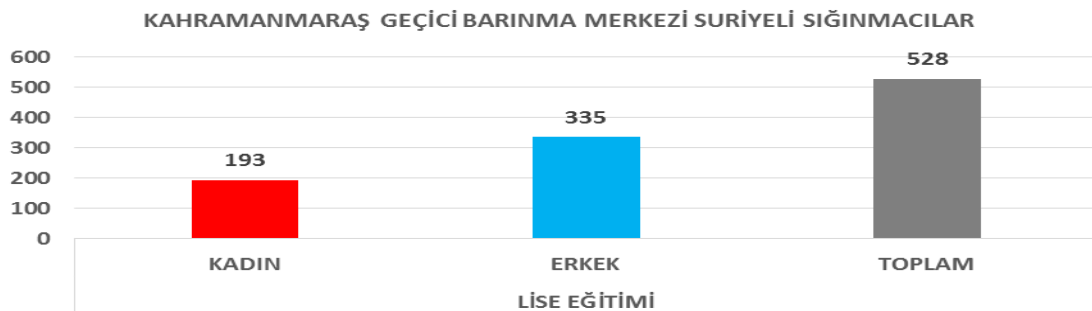
Şekil 3 6 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde eğitim alan sığınmacıların ilkokul düzeyinde cinsiyetler itibariyle dağılımı

Kahramanmaraş barınma merkezinde bulunan ortaokul düzeyinde 851 öğrenci eğitim almaktadır (Şekil 3.7). Orta okul düzeyinde eğitim alanlar öğrencilerde erkek öğrencilerin sayısı kadın öğrencilere göre daha fazladır.

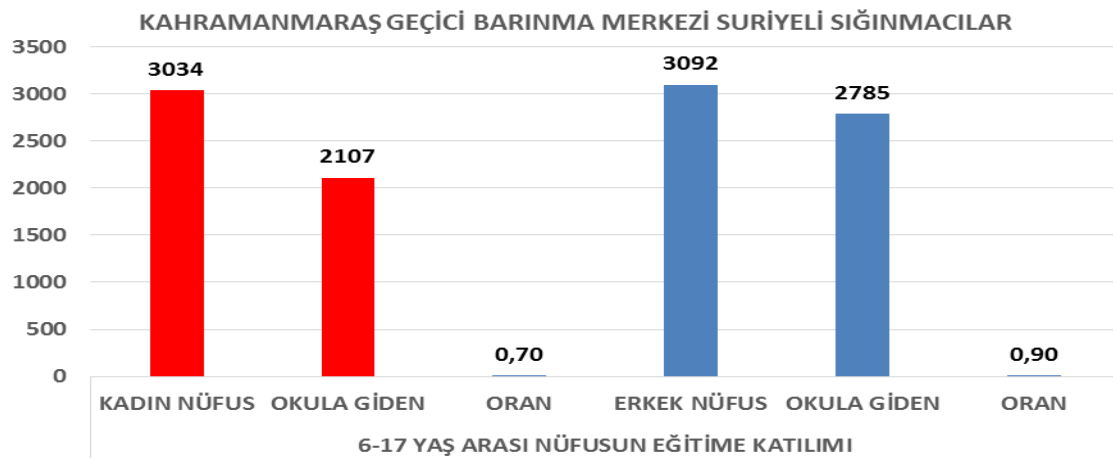
Şekil 3 7 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde eğitim alan sığınmacıların ortaokul düzeyinde cinsiyetler itibariyle dağılımı

Kahramanmaraş barınma merkezinde bulunan lise düzeyinde 528 öğrenci eğitim almaktadır (Şekil 3.8). Orta okul düzeyinde eğitim alanlar öğrencilerde erkek öğrencilerin sayısı (335 birey), kadın öğrencilerden (193 birey) göre daha fazladır.

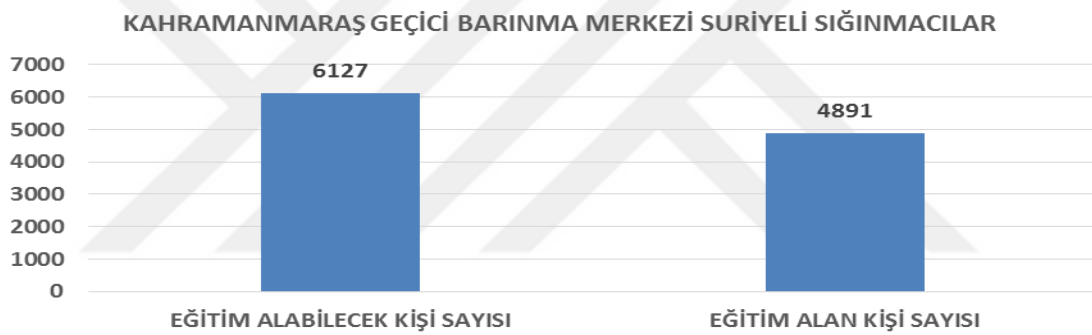
Şekil 3 8 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde eğitim alan sığınmacıların lise düzeyinde cinsiyetler itibariyle dağılımı

Kahramanmaraş barınma merkezinde bulunan bireylerin cinsiyetler itibariyle okula gitme oranları incelendiğinde kadınların eğitim oranı %70, erkeklerde ise %90'dır. Suriyeli kadınlar eğitime katılma oranı düşüktür (Şekil 3.9).

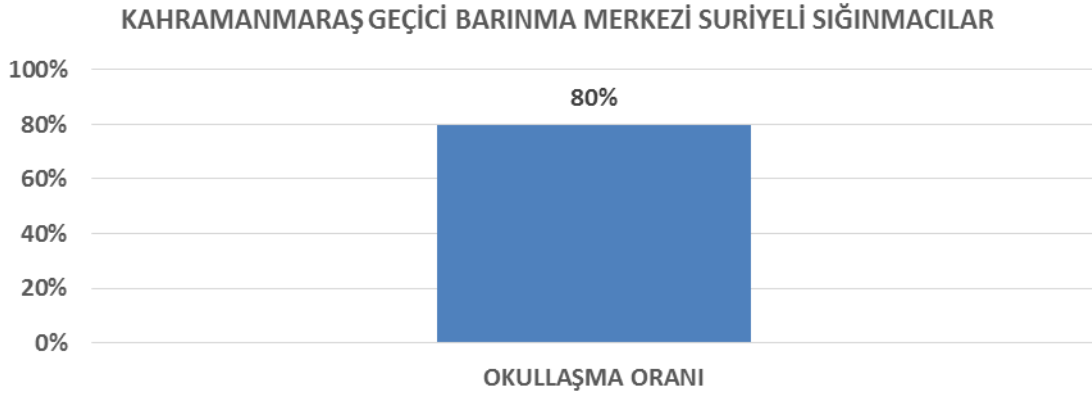
Şekil 3 9 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde 6-17 yaş arası eğitime katılımlarının cinsiyetler itibariyle dağılımı

Kahramanmaraş barınma merkezinde bulunan eğitim alabilecek kişi sayısı 6127 iken eğitime sayısı 4891 kişidir Eğitime katılım oranı düşüktür (Çizelge 3.10)

Şekil 3 10 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde Eğitim alabilecek yaştaki bireylerin dağılımı

Okul ve diğer bütün imkanların öğrencilere kolay bir şekilde sunulmasına rağmen Suriyeli sığınmacıların bir kısmında halen eğitime karşı isteksizlik bulunmaktadır. Bu değerler geçici barınma merkezi dışında yaşayan sığınmacılar dikkate alındığında çok yüksek gibi görünebilir (Şekil 3.11). Geçici Barınma merkezinde verilen eğitim ile Suriyeli sığınmacıların toplumumuza sosyolojik olarak daha kısa sürede entegrasyonu amaçlanmaktadır. Türkiye de üniversite hakkı tanınması ile birlikte bu durum geçici barınma merkezinde bulunan sığınmacılar için çok büyük bir avantaj sağlamaktadır. Yapılan çalışmaların asıl amacı ilerde oluşabilecek kültürel ve toplumsal çatışmanın önüne geçebilmektir (Kahramanmaraş İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2017).

Şekil 3 11 Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde Okullaşma oranı

Sağlık: Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde sağlık hizmetleri de detaylı bir şekilde düşünülerek neredeyse tam teşekküllü bir sağlık merkezi kurulmuştur. Bu sağlık merkezinde 3 doktor, 4 hemşire, 3 Ebe, 1 Acil tıp teknisyeni, 3 Sağlık memuru, 9 bilgi İşlem görevlisi, 5 Temizlik görevlisi, 1 Tercüman ve 1 memur olmak üzere toplam 30 personel ile birlikte sağlık hizmetleri verilmektedir (Kahramanmaraş İl Sağlık Müdürlüğü,2017).

Geçici barınma merkezlerinde sağlık hizmetlerine verilen önem ile birlikte bu merkezler de ortaya çıkabilecek salgın hastalıklar hem önlenmeye çalışılmakta hem de burada bulunan insanlara sağlıklı bir şekilde bir yaşam alanı imkânı verilmeye çalışılmıştır. Sağlık merkezlerinde bulunan uzman personel ve merkezde bulunan personel sayısı bu merkezlerde sağlığa verilen önemin ne kadar yüksek bir seviye de olduğunu göstermektedir.

Sosyal Aktivite Alanları: Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezinde yaşayan sığınmacılar için sosyal aktivite alanları da düşünülmüştür. Geçici Barınma merkezinde Halk eğitim merkezi yer alarak buralarda hem sosyal bir şekilde vakit geçirilmesi sağlanmakta aynı zamanda mesleki eğitimde verilerek sığınmacılara yeni iş imkanları sunulmaktadır. Sadece sosyal aktivite alanı olarak buralar bulunmamaktadır. Geçici barınma merkezinde her 2 mahalleye 1 adet olacak şekilde spor tesisleri kurulmuştur. Bu tesislerde spor aletleri, basketbol sahası, futbol sahası, tenis kortu gibi çeşitli branşlar için birçok alan bulunmaktadır. Bu tesislerde çeşitli branşlarda spor turnuvaları düzenlenerek yetenekli gençlerde keşfedilmektedir (Kahramanmaraş İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü, 2017).

Merkezlerde bulunan sosyal aktivite alanları bu merkezlerde bulunan halk için sağlıklı yaşamın ve spor yapmanın yanında insanlara kaliteli zaman geçirmeyi vaad etmektedir. Spor merkezleri ile burada bulunan halkın uyum süreci hızlandırılmaya ve burada yaşayan insanların olası toplumsal farklılıklara karşı hazırlanarak uyum sorununu aşmasına yönelik yardımcı olmaktadır.

Güvenlik: Kahramanmaraş geçici barınma merkezi konumu itibarı ile Jandarma bölgesinde yer almaktadır. Bu yüzden Kahramanmaraş Geçici barınma merkezinin genel güvenliğinden Jandarma sorumludur. Kahramanmaraş geçici barınma merkezinin iç güvenliğinden ise özel güvenlik sağlamaktadır. Geçici Barınma merkezinde toplam olarak 25 Askeri ve 190'dan fazla özel güvenlik personeli yer almaktadır. Buralarda yaşayan sığınmacıların barınma ile birlikte en önemli konularından birini oluşturan

güvenlik konusuna önem verildiği görülmektedir (Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezi Yönetimi, 2017).

Kahramanmaraş geçici barınma merkezinde sunulan ve stratejik açıdan önem arz eden güvenlik konusunda da hem askeri personelin bulunması hem de özel güvenlik personelinin bulunması güvenlik hizmetlerine ne kadar önem verildiğini gözler önüne sermektedir. Bu hizmet ile bu merkezlerde yaşayan insanların can ve mal güvenliğinin sağlanması ile birlikte oluşabilecek herhangi bir saldırı veya ortaya çıkabilecek herhangi bir toplumsal olay karşısında gerekli tedbirler alınması sağlanmak istendiği düşünülebilir. Bu durum bölge halkı ve merkezlerde yaşayan insanlar açısından büyük önem arz etmektedir. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı geçici barınma merkezi yönetimleri bu konu da hassasiyetle önem verdiği görülmektedir.

4. GÖÇ İLE İLGİLİ ULUSLARARASI MEVZUAT VE DÜZENLEMELER

4.1. Göç ile İlgili Uluslararası Mevzuat ve Yükümlülükler

Mültecilerin korunmasına dair haklar, uluslararası arenada bir dizi önemli sözleşme ile güvence altına alınmıştır. Bu sözleşmeler, mültecilerin haklarını çeşitli yönlerden ele almış ve koruma altına almıştır. İşte bu sözleşmelerin ana başlıkları:

1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi: Bu sözleşme, mültecilerin tanımını ve korunma haklarını belirler. Mültecilere ırk, din, milliyet, toplumsal grup gibi sebeplere dayalı ayrımcılığın yapılmamasını sağlar. Aynı zamanda mültecilere sığınma hakkı tanır ve mülteci statüsündeki kişilerin kötü muameleye tabi tutulmamalarını sağlar.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB): İHEB, tüm insanların temel haklara sahip olduğunu ve bu hakların herkes için geçerli olduğunu belirler. Mülteciler de bu haklardan tam olarak yararlanmalıdır. İHEB, yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, işkenceye karşı koruma hakkı gibi temel hakları içerir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS): AİHS, Avrupa'da yaşayan mültecilerin haklarını korur. Bu sözleşme, ifade özgürlüğü, ayrımcılık yasağı ve adil yargılanma hakkı gibi temel insan haklarını vurgular.

Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (MSHS): Bu sözleşme, mültecilere dini ve kültürel özgürlükler, çalışma hakkı, eğitim hakkı gibi medeni ve siyasal hakları güvence altına alır.

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (Amerikan İHS): Amerika kıtasındaki mültecileri korumak amacıyla oluşturulan bu sözleşme, yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, işkenceye karşı koruma hakkı gibi temel hakları kapsar.

Afrika İnsan ve Halklarının Hakları Şartı (Afrika İHHS): Afrika'daki mültecilerin haklarını koruma amacı güden bu sözleşme, yaşam hakkı, toplumsal haklar ve adalet hakkı gibi temel hakları içerir.

Bu uluslararası sözleşmeler, mültecilerin temel haklarını ve insan onurunu korumak için önemli bir çerçeve sunar. Bu haklar, mültecilerin güvende olmalarını, yaşamlarını sürdürebilmelerini ve insanca yaşama hakkına sahip olmalarını sağlar.

İnsan hakları kavramı, farklı şekillerde tanımlanmıştır, ancak bu tanımların ortak öznesi "insan"ı temel almaktadır. İnsan hakları, sadece insan olmanın doğal sonucu olarak, toplumsal statü, ırk, dil veya din gibi özelliklerden bağımsız olarak sahip olunan hakları ifade eder. Bu hakların ortak değerleri arasında evrensellik ve eşit muamele görme ilkeleri öne çıkar. Bunun yanı sıra, insanların karşılaştığı ortak sorunlar da bulunur. Bu sorunların çözümü, şiddet veya zulmün dışlandığı ortak paydalar olmalıdır. Nihayetinde, "Çünkü insan hakları sorunları, insanların ortak sorunlarıdır" (Kuçuradi, 2004: 9).

İnsan haklarının evrensel ve insan onuruna saygı ilkeleri ışığında, mültecilerin ve sığınmacıların da sadece insan oldukları için sahip oldukları haklar bulunmaktadır ve bu haklar çeşitli uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmıştır. Mültecilerin ve sığınmacıların hakları, ayrıntılı olarak ele alınmadan önce şu ana başlıklar altında özetlenebilir (Kalabalık, 2009: 81):

- Ayırmıcılık Yapılmaması: Mültecilere ve sığınmacılara karşı herhangi bir ayırmıcılık yapılmamalıdır.
- Yaşama, Özgürlük ve Kişi Güvenliği Hakkı: Mülteciler ve sığınmacılar, yaşama, özgürlük ve kişisel güvenlik haklarına sahiptirler.
- Sığınma Talebinde Bulunma ve Sığınma Hakkı: Mülteciler, sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkına sahiptirler.
- İşkence ve İnsanlık Dışı Muameleye Karşı Koruma: Mülteciler, işkence, kölelik veya insanlık dışı muamele ve cezalara karşı korunmalıdır.
- Yasa Önünde Tanınma Hakkı: Mülteciler, yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkına sahiptirler.
- Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü: Mülteciler, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptirler.
- Özel Yaşam, Aile, Ev Konusunda Keyfi Müdahaleye Karşı Koruma: Mülteciler, özel yaşamları, aileleri ve evleri konusunda keyfi müdahalelere karşı korunmalıdır.
- Düşünce ve İfade Özgürlüğü: Mülteciler, düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptirler.
- Sosyal Güvenlik Hakkı: Mültecilere yaşam standartlarına sağlayabilmek için gereken (eğitim, beslenme, giyim, barınma ve sağlık vb.) sosyal güvencelik hakları tanınmalıdır.
- Hareket Hürriyeti: Mülteciler, ülke sınırları içinde hareket hürriyetine sahip olmalıdırlar.
- Toplumun Kültürel Yaşamına Katılma Hakkı: Mülteciler, yerel toplumların kültürel yaşamına katılma hakkına sahiptirler.
- Zulüm Riski Altında Geri Gönderilmeme Hakkı: Mülteciler, zulüm riski altında bulundukları ülkeye geri gönderilmemelidirler.

Bu haklar, mültecilerin ve sığınmacıların insan haklarının ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgular ve bu hakların uluslararası düzeyde koruma altına alındığını gösterir. Bu çerçevede, uluslararası mevzuat, mültecilerin ve sığınmacıların haklarını güvence altına alarak onların insan onuruna uygun bir şekilde muamele görmelerini sağlamaktadır.

4.1.1. UNHCR'nin Kuruluşu

Soğuk Savaş dönemi 1946-1991 yılları arasındaki dönem olarak kabul edilmektedir. Bu süreç, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından zafer kazanan devletlerden ikisi ABD ve SSCB arasında başlayan iki kutupluluk ile karakterizedir. Bu karşıtlaşma ile beraber ideolojik ayrışma yaşanmış, savaşı kazanan ABD öncülüğünde NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) kurularak Batı Bloğu oluşturulurken, SSCB ve benzer ideolojiye sahip ülkeler Varşova Paktı'na üye olarak Doğu Bloğu oluşturmuştur. Bu durum, ABD önderliğindeki Batı Bloğu ile Sovyet Rusya önderliğindeki Doğu Bloğu arasında üstünlük mücadelesine yol açmış ve bu dönem "Soğuk Savaş" olarak adlandırılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım ve tahribat, uluslararası alanda barış ve işbirliğini sağlamak için uluslararası örgütlerin gerekliliğini açıkça ortaya koymuştur (Terzioğlu ve Özarslan, 2016:14). Aralık 1950'de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kurulmasıyla, Soğuk Savaş'ın Avrupa'da yoğunlaşması ve yeni mülteci akımlarının doğudan batıya doğru artması, Batı Devletleri için mülteci endişesini de beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde, Orta Doğu, Güney ve Doğu Asya gibi bölgelerde büyük mülteci akımları yaşanmasına rağmen UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği), Avrupa merkezli bir yöne sahipti. Zaten UNHCR'nin kuruluşu da Batı'daki göç endişeleri nedeniyle gerçekleşmişti. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü'nün Avrupa merkezli olması, ABD'nin dış politika önceliklerini, NATO içindeki egemen gücünü ve Batı Bloğu ittifakını yansıtmaktaydı. Ayrıca Soğuk Savaş'ın getirdiği ikili kutuplu düzenlemeler, uluslararası kurallar ve hukukun tam olarak uygulanmasını zorlaştırmaktaydı (Sander, 2013:203).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yeniden yapılanma ve rehabilitasyon süreci başladı. Sovyetler Birliği ile hızla gelişen Soğuk Savaş, hem ABD'nin kendi politikalarını hem de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin politikalarını gözden geçirmesine neden oldu. Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri, mültecilere hem kendi politikaları hem de UNHCR politikaları üzerinde değişiklikler yapma niyetindeydi. Bu durum sonucunda BM Mülteci Örgütü, egemenlikleri tehdit etmeyecek ve yeni mali yükümlülükler getirmeyecek şekilde tasarlanmıştır. Bu düzenlemeleri öne süren devletler, mültecilere yasal koruma sağlama ve kalıcı çözümler sunma taahhüdünde bulundular. Ancak yardım sağlanan mülteciler için maddi yardım programlarını finanse etmek için herhangi bir taahhütte bulunmadılar. Bu şekilde mülteciler, hükümetler için maddi bir sorumluluk oluşturmadılar (Sander, 2013:203).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri, Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kurumu ile Uluslararası Mülteci Örgütü'ne büyük miktarlarda fon sağlamıştır. Ancak daha sonra UNHCR'nin mültecilere sadece koruma sağlayan bir rolle sınırlanmasını ve mültecilere maddi yardımın reddedilmesini desteklemiştir. Örgütün kuruluşundan bir yıl sonra, 28 Temmuz 1951'de Birleşmiş Milletlerde, mültecilerin statüsüne ilişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kabul edildi ve mültecilerin savunulması için en meşru araç olarak kabul edilen UNHCR'nin temel statüsü onaylandı. Bu sözleşme 22 Nisan 1954'te yürürlüğe girdi ve 1951 sözleşmesini bazı coğrafi ve zaman sınırlamalarını kaldıran 1967 protokolü ile değiştirildi. Bu nedenle, sözleşme ve protokol aracılığıyla UNHCR, devletler tarafından mültecilere yönelik hukuki bir otorite olarak kabul edilmeyi amaçlamıştır (Çinar, 2018:37).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 1954 yılında Avrupa'daki büyük yol gösterici çalışmalarından dolayı Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü. Ancak bu ödülü kazandıktan kısa bir süre sonra UNHCR, bir sonraki büyük ölçekli ve önemli acil durumu ele almak zorunda kalmıştır (<http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi>, 15.10.2018).

4.1.1.1. İlk Mülteci Krizi

Dünya tarihinin ilk büyük ölçekli Soğuk Savaş dönemi mülteci krizi, 1956 Kasım'ında yaşanan Macar kriziydi. Sovyetler Birliği'nin Macaristan'ı işgal etmesi sonucunda yaklaşık 200 bin mülteci, komşu ülkeler Avusturya ve Yugoslavya'ya göç etmek zorunda kaldı. Bu büyük göç dalgası, özellikle Avusturya'ya yoğunlaşarak, bölgesel ve uluslararası boyutta bir insani kriz yarattı. Mültecilerin hızla Avusturya'ya

akması, ülkenin resmi olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (UNHCR) acil yardım talebi ile diğer hükümetlere çağrı yapmasına neden oldu. Bu durum, Birleşmiş Milletler'in hızla çeşitli hükümetler ve sivil toplum kuruluşları arasında bir koordinasyon ağı oluşturduğu bir dönemi başlattı. Avusturya ve Yugoslavya'daki UNHCR temsilcileri, acil durum faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlamak üzere öncü gruplara başkanlık etti.

Uluslararası mülteci yardımının ve acil durum fiziksel yardımının koordinasyonun sağlanmasında en uygun altyapının UNHCR olduğu görüldü. Bu süreç, 1956 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, UNHCR'yi Macar mültecileri için uluslararası acil durum operasyonlarını yönlendirecek ana örgüt olarak tanımasına yol açtı. Bu durum, UNHCR'nin benzer krizlerle başa çıkma kapasitesini gösterdi ve gelecekteki olası krizlerde başvurulabilecek bir yapı olduğunu vurguladı.

1956'daki Macaristan devrimi, komşu ülke Avusturya'ya 200 bin kişinin göç etmesine yol açtı. UNHCR, göçmenlere mülteci statüsü tanıdı ve yerleştirilmelerinde liderlik rolü üstlendi. Bu olaylar, insani yardım kuruluşlarının mülteci krizlerine nasıl müdahale edebileceği konusundaki yaklaşımları şekillendiren bir dönüm noktası oldu (<http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi>, 15.10.2018).

4.1.2. 1951 Cenevre Sözleşmesi

1951 Cenevre Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) tüzüğünün temel hukuki belgesidir ve mülteci hukukunun anlaşılması için büyük önem taşır. Bu nedenle, BMMYK ve genel olarak mülteci hukukunu kavramak için bu sözleşmenin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi faydalıdır.

Sözleşme, 28 Temmuz 1951 tarihinde Birleşmiş Milletler Konferansı'nda kabul edildi, ancak yürürlüğe girmesi 21 Nisan 1954 tarihini buldu. Sözleşmenin ana amacı, daha önce de belirtildiği gibi, mültecileri tanımlamak ve bu tanıma göre özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında ortaya çıkan Avrupa'daki mültecileri hukuki olarak konumlandırmaktır. Sözleşme, kendisini imzalandığı yıldan önce meydana gelen olaylarla ilgili mülteciler için geçerli kılar ve bu anlamda bir sınırlama getirir.

Sözleşme, mülteciyi şu şekilde tanımlar: "Kişi, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunup da zulme uğrama korkusu nedeniyle bu ülkenin korumasından yoksun olan veya korumadan yararlanmak istemeyen veya vatandaşı olmadığı bir ülkeye sahip olmayan veya önceki ikamet ettiği ülkesine dönemeyen veya bu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir." (Mad. 1) Bu tanım, mülteciyi belirgin bir şekilde tanımlar ve mülteciliğin uluslararası koruma hakkını güvence altına alır. Ayrıca, sözleşme imzacılarına ikinci bir sınırlama seçeneği sunar. İmzacı ülkeler, coğrafi kapsamı değiştirebilirler ve bu tanıma "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar" veya "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" olarak sınırlayabilirler. Bu, sözleşmeye taraf ülkelerin coğrafi kapsamı istedikleri gibi ayarlayabilme esnekliği sunar. Sonuç olarak, 1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteciliği tanımlayan ve uluslararası koruma sağlayan önemli bir hukuki belgedir. Bu sözleşme, mülteci krizlerine ve koruma ihtiyaçlarına karşı temel bir çerçeve sunar ve mülteci haklarını güvence altına alır.

Sözleşme düzenlenirken hem zamansal hem de coğrafi iki sınırlamanın getirilmesinin temel nedeni, devletlerin kendilerini açık uçlu düzenlemelerle belirsiz gelecekte ortaya çıkabilecek krizlere karşı yükümlülük altına almak istememesidir. Yani, sözleşmenin imzalandığı tarihten sonra belirsiz zamanlarda ve yerlerde ortaya çıkabilecek krizlere karşı taahhüt vermekten kaçınırlar. Ancak, dünya olaylarının seyri

sonucu, en azından zaman sınırlamasının kaldırılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu iki sınırlama arasında, zaman sınırlaması 1967 yılında imzalanan ve 1968 yılında yürürlüğe giren ek protokolle kaldırılmıştır. Protokole göre, "1 Ocak 1951 yılından önce meydana gelen olaylar" ifadesi sözleşmenin metninden çıkarılmıştır. Ancak, devletlerin coğrafi çekince hakkı protokol ile de korunmuştur. Bu protokol, sözleşmenin içeriğini temelde değiştirmeden güncel durumlara uygulanabilirliği sağlayarak kapsamını genişletmiştir (1967 Protokolü; www.e-refugee.ca/erefugee_internatlawdocs/travprep/86.htm). Sözleşme, "geri göndermeme" ilkesi etrafında şekillenirken, sadece taraf devletleri bu ilkeye bağlamakla kalmaz, aynı zamanda mülteciliği ve geri göndermeme hakkını temel bir hak olarak tanıyan yükümlülükleri de belirler. Ancak, bu sözleşmenin yapısı gereği, bu hakları tanıyan devletlerin uygulaması gereken kuralları belirlemekle sınırlıdır, yani sığınma ve iltica hakkının kendisi bu sözleşme içinde tanımlanmaz (Peker, Sancar, 2005: 8).

Açıklanan ve belirtilen sözleşmelerden dolayı mülteci olarak tanınan kişilerin hukuki statülerini ayrıntılı bir şekilde düzenler ve bu kişilerin haklarını kazanma ve kaybetme süreçlerini belirler. Sözleşme kapsamındaki kişiler, belirli şartları yerine getirdiklerinde mülteci statüsü kazanabilirler. Bu şartları yerine getirenler, istedikleri zaman ülkelerine dönebilir, uluslararası koruma talep edebilir, vatandaşlıklarını yeniden alabilir veya yeni bir vatandaşlık edinebilirler. Mülteci statüsünü kaybetmelerine neden olabilecek durumlar da sözleşme tarafından belirtilir. Bu durumlar arasında mülteci statüsünü kazanma koşullarının ortadan kalkması, barışa karşı suç işleme, savaş suçu işleme, insanlığa karşı suç işleme veya sığındığı ülkeye gelmeden önce ağır siyasi suç işleme durumları bulunur. BM ilkelerine aykırı fiillerle suç işlediğine dair ciddi şüphe oluşan kişilerin mülteci statüsü dışında tutulabileceğini belirtir. Ancak, "sığındığı ülkeye gelmeden önce siyasi olmayan suç işleme" ve "BM ilkelerine aykırı suç işleme" gibi kavramların subjektif bir niteliği vardır, bu da devletlerin uygulamalarında ayrımcılık yapma olasılığına yol açabilir. Sözleşme ayrıca devletlere, mültecilere din, dil, ırk veya geldikleri ülkeye göre ayrımcılık yapma yasağı getirir. Ancak, bu yasağı çevreleyen subjektif kriterler, bu yasağın etrafından dolaşma fırsatı sunabilir. Benzer şekilde, devletlere, mülteci statüsünün ulusal güvenlikleri için zaruri olduğu durumlarda geçici önlemler alabilme yetkisi verir (Madde 3).

Bilindiği üzere geçici tedbir, oldukça geniş bir kavramı ifade etmektedir. Daha önce bahsedilen ilk bölümde de vurgulandığı gibi, egemenliğin hüküm sürdüğü hukuk alanında istisna anlarını içerir. Mülteciler ise zaten bu istisna durumunun içine hapsedilmiş kişiler olarak kabul edilirler. Bu nedenle, mülteciliği hukuki düzen içine çekmeye çalışan bir sözleşme de, mültecinin bu istisnai yönünü sıkça yansıtan düzenlemelere rastlamak oldukça doğaldır.

4.2. Uluslararası Alanda Göç ile İlgili Örgütsel Yapılanma

Ayrımcılığın yasaklanmasının yanı sıra, bu sözleşme devletlere mültecilere, en azından ülke sınırları içerisinde bulunan diğer yabancılara yönelik uygulanan muameleyi sağlama yükümlülüğü getirir. Sözleşme incelendiğinde, bu ilke çerçevesinde sunulan haklar ve planlanan uygulamaların, mülteciliğin bulunulan ülkenin yasalarına ve aynı zamanda vatandaşı olunan ya da kaybedilen ülkenin yasalarına istisna teşkil ettiği görülür (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, 1998). Mülteci, mütakabiliyet esasına dayalı olarak kendi ülkesinin vatandaşı gibi muamele görme hakkına sahiptir. Bu, evlilik, mülkiyet gibi özel hukuk alanlarında da geçerlidir. Ancak, aynı zamanda mülteciliğin kazanıldığı ülkenin yasalarınca belirlenen şartların da karşılanması

gerekmektedir (Madde 12). Mülteci, geldiği ülkenin hukukuna tabi olması ve aynı zamanda vatandaşı olduğu ülkenin yasalarına da bağlı olması nedeniyle geldiği ülkenin hukukuna istisna teşkil eder. Bu açıdan bakıldığında, mültecilik durumu, hem geldiği ülkenin hukukuna istisna oluşturan bir yön taşıırken, hem de vatandaşı olduğu ülkenin hukukunu etkileyen bir dinamiği beraberinde getirir.

Sözleşme, birçok alanda bu durumun açıkça gözlemlenebileceği konuları kapsamaktadır. Hem menkul hem de gayrimenkul mülkiyetinde yabancılara, ticari ve sanayi mülkiyet haklarında vatandaşlarla aynı haklardan faydalanma hakkı tanınmıştır. Yabancıların ülkelerin kendi vatandaşları ile mahkemelere erişim, eğitim alma ve iş hayatında çalışma koşullarının düzenlenmesi açısından eşit haklara sahip olmaları öngörülmüştür. Ancak, sosyal güvenlik ve dernekleşme konularında hem vatandaşlara hem de yabancılara uygulanmayan bazı kısıtlamalara gidilmesi öngörülmüştür.

Mültecilere yönelik olarak düzenlenen sözleşme hükümleri, mültecilerin haklarına ve hukuki statülerine dair oldukça karmaşık bir yapı sunmaktadır. Bu sözleşme, mültecilerin hukuki statülerini belirlerken çeşitli düzenlemelere başvurur ve zaman zaman farklı hukuki alanlara atıfta bulunur. Bu, mültecilerin hukuki durumunun çok yönlü ve bazen belirsiz olmasına neden olabilir. Öncelikle, sözleşme mültecilere kimlik ve seyahat belgeleri temin etme hakkı tanır (madde 27). Bu, mültecilerin kimliklerini kanıtlamalarına ve gerektiğinde seyahat edebilmelerine olanak sağlar. Ayrıca, mültecilerin yanlarında getirdikleri değerli varlıkları taşımalarına yönelik düzenlemeleri içeren madde 28 ve 30 da bulunmaktadır. Bu, mültecilerin savaş veya zulüm gibi nedenlerle ülkelerini terk ederken sahip oldukları değerleri korumalarına yardımcı olur. Ancak, sözleşmenin genel değerlendirmesi yapılırken, mültecilerin hukuki statüsünün karmaşık ve belirsiz olduğunu söylemek mümkündür. Sözleşme, mültecilerin statülerini belirlerken farklı hukuki alanlara atıfta bulunur. Bu bazen yabancılar hukukuna, bazen yabancılar hukukuna istisna oluştururken, bazen de geldikleri ülkenin hukukuna veya bulundukları ülkenin hukukuna tabi olmalarını öngörür. Bu durum, mültecilerin hukuki durumlarının sürekli olarak değişebileceği ve belirsizlik içinde olabileceği anlamına gelir. Mültecilerin haklarına dair bu sözleşme, önemli korumalar sağlasa da, mültecilerin hukuki statülerinin karmaşıklığı ve belirsizliği konusunda dikkate değer zorluklar içermektedir. Bu nedenle, mültecilere yönelik politika ve uygulamalarda bu karmaşıklığı göz önünde bulundurmak önemlidir. (BMMYK, 1998).

Devletler, bu büyük toplulukları kabul etmekten ve mülteci statüsü tanımaktan kaçınma eğilimindedirler. Bu durum, "güvenli bölge" kavramının gelişmesine ve yaygınlaşmasına yol açmıştır. Devletler bu toplulukların BM tarafından belirlenen güvenli bölgelere yerleştirilmesini ve alıkonulmasını desteklemektedir. Büyük çaplı tahliyelerde henüz sınırı geçmemiş kişileri ülke içinde oluşturulan güvenli bölgelere hapsedme uygulamasının kullanılması bile söz konusu olabilmektedir. Ancak burada önemli bir tartışma noktası ortaya çıkar: BM tarafından tayin edilen güvenli bölgelerin ne kadar güvenli olduğu konusu. Özellikle Bosna Krizi'nde BM tarafından güvenli bölge ilan edilen Srebrenica'da yaşanan trajik katliam, BM'nin bu konudaki ciddi zorluklarını ve sorumluluklarını gündeme getirmiştir.

Sözleşmenin birey odaklı yapısı aynı zamanda ülkelerin sığınma başvurularında bireylere karşı ayrımcılık yapmasını da gerektirmektedir. Kuzey Amerika ve Avrupa ülkeleri, savaş, şiddet, çatışma ya da etnik temizlik nedeniyle kitlesel olarak yerlerinden edilen büyük insan gruplarına, bu tür zulmün bireyselleştirilmemesi nedeniyle mülteci statüsü vermeme yönünde bir tutum benimsemiştir. Bu, kişinin bireysel düzeyde

ayrımcılığa maruz kalmadığı gerekçesiyle mülteci statüsünün verilmemesi şeklinde ifade edilir (Peker ve Sancar, 2005: 17).

Sonuç olarak, mülteci sorunlarına yaklaşım açısından, sözleşme ve BMMYK yapısının bireysel odaklılığı, kitlesel mülteci hareketlerinin önümüze koyduğu zorlukları yansıtmaktadır. Güvenli bölge kavramının gelişimi ve devletlerin mültecilik başvurularında bireysel ayrımcılık koşulu araması, bu sorunun sadece bireysel değil, toplu düzeyde ele alınması gerektiği ihtiyacını vurgulamaktadır. Bu noktada, mülteci politikalarının ve uluslararası düzenlemelerin, kitlesel mülteci hareketlerini daha etkili bir şekilde ele alacak şekilde güncellenmesi ve uyarlanması gerekebilir. (Peker ve Sancar, 2005: 24).

UNHCR kuruluşu, tarihsel bir perspektifle incelendiğinde, II. Dünya Savaşı'nın yarattığı büyük yıkımın ve insani krizin etkilerini vurgulayan önemli bir döneme işaret eder. 1945 yılında sona eren II. Dünya Savaşı, özellikle Avrupa ve dünya genelinde savaşın yıkıcı etkilerini yoğun bir şekilde yaşayan bölgeler için büyük bir felaketti. Savaşın sona ermesiyle birlikte, Birleşmiş Milletler (BM), dünyada savaşın önlenmesi ve dünya güvenliğini sağlamayı ana misyonu olarak belirlemiştir. Ancak, II. Dünya Savaşının hemen ardından Avrupa'da ortaya çıkan en büyük sorunlardan biri, evlerini terk etmek zorunda kalan veya evlerini kaybeden milyonlarca insanın varlığıydı. Bu insanlar, temel yaşam koşullarından yoksun bir şekilde hayatta kalmaya çalışıyorlardı. Bu nedenle, Birleşmiş Milletler Genel Meclisi, yardıma muhtaç Avrupalılara yardım götürmek amacıyla kendine yeni bir misyon edinerek 14 Aralık 1950 tarihinde UNHCR'yi kurdu.

1950 yılında UNHCR kurulduğunda, dünya genelinde yaklaşık 2.2 milyon mülteci bulunuyordu. Ancak bu sayı, UNHCR'nin ilgi alanına aldığı ve yardım sağladığı mültecilerin sayısını yansıtmıyordu. Zaman içinde küresel çapta yaşanan çeşitli krizler, çatışmalar ve insani felaketler, mülteci sayısının hızla artmasına yol açtı. Günümüzde UNHCR'nin ilgi alanına giren mülteci sayısı 65 milyonu aşmış durumdadır. UNHCR, kuruluşundan günümüze kadar mülteci sorunlarına yaklaşımını sürekli olarak güncellemiştir. Örgüt, sadece bireysel mültecilerin değil, aynı zamanda kitlesel mülteci hareketlerinin ve toplu yerinden edilmelerin yarattığı karmaşık sorunları da ele almıştır. Bununla birlikte, BM tarafından tayin edilen güvenli bölgelerin gerçekten güvenli olup olmadığına dair çıkan sorunlar, uluslararası toplumun mülteci sorunlarına yaklaşımını şekillendiren zorlu bir mesele olarak ön plana çıkmıştır.

Sözleşme ve BMMYK yapısının bireysel odaklı olması, devletlerin mültecilik başvurularında bireysel ayrımcılık koşulu aramasına yol açmıştır. Özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa ülkeleri, kitlesel kaçışlarda bireysel düzeyde ayrımcılık yaşanmadığı argümanı ile mülteci statüsünün tanınmaması yoluna gitmişlerdir.

5. TÜRKİYE’DE GÖÇ OLGUSU, ULUSAL MEVZUAT VE GÖÇ YÖNETİMİ

5.1. Türkiye’de Dönemsel Bağlamda Göç Politikaları ve Göç Mevzuatı

Günümüz dünyasında göç, birçok karmaşık nedenin bir araya gelmesi sonucu büyük bir sorun haline gelmiştir. Bu nedenler arasında ekonomik eşitsizlik ve adaletsizlik, devletlerin temel hak ve hürriyetleri sağlayamaması, siyasi çatışmalar ve iç karışıklıklar ve şiddet eylemleri öne çıkmaktadır. Bu olgularla karşı karşıya kalan insanlar, zulümden ve şiddetten kaçarak daha iyi bir yaşam standartına kavuşabilmek veya en temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla göç etmektedirler (Sever ve Sever, 2013: 86). Dünya genelinde ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşen göç hareketleri, Türkiye gibi ülkeleri de etkisi altına almaktadır. Türkiye'nin bu süreçteki rolü, çok uluslu bir vatandaş topluluğunu barındırması, coğrafi konumu ve değişken iklimleri gibi faktörlerle şekillenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin göç olgusu, yaklaşık bir yüzyıl öncesine dayanmaktadır ve mübadeleler, savaşlar, sosyo-ekonomik değişimler, siyasi faktörler, doğal afetler gibi çok çeşitli nedenlerle ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin hızla gelişen büyük şehirlere sahip olması, nüfusun sürekli artması, bölgeler arasındaki kültürel ve ekonomik farklılıklar, bölgesel çatışmalar, gelir dağılımındaki uçurumlar, iş fırsatlarının belirli bölgelerde yoğunlaşması gibi nedenler, göç olgusunun genişlemesine ve çeşitlenmesine yol açmaktadır. Ancak, Türkiye'deki göçlerin sonuçları genellikle olumsuz etkiler taşımaktadır. Özellikle planlanın dışında kentleşme, büyük şehirlerde suç oranlarının artması, çalışma hayatında ortaya çıkan ücret eşitsizliği altında çalışma zorunluluğu, toplumsal dışlanma ve kültürel yozlaşma veya kültürel bağlarda çözülme gibi sonuçlar göze çarpmaktadır.

Batı Avrupa'da Sanayi Devrimi'nin başlangıcıyla ortaya çıkan kentleşme hareketleri, günümüzde gelişmekte olan ülkelerde de benzer bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan Türkiye gibi ülkeler, bu süreçte sosyal politikaların yetersizliği ve hızlı nüfus artışı gibi özelliklerle karşı karşıyadır (Tütengil, 2011: 88). Sanayileşmenin yanı sıra tarım sektöründeki düşük üretkenlik ve ekonomik katkının azlığı, Türkiye'nin ekonomik politikalarındaki yapısal değişiklikler ve kentlerde sunulan hizmetlerin kırsal alanlara göre daha yüksek standartlarda olması, kırsal nüfusun kente yönelmesine yol açmıştır (Yazıcı, 2002; Güven, 1998: 241).

Türkiye'deki göç hareketleri, özellikle sosyo-ekonomik faktörlerden kaynaklanan nedenlerle genellikle Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden, daha sanayileşmiş ve yüksek kişi başına gelir düzeyine sahip batı bölgelerindeki illere doğru yönlendirilmektedir. Bu göç hareketlerinin başlangıçta kırdan kente yoğunlaştığı görülmektedir, ancak günümüzde kentten kente gerçekleşen göçlerin daha baskın olduğu gözlenmektedir. Ayrıca 2000’li yıllarda kentten kıra göçte niceliksel artış olduğu ve 1995-2000 döneminde kentten kıra göç istatistiklerinin döneme göre yaklaşık iki kat arttığı belirtilmektedir (Bülbül ve Köse, 2010: 76).

Türkiye'de kırdan kente göç, özellikle 1950’li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. 1950 yılında kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %81,5 iken, 1970 yılında bu oran %64,1’e düşmüştür. Ancak sayısal olarak kırsal nüfus artış göstermiştir. Yani, kırsal bölgelerden kente olan göç hızlı bir şekilde devam etmiş, ancak kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı azalmıştır.

Bu göç hareketlerinin sonucunda gecekondulaşma sorunu da ortaya çıkmıştır. Son 70 yıllık süreçte itibaren kırsaldan şehirlere ve gelişmemiş şehirlerden gelişmiş şehirlere artan göç, merkezi veya yerel yönetimlerin konut ihtiyacını karşılayacak

planlamalar yapamamasına neden olmuş ve hatta uygun fiyatlı arsa temin edilememesi gibi sorunlar yaşanmıştır. Barınma sorununun çözümünde, göç edenlerin kendi kaynaklarıyla gecekondular imar etmelerine yol açmış ve konut ve mahalli ihtiyaçlarını kendi yöntemleriyle çözmelerini gerektirmiştir (Ören ve Yüksel, 2013: 49). Plansız ve düzensiz imar, özellikle büyük şehirlerde arsaların kıt olduğu bu nedenle de arsa fiyatlarının belirli bölgelerde yükselmesi çözümlenemez sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca, göç eden hane halklarının kaçak yapılar inşa ederek barınmaları ile bu yapıların yerel yönetimler veya arsa sahipleri tarafından yıkılması gibi olumsuzluklar da yaşanmaktadır. Bu da göç eden ailelerin barınma sorunlarını daha da derinleştirmektedir.

Göç hareketlerinin doğurduğu olumsuz sonuçlar birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedir. Geometrik rakamlarda nüfus artışı hızı, tarımsal mekanizasyon imkanlarının artması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da güvenlik olayları ve sadece belirli bölgelerde sanayileşmenin gelişmesi gibi faktörler, göçün temel nedenleri olarak ortaya çıkmaktadır (Karaman, 2003). Bu nedenle, göç eden ailelerin barınma sorunu yaşamaları ve yerel politika eksiklikleri, göç olgusunu etkileyen karmaşık faktörlerin bir sonucu olarak ele alınmalıdır.

Türkiye'nin yedi farklı bölgeye ayrılması, ülke içindeki göç hareketlerinin çeşitlenmesine ve her bölgenin kendi içinde benzersiz göç dinamiklerine sahip olmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, bölgeler arası göç hareketleri de oldukça yoğundur. Özellikle Marmara Bölgesi, diğer bölgelerden yoğun bir göç almaktadır (Tezcan, 2011). Aynı zamanda kırsal nüfusun yoğun olduğu bazı bölgelerin en yoğun göç veren yerler olduğu da bilinmektedir. Özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin güney kesimlerindeki kırsal nüfus, güvenlik sorunları gibi nedenlerle bölge içindeki gelişmiş şehirlere veya diğer bölgelere göç etmiştir (Saydam, 1997).

Nüfus artışı, işsizlik, yetersiz sağlık ve eğitim imkanları gibi faktörler kırsal bölgelerde göçü tetikleyen etmenler arasında yer almaktadır. Ayrıca, kentlerde bulunan sanayiye dayalı üretim alanları, eğitim imkanları, sağlık hizmetleri ve kültürel haklardan faydalanma gibi avantajlar da kırsal nüfusu kentlere yönlendiren faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu ve batı bölgeleri arasındaki gelir eşitsizliği de bu göç hareketlerinin bir diğer nedenidir (Karaca, 2004). Bunun yanı sıra tarım sektöründe meydana gelen teknolojik gelişmeler ve mekanizasyon, kırsal nüfusun kentlere göç etmesine yol açmaktadır. Tarım sektöründe işgücüne olan talebin azalması, özellikle toprak sahibi olmayan veya tarımsal mekanizasyonu karşılayamayan toprak sahiplerini kentlere göç etmeye zorlamaktadır (Mutluer, 2003).

Türkiye'deki bölgeler arası imkanlara ulaşmada sıkıntılar yaşanmaktadır. Örneğin kültürel, sosyo-ekonomik ve gelişmişlik düzeyi farklılıkları, ciddi göç olaylarının ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca sosyo-politik faktörler ve coğrafi konum gibi doğal etmenlere dayalı göçler de yaşanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de iç göç olaylarına karşı devlet tarafından ciddi ve gerçekçi planlamalar yapılması gereklidir. Özellikle 1975 yılından itibaren elde edilen veriler, iç göçün Türkiye'nin karşılaştığı önemli bir sorun olduğunu ve bu sorunun etkili bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu planlamalar, göç edenlerin yeni yaşam koşullarına uyum sağlamalarını destekleyebilir ve göçün olumsuz etkilerini en aza indirebilir.

5.1.1. 1923- 1960 Dönemi Uygulanan Göç Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri, ulus-devlet anlayışının benimsendiği ve uzun süren savaşlar sonucunda şekillendiği bir döneme dayanmaktadır. Bu dönemde, ülkede

yaşayan gayrimüslim toplulukların ülkeden ayrılması amacıyla Türk-Yunan mübadelesi başlamıştır.

Lozan Konferansı, Türk-Yunan mübadelesi konusunda önemli bir platform oldu. Nüfus mübadelesi, bu iki ülke arasında çözüm bekleyen önemli sorunlardan biriydi. 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol, bu sorunu çözme amacıyla hayata geçirildi. Sözleşmenin 1. Maddesi uyarınca, Türkiye’de yaşayan Ortodoks Rumlar ile Yunanistan’da yaşayan Müslüman Yunan vatandaşları 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu göçe tabi tutulacaktı. Göç eden bireyler, Yunan ve Türk makamlarının izni olmadıkça geldikleri ülkelere dönemeyeceklerdi (Oran, 2002: 272).

Mübadele yoluyla gerçekleşen göçler, geldikleri ülkelerde işsizlik sorununu artırdı. Bu durumun temel sebeplerinden biri, göç eden bireylerin sahip oldukları mesleklerin yeni yerleştikleri ülkelere göz ardı edilmesi idi. Mübadele sonucu farklı coğrafyalara yerleşen insanlar, yeni topluluklar arasında var olan işgücü piyasasını etkiledi. Göç edenlerin sahip olduğu meslek deneyimleri ve uzmanlık alanları dikkate alınmadığından, işsizlik sorunu kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Türk-Yunan mübadelesi, tarihsel ve sosyal açıdan önemli sonuçlar doğurdu. Her ne kadar bazı sorunların çözülmesine yardımcı olsa da, göç eden bireylerin yeni yerleştikleri topluluklar içindeki ekonomik ve sosyal dengeleri etkilemesi, bu sürecin yarattığı zorlukların bir yansımasıydı. Bu olay, ulus-devlet kavramının uygulamaya geçtiği dönemdeki Türkiye’nin sosyal ve demografik yapısını şekillendiren önemli bir dönemeç olarak kabul edilmiştir.

Mübadele, sadece mübadillerin hayatlarını etkilemekle kalmamış, aynı zamanda Yunanistan ve Türkiye’nin ekonomik, siyasi ve sosyal hayatları üzerinde de önemli etkilere yol açmıştır. Türkiye, Yunanistan’dan gelen göçmenlere yönelik uyguladığı yerleştirme politikaları sayesinde bu yeni gelenlerin toplumsal yaşama daha hızlı adapte olmalarını sağlamıştır. Ancak, aynı dönemde Türkiye’den ayrılan göçmenlerin ekonomik açıdan büyük bedeller ödedikleri görülmüştür. İskan politikalarındaki bazı hatalar, birçok göçmenin uzun yıllar zorluk içinde yaşamalarına yol açmıştır (Bozdağlı, 2014: 15).

Türkiye’nin kuruluşundan itibaren ulaşım, sanayileşme, dış ilişkiler ve eğitim gibi farklı alanlarda uyguladığı politikalar, kentleşme sürecini etkilemiş ve göç olgusunu biçimlendirmiştir. Bu politikalar, göçün yönünü belirlemede önemli rol oynamıştır. Özellikle 1950 sonrası dönemde uygulanan devletçilik dışındaki serbest ekonomi politikaları ve büyük endüstriyel üretim yapan kuruluşlarının pazara yakın büyük şehirlerde ve büyük şehirlerin çevre illerinde kurulması, kentsel alanlara olan göçü artırmıştır (Arslan ve Akan, 2008: 31).

Özel sektörün desteklenmesiyle birlikte teknoloji hızla gelişmiş ve tarım sektöründe makineleşme artmıştır. Tarım alanında gerçekleşen bu makineleşme, iş gücü ihtiyacını azaltmış ve kırsal alanlarda yaşayan nüfusun kentlere göç etmesine yol açmıştır.

1923-1960 dönemi, göç politikaları açısından büyük bir öneme sahip değildir. Bu dönemdeki en önemli unsur mübadele olmuştur. Bu süreç, Türkiye’nin ulus-devlet olma hedefi doğrultusunda kullanılmıştır. Mübadele hem Türkiye hem de Yunanistan için demografik ve toplumsal değişimlere yol açan karmaşık bir olaydır ve bu etkiler uzun yıllar boyunca hissedilmiştir.

5.1.2. 1960- 1980 Dönemi Uygulanan Göç Politikaları

1960-1980 dönemi, göç politikalarında Türkiye açısından önemli bir değişim sürecini yansıtmaktadır. 1960-1980 yılları arasındaki dönem, Türkiye'nin devlet olma yolundaki ilerlemelerinin ardından, bir darbe ile kesintiye uğramıştır. Bu darbenin etkisi altında, artan işsizlik sorunu ekonomiyi zorlamıştır. İşsizlik sorununu çözmek amacıyla, işgücü göçünü teşvik eden bir politika geliştirilmiştir. Bu çerçevede, 1962 yılında Federal Almanya ile bir işgücü anlaşması imzalanmıştır.

Türkiye'nin Federal Almanya'ya işçi göçü, 1961 yılında İş Gücü Alımı Anlaşması ile başlamıştır. Ancak 1963 yılında Türkiye ile AB'nin o dönemki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında imzalanan Ortaklık Anlaşması, Türk işçi göçünü hızlandırmıştır. Türkiye'nin bu dönemde işçi göçünü teşvik etmesinin temel nedenlerinden biri, ithalatı sınırlayan bir sanayileşme politikası izlemesiydi ve ödemeler dengesindeki açığı kapatma ihtiyacı gibi ekonomik nedenlerdi. Türk işçi göçü, 1960'lar ve 1970'ler boyunca artmıştır. 1973 yılında işçi göçünün durdurulmasıyla birlikte, 1974 sonrasında aile birleşimi yoluyla göç artmıştır. İstatistiklere göre, 1961 yılında Federal Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının sayısı 6,800 iken, bu sayı 1975 yılında ilk kez 1 milyon sınırını aşmış ve 2004 yılında 3.5 milyonu aşmıştır. Günümüzde ise Türkiye'den Federal Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine yapılan göç, çoğunlukla evlilik yoluyla gerçekleşmektedir. Bu süreçle birlikte işçi göçünün niteliği de değişmiştir (www.mvnet.com/trend/cevaplar/somlar-cevaplar/...federal...is-gucu/6766296).

Anlaşmanın ilk yıllarında işsizlik rakamları baskısı altındayken (1960 yılında %3.1 olan istihdam olmama oranı, 1965 yılında %3.6, 1970 yılında %5.8 ve 1980 yılında %8.1'e yükseldi), ülke dışına işçi gönderme, iş gücü piyasasında işgücü arzında bir azalma yaratma ve işsizlik probleminin çözümüne katkı sağlama düşüncesiyle gündeme geldi. Ancak, 1973 enerji krizi sonrasında Batı ülkelerine yapılan işçi göçü gözle görülür bir şekilde azaldı. Bununla birlikte, dış ekonomik ilişkilerin bozulması nedeniyle işçilerin elde ettikleri döviz cinsinden gelirleri büyük önem kazandı. 1972 yılına göre yurtdışına gönderilen işçiler, toplam işgücü fazlasını %40.8 oranında azalttılar. Aynı yıl içinde işgücü karşılığı elde edilen döviz gelirleri, ihracat gelirleriyle kıyaslandığında %99'luk bir oran oluşturdu. İşgücü gönderiminin, ülke içindeki işgücü fazlasına rağmen, nitelikli işgücünün artması nedeniyle üretimde sıkıntılara ve özellikle teknik insan gücü eksikliğine yol açtığı görüldü. 1977 yılında yapılan bir araştırmada, göç eden işçilerin %35'inin iş için gerekli teknik bilgiye sahip işçilerden oluştuğu belirlendi (Yıldırımoglu, 2005:7).

Bu dönemde kısmen beyin göçünün de yaşandığı göz önüne alındığında, devletin göç politikasının temel amacının işsizliği azaltmak ve ekonomiyi canlandırmak olduğu söylenebilir. İşgücü göçleri ekonomik açıdan ülkeye refah getirmiş olsa da, göç eden bireylerin nitelikli ve kalifiye olmamaları nedeniyle sorunlar ortaya çıkmıştır.

5.1.3. 1980- 1999 Dönemi Uygulanan Göç Politikaları

1980 yılında Türkiye, askeri bir darbe ile karşı karşıya kaldı ve bu olay hem siyasi hem de ekonomik açıdan ülkeyi derinden etkiledi. Ekonomi politikalarında piyasaya yapıcı düzenlemeler ve müdahalelerin olmadığı dönem olarak anılabilmektedir.

1980'li ve 1990'lı yıllarda Türkiye, şirketlerde-kurumlarda özelleştirme ve serbest piyasa ekonomisi gibi uygulamalarla tanıştı. Ayrıca küreselleşme süreci, Türkiye'yi uluslararası arenada yeni sorunlarla ve ulusal düzeyde değişen dinamiklerle

yüzleşmeye zorladı. Göçün nedenleri, bu dönemde daha belirgin hale geldi ve çeşitli faktörler tarafından şekillendirildi. Ayrıca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde artan güvensizlik ortamı nedeniyle, can ve mal, huzur güvenliğinin sağlanamadığı bölgelerden bireyler göç etmek zorunda kaldı. Bu göç hareketleri, öncelikle daha güvenli olduğu düşünülen şehirlerden başlayarak, Van, Diyarbakır gibi çevre şehirlere yönlendi ve daha sonra Adana, İstanbul, Mersin, Bursa ve İzmir gibi Batı ve Orta Anadolu şehirlerine yayıldı. Yaşanan bu göç hareketi göç alan şehirlerdeki kentsel sorunların daha da artmasına neden oldu. (İçduygu vd., 2005).

1980-1999 döneminde, dönemin hükümetleri göç konusunda tutarlı uygulamalar ve yaklaşımlar izlemedi. Politik aksaklıklar bu dönemdeki göçlerin, bireylerin istihdam, gelir gibi ekonomik; eğitim alma, siyasi haklarını kullanamama ve güvensizlik (terör gibi) nedenlerle göç ettiği bir dönem olarak nitelendirilebilir.

5.1.4. 1999 ve Sonrası Dönem Uygulanan Göç Politikaları

1999 yılı ve sonrası, Türkiye için büyük bir öneme sahip bir dönem olmuştur. Bu dönemin öne çıkmasındaki en büyük faktör, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreciyle yakından ilişkilendirilmesidir. Türkiye'nin stratejik konumu ve zengin kaynakları, Avrupa Birliği'nin dikkatini çekmiştir. Avrupa Birliği'nin baskı ve yönlendirmesiyle birçok alanda gelişim göstermeye çalışan Türkiye, özellikle göç konusunda sınırlardaki denetimleri arttırarak kaçak göçü engellemeye yönelik önemli adımlar atmıştır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda kabul edildi ve 4 Nisan 2013 tarihinde Cumhurbaşkanlığı'na iletilmek üzere onaylandı. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), resmi olarak 10 Nisan 2013 tarihinde onaylandı ve hemen ardından 11 Nisan 2013 tarihinde 28615 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlandı.

4817 sayılı kanun çerçevesinde yabancıların çalışma izinleri düzenlenmekte olup, bu izinlerin yanı sıra ikamet izinleri ve süreleri de büyük önem arz etmektedir. Çalışma izni başvuru yöntemleri, farklı çalışma izni türleri, istisnalar, izin uzatma başvurularının değerlendirilmesi, çalışma izinlerinin geçerlilik süreleri gibi birçok kritik konu, 4817 sayılı kanunda yabancıların ikamet izinleri ve sürelerine dikkat kesilmek suretiyle ele alınmıştır. Bağımsız çalışma izni, süresiz çalışma izni ve yerleşik yabancılara özel istisnai izin gibi izin türlerine yönelik başvurularda, yabancının Türkiye'de yasal ve kesintisiz ikamet koşullarını sağlamış olması gerekmektedir. Bu yasa tasarısı, daha önce ülkede çalışma hakkı tanınmayan yabancılara çalışma izni verilmesi, çalışma izinlerinin ikamet izni olarak kullanılabilmesi, izinsiz çalışan yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin düzenlemeler gibi değişiklikleri içermektedir (www.goc.gov.tr).

2013 yılında göç alanında politika ve stratejileri uygulama, gereken işlemleri yürütme amacıyla İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na dayanarak belirlenen kurumun görevleri, ve şunları içermektedir:

- Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek ve bu politikaların uygulanmasını takip etmek,
- Göç konusunda stratejik dokümanlar ve uygulama rehberleri hazırlamak,
- Kitlesele göç durumlarında uygulanacak yöntemleri ve tedbirleri belirlemek,

- İnsan haklarına saygı temelinde Türkiye'ye kabul edilecek yabancılar ve bu yabancıların ülkeye giriş ve kalış süreçleriyle ilgili kuralları belirlemek,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın önerileri doğrultusunda Türkiye'nin iş gücü ihtiyacını karşılamak için tarım sektöründe mevsimlik işçilere yönelik kuralları belirlemek,
- Uzun dönem ikamet izni verilmesi için gereken şartları belirlemek,
- Göç konusunda yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin işbirliği yapmak ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini oluşturmak,
- Kamu kurumları arasında göç konusundaki işbirliğini sağlamak için koordinasyon kararları almak.

1999 yılı ve sonrasında devletin göç politikaları, göç ve yabancılarla ilgili hukuk sistemini demokratikleşme açısından geliştirmiş bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

6. SURIYE KRİZİ VE TÜRKİYE'DE SURIYELİ SİĞİNMACILAR SORUNU

6.1. Suriye Krizi'nin Nedenleri ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Köklü bir tarihsel sürecin ürünü olarak özellikle orta doğu coğrafyasında ortaya çıkmış yeni dinamikler Arap Baharı olarak ifade edilmektedir. Bu süreçte İran, başlangıçta Batı yanlısı yönetimlerin devrilip, kendi gibi İslami yönetimlerin kurulacağı beklentisiyle hareket etmiş ve bu yeni yönetimlere destek sağlamıştır. Ancak, Kuzey Afrika ülkelerinden olan Tunus, Mısır ve diğer Arap ülkelerinde kurulan yeni hükümetler, bölgedeki diğer baskın siyasi ülke olan İran'ın bu ülkelerden olan beklenti ve taleplerini karşılayamamıştır (Bingöl, 2013: 35-41). Bölge tarihinde ilk kez Arap halkları, bu dönemde yönetimde etkin bir rol oynayarak monarşik rejimleri devirmişlerdir. Örneğin, Hanedanlıkla yönetilen Fas, Ürdün ve Körfez ülkelerindeki sembolik temsilci yönetimlere yönetme hakkını devretmişlerdir. Bu durum eski yönetenlerin yerine yönetme haklarını sorgulanamayan iktidarların gelmemesi sonucunda kalıcı mezhepsel, siyasi ve etnik çatışmalar daha da şiddetlenmiştir. İran'ın öngörülerinin gerçekleşmemesi, bölgedeki siyasi değişimlerin karmaşıklığını ve Arap ülkelerinin farklı ihtiyaçlarını yansıtır. Bu süreç, bölgenin tarihsel ve siyasi dokusunu kökten değiştirmiştir, ancak bu değişimlerin sonuçları ve sürekliliği belirli zorluklarla karşılaşmıştır. Bu dönem, Arap halklarının siyasi katılımı ve yönetimde etkin bir rol üstlenmesi açısından önemlidir, ancak aynı zamanda bölgedeki istikrarsızlık ve çatışmaların artmasına da katkıda bulunmuştur.

Suriye'de Hafız Esad'ın iktidarı ele geçirdiği dönemden itibaren, muhalif unsurlar yönetimden dışlanarak demokratik bir görünüm altında otoriter bir rejim kurulmuştur. Ülkenin stratejik pozisyonlarına ailesi ve mezhebi temelli bireyleri yerleştirerek Esad Ailesi, iktidarı kalıcı bir şekilde sağlamıştır ve Hafız Esad'ın ölümünden sonra oğlu aynı baskıcı yöntemleri kullanarak iktidara gelmiştir. Yeni iktidarın ilk zamanlarında bazı çıkar grupları ve muhalif kesimler reform umutlarıyla ortaya çıkmışsa da kısa süre içinde bu umutlar suya düşmüştür. Tüm iktidara karşı gruplar, gerek dini inançlar açısından örneğin Müslümanlar, Hristiyanlar ve etki köken açısından Kürtler, Türkmenler ve seküler kesimler, 2005 yılında Şam Deklarasyonu'nu ilan ederek bir araya gelmişlerdir. Ancak bu birleşim sonucunda Esad yönetimi tarafından sindirilmişlerdir (Şen, 2013: 57-59).

Tunus'ta ilk ortaya çıkan halk ayaklanmaları, Suriye'deki Esad yönetimini tedirgin etmiştir. Suriye yönetimi, bu dalgalanmanın sonuçlarının kendi ülkelerini etkilemeyeceğini savunmuş ve Suriye'nin diğer Arap ülkelerinden farklı bir konumda olduğunu ifade etmiştir. Suriye Devlet Başkanı, ülkelerinin karşılaştığı iktisadi sıkıntıları ve siyasi uyuşmazlıkların halkı yıpratmayacağını, halkın direnme gücüne sahip olduğunu, uluslararası alanda sergiledikleri karşıt duruşun halk tarafından desteklendiğini ve Arap Baharı'na karşı halkın ortak bir tutum içerisinde olduğunu belirtmiştir (Şen, 2013: 60).

Bölgedeki otoriter rejimlerin değiştirilmesinin ardından özellikle Mısır ve Tunus, 2011 yılı mart ayında ilk kez Suriye'nin Dera şehrinde protestolara sahne olmuştur. Başlangıçta reform talepleriyle başlayan protestolar, daha sonra Başkan Beşar Esad'ın istifasını isteme noktasına gelmiştir. Ancak Suriye Ordusu'nun barişçil protestolara şiddetle müdahalesi, halk arasında nefreti daha da artırmıştır. Esad, muhalefeti silahlı suç çetelerine benzeterek ülkenin farklı inanç ve etnik gruplarını kullanarak şiddeti körüklemekle suçlamıştır. Bu olayları bir tür "komplolar" olarak nitelmiştir (Rozsa, 2012: 11). Rejim, bu süreci Suriye'nin uluslararası bir mücadeleye

girdiği bir çatışma olarak algılamış ve protestoları şiddet yoluna başvurarak bastırmaya çalışmıştır.

Beşar Esad, 2000 yılında yönetimin başına geçtiğinde, ülkenin sosyo-ekonomik yönden ilerlemesi için bazı adımlar atmıştır. Ancak siyasi reformlara yeterince önem vermemiş ve karşıt görüşlülere karşı baskıcı bir tutum sergilemeye devam etmiştir. 2011 yılında iç karışıklık ve protestoların başlamasıyla birlikte reform çabalarını artırmış ve niyetini belli edebilmek amacıyla 47 yıldır devam eden olağanüstü hal ilanını kaldırmıştır. Keyfi tutuklamalar, baskıcı tutum ve gösterilere karşı güvenlik güçlerince orantısız güç kullanımı hala devam etmiştir. Şubat 2012'de yapılan seçimlerde muhalefet milletvekillerinin meclise %10'luk bir temsil oranıyla girmesi sağlanmış olsa da, bu adım yeterli bir siyasi reform olarak kabul edilmemiştir (Bingöl, 2012: 3-4).

6.1.1. İç Savaşın Nedenleri

Suriye'deki savaşın iktisadi ve sosyokültürel nedenleri şu şekilde özetlenebilir:

Ülke, karmaşık bir etnik ve inanç çeşitliliğe sahip olması nedeniyle bölünmüş bir kimlik yapısına sahiptir. Ekonomik ve siyasi kaynakların büyük bir kısmı, nüfusun yaklaşık %12'sini oluşturan Nusayri topluluğunun kontrolü altındadır. Ayrıca yüksek askeri harcamalar ve ekonomik yolsuzluklar, ekonomik krize yol açmıştır. Ülke, sanayileşme ve ekonomik reformlar yerine bankacılık, turizm ve ticaret gibi hizmet sektörlerine ağırlık vermiştir. Bu durum, kayırma ve nepotizmin yoğunlaştığı bir sistem olan eş-dost kapitalizminin yayılmasını doğurmuştur. Bu nedenler orta ve alt sınıfların daha da ekonomik çöküntüye uğramasına ve yaşam koşullarının düşmesine yol açmıştır (Şen, 2013: 60-63).

Beşar Esad, Suriye'nin jeostratejik konumundan dolayı ülkesinin potansiyeline de güvenerek güçlü olduğunu sanmıştır. Ayrıca İsrail-Filistin olaylarında komşu ülke olarak Suriye'nin konuda önemli bir paydaş olduğunu, alanda önemli rolü olduğunu iç ve dış politikada belirtmiştir. Esad'ın halkın meşru temsilcisi olmadığını savunanlar arasında ABD, Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar bulunmaktadır ve bu ülkeler muhalifleri desteklemektedirler. Diğer yandan Esad'ı destekleyen ülkeler arasında Rusya, Çin ve İran bulunmaktadır (63-66).

6.1.2. Protestoların Savaşa Dönüşmesi

Arap halklarında ve bölge ülkelerinde ortaya çıkan Arap Baharı ile uzun zamandır yönetimi ellerinde tutan iktidarların değiştirilmesiyle, Suriye halkında da değişim beklentisi oluşmuştur. Bu beklenti umuda dönüşmüş Suriye istihbaratı tarafından gerçekleştirilen dinlemelerde iki kadın doktor arasında geçen bir telefon konuşmasında bölge liderlerindeki değişimde sıranın önce Hüsnü Mübarek hemen sonrasında ise sıranın Esad'a geldiği kayıtlara geçmiştir. Ancak istihbarat birimlerinin telefonları dinlemesi sonucu bu doktorlar tutuklanmış, saçları sıfıra vurularak cezalandırılmıştır. Bu olayın etkisiyle, göz altına alınan kadınlardan birinin akrabası olan küçük yaşlardaki bir çocuk tarafından, duvarlara "Halk düzenin değişmesini istiyor" şeklinde Arap coğrafyasında sıkça kullanılan bir sloganı kullanmıştır. Bu olayın ardından olaya karışan çocuklar tutuklanarak, işkence ve zorluklarla karşılaşmıştır. Aşiret liderleri çocukların serbest bırakılmasını talep etmiş ancak hakaretlere maruz kalmıştır. İşte bu olaylar, Suriye'deki protestoların temel kaynağını oluşturmuştur. İlk başlarda Dera, daha çok Ehlilbeyt torunları ve Seyitlerin yaşadığı bir bölge olarak muhalefete yatkın

değildi. Ancak halkın sert müdahalelere maruz kalması ve ölümler yaşanması, olayların alevlenmesine ve isyanın Şam, Lazkiye, Humus, Banyas, Hama, Kamışlı ve Halep gibi diğer bölgelere sıçramasıyla sonuçlanmıştır (Çelik, 2013: 2).

Ayaklanmanın ilk yılında Özgür Suriye Ordusu ve Ulusal Suriye Konseyi, Suriye rejimine karşı yapılan savaşta 9000'den fazla insanın ölümüne neden olmuştur. Bu şiddet dolu mücadeleler 2012'ye kadar Halep ve Şam dışındaki bölgelere yayılmıştır. Ancak bu tarihten itibaren bu iki şehir de şiddetin etkisi altına girmiş ve binlerce insanın göç etmesine yol açmıştır. İlk başlarda politik özgürlüklerin talep edildiği bu protestolar, izleyen süreçte kanlı iç çatışmalara dönüşmüştür. Suriye'deki protesto ve karışıklıkların iç savaşa dönüştüğünü 2012'de uluslararası kurumlar uluslararası kamuoyuna deklare etmiştir. Arap Birliği, Suriye'nin birliğe üyeliğini iptal etmiş ve olayların çözümüne odaklanmak için uluslararası hakemler görevlendirmiştir. Ayrıca Arap Birliği, Rusya ve Çin tarafından veto edilen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin devreye girmesi için çaba sarf etmiştir. Dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, "Barış Elçisi" olarak atanmış ve Mart 2012'de hem hükümetin hem de Özgür Suriye Ordusu'nun kabul edeceği altı maddelik bir barış planı sunmuştur (Rozsa, 2012: 11).

Uluslararası toplum, insanı durumların giderek kötüleşmesi karşısında yol haritasını çizilmesinde birliğe ulaşamamıştır. Avrupa Birliği ve ABD, Suriye'deki rejimin istifasını talep ederken, Rusya ve Çin, Rejimi desteklemeye devam etmiş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ile diğer ülkelerin çabalarını engellemişlerdir. Rusya, Suriye'yi Akdeniz'deki önemli bir üssü ve aynı zamanda önemli bir silah alıcısı olarak görmektedir, bu nedenle Moskova için Suriye özel bir önem atfetmektedir. Bölgede Suriye'ye destek veren çok az ülke bulunmaktadır. İran ve Lübnan Hizbullah'ı, Esad'ı desteklemekte ve Tahran, mezhepsel ayrımcılığın etkisini azaltmaya yönelik askeri ve ekonomik yardım sağlamaktadır. Öte yandan Suudi Arabistan ve Katar, muhalefeti silahlandırarak başarıyı artırmaya çalışmışlardır (Rozsa, 2012: 11). Türkiye, başlangıçta dikkatli bir yaklaşım benimsemiştir. Ancak sonradan şiddetin etkisini hissetmesi ve sayıları on binleri bulan mülteci akını ile birlikte kendisi olaylara dahil olmuştur. Suriye'deki tüm bu çatışmalar ve huzur, yönetim istikrarsızlığın nedenlerini açıklayan Huntington (1996: 4), "*Siyaset sahnesine yeni giren grupların hızlı değişim istemesine rağmen, siyasi yapı ve kurumların gelişim ve değişim kapasitesinin yavaş olmasından kaynaklanan istikrarsızlık ve düzensizliklerin ortaya çıktığını ve bu durumun çatışmalara yol açtığını*" ifade etmektedir.

6.2. Uluslararası Sonuçları ile Birlikte Türkiye'de Suriyeli Sığınmacılar Sorunu

6.2.1. Hukuksal Tanımlama ve Statü Sorunu

İlk olarak Yabancılar ve Mülteciler Kanunu'nda kanunlaştırılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, doktrin, uygulama ve sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan tartışmalar ve ortak görüş sonucunda ortaya çıktı. Bu yönden bakıldığında bu Türkiye'de büyük bir önem taşımakta ve ilk olarak kabul edilebilir. Kanun, tüm partilerin olumlu desteğiyle 4 Nisan 2013 tarihinde parlamentoda oybirliğiyle kabul edilerek yürürlüğe girdi. YUKK'un (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) yürürlüğe girmesiyle birlikte, daha önce geçerli olan ve hükümleri yabancılar ve uluslararası kişiler tarafından tamamen veya kısmen geçersiz ilan edilmemiş kanun ve yönetmeliklerin hükümlerinin de geçerli olduğu belirlendi. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile çelişen bir Koruma Kanunu geçerli değildir. Bu Kanuna ilişkin olarak Uluslararası Hukuka ve Uluslararası Koruma Kanununa aykırı hükümler içeren

diğer kanun hükümleri, mevcut kanunlar gibi uygulanmaz. Ancak Uzlaşma Kanunu, Uluslararası ve Uluslararası Koruma Kanununa göre ayrı bir kanun olduğundan, rapor, Uluslararası ve Uluslararası Koruma Kanunu esas alınarak öncelikli olarak uygulanacaktır. Yasanın beş bölümü var. İkinci bölüm ise yabancılar hukukuna ilişkin kuralların yer aldığı “Yabancılar” bölümüdür. Üçüncü bölüm " Uluslararası Koruma" başlığını taşıyor. Bu çalışmaya dahil edilen grup, durumları özel olan ve uluslararası koruma gerektiren veya geçici koruma koşulundan yararlanan kişilerdir. Bu nedenle uluslararası koruma başlığı altında öncelikle Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilere sağlanan farklı uluslararası koruma türlerine, ardından da geçici koruma statülerine daha detaylı bakacağız. Kanunun son kısmı kuruluşlarla ilgilidir. Yabancı hukukta ve uluslararası korumada, uluslararası koruma türleri üç ana kategoriye ayrılmaktadır: mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma statüsü. Geçici koruma geçici nitelikte olup, herhangi bir uluslararası koruma kapsamına girmemektedir. 2014/6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği, İçişleri Bakanlığının 13 Ağustos 2014 tarih ve 8027 sayılı Resmi Tebliği uyarınca, Kanunun 91 inci maddesi uyarınca 13/10/2014 tarihinde Bakanlar Kurulunca yayımlandı. Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu. 6458 Sayılı, 4 Nisan 2013. Karar verildi. (R.G., 22/10/2014: Sayı: 29153)

Geçici koruma yönetmeliği 11 bölümü kapsamaktadır. Birinci bölüm “Amaç, kapsam, arka plan ve tanımlar” başlığını taşımaktadır. Uygulamanın konu ve kapsamını düzenleyen 1. maddesine göre bu Yönetmeliğin amacı; Ülkesini terk etmek zorunda kalan, geri dönme şansı bulunmayan yabancılara yönelik geçici koruma işlemlerinin şart ve esaslarını belirlemektir. ihtiyaç. 4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91'inci maddesi çerçevesinde acil, geçici koruma ve uluslararası koruma talepleri ayrı ayrı değerlendirilemez. Ayrıca bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalış süreleri, hakları, yükümlülükleri, Türkiye'den çıkış prosedürleri, kitlesel hareketlere karşı alınan tedbirler ve yerli ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliğine ilişkin konular da ele alınmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 3. maddesi, tanımlarla ilgili bölümü içerir. Madde 3/1-f'ye göre, ülkelerinden zorla ayrılmış, geri dönme şansı olmayan, acil ve geçici koruma ihtiyacı nedeniyle toplu veya bireysel olarak ülkemizin sınırlarına gelen veya ülke sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talepleri bireysel olarak değerlendirilemeyen yabancılara sağlanan, geçici koruma, bir koruma türüdür. Bu açıklamada, yabancıların Türkiye'ye kitlesel veya bireysel olarak gelmeleri durumunda, ülkelerinden zorla ayrılmış olmaları, geri dönememeleri ve acil geçici koruma ihtiyacı olması gerektiği belirtilmiştir.

İlk defa 3/1-j maddesinde toplu baskının tanımına yer verilmiştir. Kitlesel akınlar, aynı ülke veya coğrafi bölgeden çok sayıda kişinin kısa sürede gelmesi anlamına gelmekte olup, bu sayıların yüksek olması nedeniyle her bireyin uluslararası koruma statüsünün belirlenmesi mümkün olmamaktadır. Bu tanım Avrupa Konseyi beyanından farklı olup daha sınırlı bir kapsamı temsil etmektedir. Avrupa Konseyi açıklamasında kitlesel akın, bir ülke veya bölgeden topluluğa çok sayıda sürgünün gelmesi anlamına gelmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesinde, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 5, 6 ve 7'nci maddelerine ilişkin durumların, geçici koruma kapsamına alınma talebini zorlaştırdığı belirtiliyor. Bu maddeler yabancıların Türkiye'ye girişi, Türkiye'den çıkışı, belge kontrolü ve Türkiye'ye girişine izin verilmeyen yabancılarla ilgilidir. Ayrıca Yabancıların ve Uluslararası Kişilerin Korunması Hakkında Kanun'un 65/4 maddesinde de benzer bir uygulama bulunmaktadır. Geçici Koruma Düzenlemeleri ayrıca, geçici koruma sağlanan

yabancıların yasa dışı giriş veya ikamet nedeniyle cezalandırılmayacağını da kabul etmektedir.

Geri gönderme yasağı, Geçici Koruma Kanunu'nun 6. maddesinde yer almakta olup, bu madde, İnsani ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 4. maddesindeki geri gönderme yasağını yinelemektedir. Ancak Kanunların 6. Maddesinin 2. Fıkrası, 1. Madde uyarınca uygun olmayan yabancıların Kore'den iade edilmesi durumunda idari işlem yapılabilceğini belirtmektedir.

Geçici koruma kapsamına girmeyen yabancılar, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 8. maddesinde belirtilmiştir. Ancak 12/2. maddeye göre, 8. maddeye dahil edilen yabancıların geçici koruma kapsamı dışında tutulmalarının daha sonra gerektiği fark edilirse, Genel Müdürlük veya valilikler tarafından geçici koruma iptal edilebilir.

Geçici koruma kararı Bakanlar Kurulu tarafından verilmektedir. İçişleri Bakanlığının talebi üzerine Bakanlar Kurulu geçici koruma kararı alabilir. Geçici koruma taleplerinin sona erdirilmesi de Bakanlar Kurulunun yetkisindedir. Geçici koruma kararının kapsamı 10. maddeye göre belirlenir. Madde 10/1-b'ye göre, geçici korumanın başlayacağı tarihi Bakanlar Kurulu belirlemek zorundadır ve bu tarihi belirleme yetkisi Bakanlar Kuruluna aittir. (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).13. maddeye göre, 12. madde kapsamında geçici koruma statüsü bireysel olarak sona eren kişiler, tekrar Türkiye'ye gelmeleri veya sınırlarımızı aşmaları durumunda, yeniden geçici koruma hükümlerinden yararlanabilmek için Genel Müdürlük veya valilikler tarafından uygunluğu veya olmaması gerektiği konusunda bir karar alabilirler. Bu düzenleme, Türkiye'ye gelmiş bir yabancıların istemli veya istemsiz bir şekilde ülkeyi terk etmesi durumunda, daha sonra tekrar Türkiye'ye dönüş yaparak geçici koruma statüsünü yeniden kazanabilme olanağını sunar.

Geçici korumanın sona ermesi halinde şu önemli durumlar ortaya çıkar:

- Bakanlar Kurulu kararıyla sona erdiği takdirde, bu kapsamda bulunan yabancılar Türkiye'den çıkış yapabilirler (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 14/1).
- Sona ermesi sonucunda Bakanlar Kurulu, grup temelli toplu statü kararı (Prima Facie) alabilir. Ancak bu kararın, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'ndaki diğer uluslararası koruma statülerinden farklı bir şekilde, İskân Kanunu çerçevesinde göçmen kabulüne ilişkin bir karar olabileceğini belirtmek önemlidir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 14/2).
- Sona ermesi durumunda, bu yabancılardan bireysel olarak uluslararası koruma talep edenlerin başvuruları bireysel olarak değerlendirilmeye alınabilir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 14/2).
- Ayrıca, bu yabancıların Türkiye'de kalışlarına izin verilmesi için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun öngördüğü diğer yollar da uygulanabilir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 14/2).

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 15. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu, milli güvenliği, kamu düzenini, kamu güvenliğini veya kamu sağlığını tehdit eden durumların ortaya çıkması halinde, geçici koruma tedbirlerinin geçici veya süresiz olarak sınırlandırılmasına veya askıya alınmasına karar verebilir. Ayrıca Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 16. maddesine göre, geçici koruma statüsü kazanan kişiler kanunda öngörülen diğer uluslararası koruma türlerine başvuramazlar.

Bu tür talepler kabul edilmeyecektir. Geçici koruma açısından yapılan ilk işlemler; kabul, terhis, sevk merkezindeki işlemler, sağlık muayenesi, kayıt, geçici koruma kartlarının verilmesi, geçici konuta yerleştirme ve oturma izninin verilmesidir. Devletlerin geçici koruma ve ülkede kalma hakları vardır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Bölüm 17-25).

Geçici Koruma Yönetmeliği, geçici koruma sağlanan yabancılara sunulan hakları ve yükümlülükleri düzenleyen önemli bir hukuki belge olarak karşımıza çıkar. Bu yönetmelik, geçici koruma statüsündeki yabancılara çeşitli hizmetlerin sağlanmasını içerir. Bunlar arasında sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık hizmetleri bulunmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 26-31).

Geçici koruma statüsündeki yabancılara yerine getirmesi gereken yükümlülükler de yönetmelikte belirtilmiştir. Genel yükümlülükler ve davete uyma yükümlülüğü olmak üzere iki ana kategori altında düzenlenir ve bu yükümlülüklerle uymayanların haklarının sınırlandırılması 35. madde ile açıklanmıştır.

Yönetmeliğin Sekizinci Bölümü, sevk merkezleri ve geçici barınma merkezlerinin kuruluşu, yönetimi ve işletilmesi ile burada sunulan hizmetleri ele alır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 36-41).

Dokuzuncu Bölüm, gönüllü geri dönüş ve üçüncü ülkeye çıkış ile ilgilidir. Özellikle, gönüllü olarak ülkelerine dönen veya üçüncü bir ülkeye çıkan bireylerin Türkiye'ye geri dönme ve geçici koruma kapsamına alınma hakkına vurgu yapar (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 13, 42, 44). Bu bireylerle ilgili ülkeye giriş yasağına dair hususlar ise genel hükümlere tabi olacaktır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 45).

Onuncu Bölüm, işbirliği, destek çağrısının yapılması ve yardım sağlanmasına odaklanır. Bu, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği ve yardımlaşmayı teşvik eder.

Bölüm 11'i oluşturan son Hükümler, özel ilgi alanlarına sahip kişiler, aile birleşimi, kişisel verilerin korunması, gizlilik politikası, kişisel dosyalara erişim, istatistikler, hukuki hizmetler, bildirimler ve şikayetler, bildirimler, haklar, denetim ve uygulama enerji talebi, finansal koşullar ve konuya ilişkin kaldırılan kanunlar konusuna kurallarını kapsar. (Türleri Koruma Kanunu, 2014, madde 48-61).

Türk hukuk sistemine göre yabancılar hakkında bilinmesi gereken en önemli kanun halihazırda yürürlükte olan 6458 sayılı Uluslararası Koruma Kanunu olup, yabancılarla ilgili tüm işlemler bu kanuna göre yürütülmektedir. (R.G., 11/03/ 2013: sayı 28615) Aslında bu kanun uluslararası hukuk kapsamında yabancılar için iç hukuktur. Yabancılar ve mülteciler için bir sistem kurmuş, konuyla ilgili en kapsamlı yasaları oluşturmuş, yabancılara hukuki kaynak sağlamıştır. Bu kanunun yanı sıra Anayasamızda da yer alan yabancılara yönelik kurallar bulunmaktadır.

Normlar hiyerarşisi içinde Anayasa, soyut kurallar içeren ve en üst kısımda yer alan bir metindir. Türk Anayasası, temel hak ve özgürlüklere ilişkin pek çok düzenlemede yabancı-vatandaş ayrımı yapmadan genel hükümler sunar. Ancak, anayasal güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerin bazı durumlarda sınırlandırabileceğini kabul eder. Yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması konusunda özel bir hüküm içeren madde ise 16. maddedir.

Suriye'den ülkemize kitlesel göç konusunda sınırlarımıza giren veya sınırlarımızdan geçen kişiler Türk vatandaşı değil, yani yabancıdır. Anayasanın 16. maddesinde yabancıların hak ve özgürlüklerinin uluslararası hukuka uygun olarak kanunla bağlı olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle, çok sayıda Suriye'den gelen göçmene sağlanması gereken asgari standartların, Anayasa'nın 16. maddesinde de

belirtildiği gibi, uluslararası hukuka uygun olarak kanunla düzenlenmesi gerekmektedir (Göç İdaresi, 2015: 50). Bu durum, sığınmacılar ve geçici koruma sağlayan ülkeler için önemli bir meseledir. Suriye'den gelen göçmenlere yönelik uluslararası koruma ve insani yardım standartlarının belirlenmesi, uluslararası hukuka ve insan hakları normlarına uygun olarak yapılmalıdır. Aynı zamanda bu süreç, ulusal yasalar ve anayasal düzenlemelere uygun bir şekilde yürütülmelidir. Göçmenlerin temel hakları ve insan onurunun korunması, herhangi bir göçmen krizi sırasında öncelikli olmalıdır. Bu, ulusal yasaların ve milletlerarası hukukun gerektirdiği bir yaklaşım olmalıdır. Bu tür krizlerde, hükümetler ve ilgili uluslararası kuruluşlar, göçmenlere uluslararası koruma, insani yardım, barınma, sağlık hizmetleri ve diğer temel ihtiyaçları sağlama yükümlülüğünü taşırlar. Bu süreçlerin düzenlenmesi, yasal çerçevenin oluşturulması ve uygulanması, ulusal anayasa ve milletlerarası hukuka uygunluk ilkesine dayanmalıdır.

6.2.2. Uluslararası Hukuka Göre Sığınmacı Hakları

"Mülteci" teriminin İngilizcesi "refugee" ve Fransızcadaki karşılığı "refugié" gibi birçok eşanlamlıya sahiptir. 1936 yılında Devletler Hukuku Enstitüsü tarafından yapılan bir tanıma göre, mülteci, vatandaşı olduğu devlet ülkesindeki siyasi olaylar nedeniyle iradesiyle veya zorla ülkesini terk eden, başka bir devletin vatandaşlığına geçememiş ve herhangi bir devletin diplomatik korumasından yararlanamayan bir kişi olarak tanımlanmıştır (Devletler Hukuku Enstitüsü, 1936).

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ilişkin üç önemli beyanda bulunmuştur. İlk olarak, bu beyan, mülteci statüsünün tanınmasıyla ilgili zaman sınırlamasını 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylara odaklamıştır. İkinci beyan ise, Cenevre Sözleşmesi'nin hiçbir hükmünün Türkiye'de Türk vatandaşlarına verilen haklardan daha fazlasını mültecilere verilebileceği şeklinde yorumlanmaması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'nin üçüncü açıklaması toprak bağlarıyla ilgili. Bu nedenle Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi Avrupa ülkelerinden gelen kişilere mülteci statüsü vermektedir. Türkiye'nin bu coğrafi sınırları oluşturmak istemesi ülkemiz açısından önemlidir. Birinci sebep, kara sınırlarının fiziki konumunun bazen kara sınırı yönetimini zorlaştırmasıdır. Diğer bir neden ise terör, parasızlık, komşu ülkelerdeki savaş ve çatışmalar ve komşu ülkelerden gelen göçlerden kaynaklanan güvenlik sorunlarıyla baş etmenin zor olmasıdır. Türkiye'nin coğrafi kısıtlamaları sürdürme girişimindeki diğer bir sorunun ise Asya, Afrika ve Güney ülkeleri ile yapılan medya anlaşmalarının başarısızlığı olduğu söylenebilir (Ekşi, 2014: 9). Bölgesel sınırların tanımlanması ve sürdürülmesinin bir diğer yönü de Türkiye'nin komşu ülkelerden kitlesel işgali durumunda uluslararası sorumluluk paylaşımının olmamasıdır. Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin gidişatına, uluslararası yük paylaşımına ve Asya, Afrika ve Güney ülkeleri ile geri kabul anlaşmaları imzalanmasına bağlı olarak coğrafi kısıtlamaları kaldırabileceği düşünülüyor ancak bu pek başarılı olmuş gibi görünmüyor.

Cenevre Sözleşmelerinin ve coğrafi kısıtlamaların Türkiye'de uygulanması ayrımcılığın önlenmesi kategorisine girip girmediği Türkiye'nin özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir. AIHS'ye göre Türkiye, bu hakkını 1951 Cenevre Sözleşmelerinde ifade edilen çekinceleri kullanarak açıklamıştır. Ancak Avrupa Parlamentosu, dış üye devletlerden mülteci olarak gelenlere, insani yardım yoluyla güvenli bir üçüncü ülkeye ulaşana kadar geçici oturma izni vermektedir. Perspektif. Dolayısıyla, konunun Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılara yönelik politikasıyla ilgili olduğu dikkate alınarak, Türkiye'nin eyleminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin

14. maddesini ihlal etmediği ve kararın Türkiye lehine olduğu kabul edildi. Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddenin 2. paragrafına göre, birden fazla vatandaşlığa sahip mülteciler için "vatandaşı olduğu ülke" ifadesi, bu mültecinin sahip olduğu tüm vatandaşlıkları kapsar. Bu nedenle, çifte vatandaşlığa sahip bir mülteci, haklı bir neden olmaksızın vatandaşı olduğu herhangi bir ülkenin korumasından mahrum bırakılmamalıdır.

Cenevre Sözleşmesi'nin 32. Maddesi, taraf ülkelerin, yasal olarak bulunan bir mülteciyi sadece ulusal güvenlik ve kamu düzeni nedenleriyle deport edebileceğini belirtir. Ancak, bu deportasyon kararı yasal sürece uygun bir şekilde alınmalıdır. Ulusal güvenlik nedenleri dışında bir mültecinin deport edilmesi durumunda, mülteciye belge sunma, itiraz etme ve kendi haklarını savunma amacıyla yetkili makamlar önünde savunma hakkı tanınmalıdır. 32. maddenin 3. fıkrası ise mültecinin deportasyonu ile ilgili uygulanacak prosedürlere yönelik hükümleri içerir.

Uluslararası hukukta, "non-refoulment" veya "geri gönderme-sınır dışı etme yasağı" olarak bilinen prensip, Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi ırkı, dini, vatandaşlığı, sosyal grup üyeliği veya siyasi inançları nedeniyle hayatı ve özgürlüğü tehlikede olan bir ülkeye sınırdan herhangi bir şekilde geri gönderemez veya iade edemez. Ancak, 33. maddenin 2. fıkrası, bulunduğu ülkenin güvenliği için ciddi nedenler bulunduğu veya ağır bir suçtan mahkûm olduğu için hala bir tehdit oluşturan mülteci, geri gönderilmeme hakkından yararlanamayacağını belirtir (Cenevre Sözleşmesi, 1951).

Mültecilik durumunun sona erdirilmesi 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin c bendinde açıklanmıştır. Bu açıklamaya göre:

- Mültecinin vatandaşı olduğu devletin diplomatik korumasından gönüllü olarak yararlanmaya başlaması,
- Kaybedilen vatandaşlık haklarını gönüllü olarak geri kazanmak,
- Başka bir Devletin vatandaşlığını almak ve o Devletin diplomatik korumasından yararlanmak,
- Zulüm korkusuyla kaçtığı ülkeye gönüllü olarak dönüp yerleşmek,
- Sığınma hakkının verilmesine yol açan koşullardan birinin ortadan kaldırılması.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne katıldığında, 1. maddenin B paragrafındaki "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ifadesinin "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar" ifadesini anladığını ve kabul ettiğini beyan ederek önemli bir coğrafi sınırlama belirleyerek kısıtlamalar getirdiğini açıkça belirtti. (Çiçekli, 2003: 131)

Türkiye, geçici kısıtlamayı sürdürerek ve Protokol'ün 7. maddesinin "kısıtlamalar/kısıtlamalar ve bildirimler" kısmından yararlanarak, bir anlamda bölgesel yani coğrafi kısıtlamamızın devam ettiğini beyan etmiş oldu.

1984 tarihli Cartagena Bildirgesi, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde tanımlanan mültecilerin ötesinde, "yaygın şiddet hareketleri, dış saldırı, iç çatışma, yaygın insan hakları ihlalleri ve kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar sonucunda yaşamları, güvenlikleri ve özgürlükleri tehdit altında olan ve bu nedenle ülkelerini terk eden kişileri" mülteci olarak kabul etmektedir (Bouchet-Saulnier, 2002: 250). Bu yaklaşım, sadece savaş ve politik zulüm nedeniyle değil, aynı zamanda daha geniş bir dizi olay ve durum nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, mülteci tanımının daha geniş yorumlanmasını ve daha fazla insanın uluslararası korumadan yararlanmasını sağlamaktadır. Cartagena Bildirgesi, dünya genelinde yaşanan karmaşık insani krizler ve çatışmalar karşısında mülteci

hukukunun evrensel ve esnek bir temel sunmaktadır. Bu nedenle, sivil savaşlar, iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri ve benzeri durumlar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların uluslararası korumaya erişimini kolaylaştırarak, insani yardım ve koruma sağlama çabalarına önemli bir katkıda bulunur.

Uluslararası hukuk düzeni açısından gerçek şu ki, mültecilere veya sığınmacılara dair pek çok farklı görüş mevcut ve yukarıdaki örneklerin de gösterdiği gibi belgede pek çok farklı anlam ve tanım yer almaktadır. Türkiye'nin konuyla ilgili bazı BM tanım ve anlaşmalarına kısıtlama getirmesinin tanım farklılıklarından kaynaklandığı ve Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler 'in bunları istediği gibi kullanabileceğini bilen kişilerin bu şekilde hareket ettiği ileri sürülebilir. Bu konunun tam olarak anlaşılabilmesi için Türk hukuk sisteminde yabancılara tanınan hakların ve uluslararası hukukun yabancılara tanıdığı hukuki hakların net bir şekilde anlaşılması gerekmektedir.

6.2.3. Açık Kapı Politikası ve Sonuçları

Arap Baharı'nın son dalgasının komşu ülke Suriye'ye de etkisi, ülkede 15 Mart 2011'de Suriye muhalefetine mevcut BAAS/Esed rejimini devirmek amacıyla silahlı mücadeleye başlamasıyla açıkça görüldü. Bu çatışmaların başlamasıyla birlikte, Türkiye'nin etkilenmesi kaçınılmazdı. Savaşın başlamasıyla birlikte yüzbinlerce Suriyeli Türkiye sınırına dayandı ve sınırı geçerek ülkemize sığınma ihtiyacı doğdu (Yıldız, 2013: 143).

Türkiye hükümeti, bu sığınmacıları "açık kapı" politikasıyla karşıladı, onları misafir etti ve barınmaları için kamplar inşa etti. Bu sayede Türkiye, iç savaşlardan kaçan özellikle Suriyeli vatandaşların sığınma üssü haline geldi. 2011 yılının Mart ayından itibaren Suriye vatandaşları, uluslararası koruma arayışıyla Türkiye'ye gelmeye başladı. Türkiye, bu kişilere "geçici koruma" sağlayarak onlara yardım eli uzattı. 2012 ve sonrasında Suriye'deki insan hakları ihlallerinin artması, insani yardım ihtiyacının ciddi bir şekilde artmasına neden oldu. Türkiye, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk ilişkilerine sahip bir ülke olarak, bu durumdan etkilenen Suriyeli vatandaşlara yardım etmek için "açık kapı" politikasını sürdürdü. Türkiye'nin bu yaklaşımı, uluslararası toplum tarafından da takdir edilmiş ve Suriyeli sığınmacıların karşılanması konusunda örnek bir rol üstlenmiştir. Ancak, bu durum aynı zamanda Türkiye için büyük bir insani ve ekonomik yük getirmiştir, ve bu konu hala uluslararası ilişkilerin ve insani yardım politikalarının önemli bir parçasıdır.

Türkiye, Suriyeli mültecilere büyük bir insani yardım çabası göstermektedir. Ülke genelinde 10 farklı şehirde bulunan 25 geçici barınma merkezi, 269,150 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca bu merkezler dışındaki farklı bölgelerde bulunan 2,313,450 Suriyeli mülteciye sağlık, eğitim ve gıda yardımı sunulmaktadır. Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmı, yoğun çatışmaların yaşandığı Suriye-Türkiye sınırına yakın bölgelerden gelmektedir. Bu bölgeler aynı zamanda çatışmaların en yoğun olduğu bölgelerdir. Suriyeli sığınmacıların yüzde 11'i, Türkiye'nin güney ve güneydoğusundaki 10 şehirde bulunan geçici barınma merkezlerine yerleştirilmiştir, ancak yüzde 89'u bu merkezler dışındaki farklı şehirlerde yaşamaktadır. Kamplarda, okul çağındaki tüm çocuklara, okul öncesi dahil olmak üzere, eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Ayrıca, Türk vatandaşlarına sağlanan sağlık hizmetleri, Suriyelilere de sunulmaktadır. Yetişkin eğitim merkezleri de, mesleği olmayan Suriyeli mültecilere meslek edinmelerine yardımcı olmaktadır. Türkiye, sadece Suriyelilere geçici bir barınma sağlamakla kalmamış, aynı zamanda onları kriz sonrası dönem için hazırlamıştır. Türkiye'nin bu insani yardım çabaları, uluslararası toplumda büyük takdir

görmektedir. Ülke, geçici barınma merkezleri için standartlar ve kılavuzlar oluşturarak benzer koşulların sağlanmasını sağlamıştır. Ayrıca, bu standartlar gelecekte olası afetler sonrasında ihtiyaç duyulan afet barınma merkezlerinde kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yardım etme ve onları destekleme konusundaki cömert ve insani yaklaşımı, ülkenin tarihi misyonu gereği insanlık dışı muamelelere kayıtsız kalmadığını göstermektedir. Hem ülke içindeki geçici barınma merkezlerinde hem de Suriye sınırları içindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli yerleşim bölgelerinde Suriye vatandaşlarına insani yardım konusunda büyük bir özveri gösteren ülkelerden biridir (DİB, www.goc.gov.tr, 2018).

6.2.4. Sorunun Ekonomik ve Sosyolojik Boyutları

Bu soru son zamanlarda kamuoyunun dikkatini çekti ve birçok şekilde karşımıza çıkabiliyor. Saha çalışması sırasında özellikle kamplarda yaşayamayan Suriyeli mültecilerin sayısının giderek artması nedeniyle bu durum gözlemlendi. Bunları sizlere kısaca unsurlar bazında anlatmaya çalışılmıştır.

- Suriyeli sığınmacıların yaklaşık olarak %85'si sığınmacılar için düzenlemiş kamplar dışında ikamet etmektedir.
- Kamplardan hastanelere özellikle doğum hastanelerine çok yüksek sayılarda hasta sevki olmuş bu yük sağlık sisteminde olumsuzluklara neden olmuştur.
- Cerrahi müdahalelere ihtiyaç duyan 200.000 'den fazla Suriyeli hasta bulunmaktadır
- Suriyeli olup Türkiye'de doğan çocuk sayısından dolayı Suriyeli nüfusun artış hızı oldukça yüksektir, bu artış daha da hızlı devam etmektedir.
- Suriyeliler sosyal ve kültürel olarak ve demografik yapıları itibarıyla Türkiye toplumuna uyum sağlayamamaktadırlar.
- Türkiye de, Suriyeliler nedeniyle gerek örnek almak gerekse Suriyeli kadınlarla evlenmek nedeniyle çok eşlilik artmakta ve bundan dolayı boşanma sayısı artmaktadır.
- Çocuk işçi sayısında artış görülmektedir.
- Toplumda dinsel ve etnik kökenli ayrışmalar artmaktadır.
- Özellikle sınır illerimizde olmak üzere yaşanan demografik değişim kaygı oluşturmaya başlamıştır.
- Nüfus artışına paralel olarak ile çarpık kentleşme de artmaktadır.
- Türkiye'deki ekonomik buhran yaşam koşullarının zorlaşmasına sığınmacıların barınması ve uyum sağlamasını zorlamakta ve suça teşvik etmektedir.
- Eğitim gibi konularda geri kalan sığınmacılar geleceğe yönelik bir kaygı oluşturmaktadır.
- Ucuz iş gücü oluşması ile ücretlerde düşüş görülmeye başlanmıştır (Orhan ve Gündoğar, 2015:7).

Yukarıda sıralanmaya çalışılan sorunların yanına ülke ekonomisinde meydana gelen dalgalanmaları da ekleyebiliriz. Çünkü önemli bir ihracat kapısı olan Suriye, yürüttüğümüz mülteci politikası nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Ancak Suriyeli mültecilerin geldiği günden bu yana barınma, gıda, sağlık gibi pek çok sorunu çözmekte zorlanan Türkiye, özellikle Avrupa Birliği'nden destek alamadığı için ağır bir ekonomik yükün altına girmiş bulunmaktadır. Bu amaçla Türkiye tüm uluslararası kuruluşlardan beklediği desteği alamamıştır.

7. TÜRKİYE’DE “SURIYELİ SİĞINMACILAR” SORUNUNUN YÖNETİMİ

7.1. Sorunun Tanımlanmasına Yönelik Girişimler, Teşhis Aşaması

Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sığınmacıların yönetimi hususunda belli başlı noktalarda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar görece eski bir sosyal fenomen olan göçün kendisinden değil temel olarak sığınmacıların yoğunluğu, düzensizliği, maruz kaldığı insanlık dışı durum ve koşullar gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. (Bandur, 2020: 77) Bu sebeple ilgili sorun insan hakları açısından koşulların maddi niteliğinin yanı sıra bürokratik ve hukuki birçok biçimsel nitelikte birlikte çok yönlüdür. Büyük sayıdaki sığınmacı nüfusun insani kaynaklara erişimi açısından hukuki çerçevenin bir anlamda belirlenmesi önem arz etmektedir. Hukuki çerçevenin belirlenmesiyle birlikte başta Göç İdaresi Başkanlığı ve ilgili kuruluşların uluslararası kurum ve kuruluşlarla koordineli bir icra faaliyeti mümkün olacaktır. (Balkan ve Tonak, 2022: 207) Aksi takdirde hem Türkiye sınırları içerisinde sığınmacıların belirli başlıklarda gösterebileceğimiz temel insani sorunlarının hukuksal tespit ve çözümü akamete uğrayacak hem de ulusal ve uluslararası kuruluş arasında tanımlanan iş ve yönetime ilişkin hususlarda koordinasyon noksanlığı hâsıl olacaktır.

Bununla birlikte bir başka sorun tespit biçimi olarak kısa vadeli girişimler ve uzun vadeli girişimler arasında ayrım yapabiliriz. (Kanat ve Üstün, 2015: 9) Kısa vadeli girişimler olarak sığınmacıların acil ve öncelikli sağlık ve barınma sorunlarının giderilmesi örnek gösterilebilir. Buna karşın uzun vadeli bir sorun tespit girişiminde toplumsal entegrasyon, iş ve istihdam piyasasına uyum, kayıt altına alınma gibi başlıklar gündeme gelmektedir. (Aras ve Duman, 2019: 488) Kısa vadeli sorunların tespit ve çözümünün belirli bir derecede ortaya konulmasına karşın örneğin uzun vadeli bir sorun tespitini ilgilendiren istihdam meselesi çeşitli bürokratik ve toplumsal zorluklar içermektedir. (Al-Khalili, 2023: 7) Türkiye’nin işgücü piyasasını geçici koruma sağlanan Suriyelilere açmanın yanı sıra aktif işgücü piyasası politikaları yoluyla erişimlerini kolaylaştırma yönündeki bu politikası, bölgedeki diğer ülkelerin çalışma iznine erişimi aktif olarak kolaylaştırmayan ya da uluslararası yardımlar neticesinde kolaylaştıran politikalarıyla çelişir gözükmektedir. (Balkan ve Tonak, 2022: 132)

Bir başka açıdan mülteci-sığınmacı nüfus kampta yaşayan ve kamp dışında yaşayan olarak da ikiye ayrılabilir. Kamplar iyi yönetilir ve kaynaklar sağlanırken, kamp dışı mülteci nüfusu, ele alınması gereken önemli sorunlar yaşamaya devam etmektedir. Kamp dışında yaşayan mülteciler için en acil konular barınma, beslenme, eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdamdır. Yetkililer, Suriyelilerin ücretsiz sağlık ve gıda yardımı hizmetlerine erişmesine izin vermek için tüm mültecilerin zorunlu kayıt altına alınması da dahil olmak üzere çeşitli önlemler aldı. (Al-Khalili, 2023: 10) Ancak, bu güvenlik önlemlerine ve mali ve sosyal teşviklere rağmen, hala sınır bölgelerinde kalmayı tercih eden ve yetkililere herhangi bir şekilde kayıt yaptırmaktan kaçınan mülteciler de mevcuttur. (Kayaoğlu vd. 2022:569)

Göçmen ve mülteci entegrasyonuna ilişkin köklü literatürden bildiğimiz şey, göçmenlere ve mültecilere hitap etmek için, öncelikle acil barınma, eğitim, istihdam ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için köklü, kapsamlı entegrasyon politikalarına ihtiyaç duyulduğudur. Barınma alanında, yetkililer, Suriye nüfusunun çoğunluğu için kendi kendini finanse eden bir barınma politikası izlemektedir. Erken gelenler için devlet tarafından ilk müdahale olarak geçici barınma merkezleri sağlanmış olsa da, kamp nüfusunun azaltılması ve kampların kapatılmasına yönelik bir uygulama devam etmektedir. (Aksel ve İçduygu, 2022:150).

Sığınmacı ve mülteci meselesine dair ilgili sorunların tespiti ve çözümü hakkında Türkiye’nin ve uluslararası girişimlerin temel gayretinin özeti olarak şu cümleyi kurabiliriz: “Savunmasız durumda kalan Suriyeli mülteci ve sığınmacılara nasıl insani yardım ve koruma sağlayabiliriz.” (Aksel ve İçduygu, 2022:134). Türkiye’nin mülteci-sığınmacılara ev sahipliği yapması noktasında ilk sırada gelmesinin belirli sorumluluklar ve sonuçlar ortaya koymaktadır. Bunların en başında da yukarıda ifade edilen insani yardım ve koruma hususunda gerekli yöntem, ilke ve işleyişin ifade edilmesi gelmektedir. Elbette Türkiye, açık kapı politikasının gereği olarak, mülteci ev sahipliği açısından bir örnek ülke olmuştur. Fakat gerekli hukuki ve kurumsal çerçevenin oluşturulmasıyla belirli başlıklarda göstereceğimiz sorunlara dair sürdürülebilir çözüm olanakları ortaya konabilir. (Al-Khalili, 2020: 433) Söz konusu sorun tespiti başlıklarına ilişkin birkaç temel konuyu dile getirebiliriz: Kayıt ve ikamet durumu, barınma ve yerleşim, sağlık hizmetleri, eğitim, istihdam. Suriyeli mülteci ve sığınmacılara yönelik söz konusu başlıkları belirlerken kalıcılığa yönelik koruma biçimleri, entegrasyon durumu, dışsal teşvik ve zorluk gibi ölçütler esas alınmıştır. Bu şekilde yöntemsel bir teşhis aşaması belirlenebilecektir. (Aksel ve İçduygu, 2022:145).

7.2. “Suriyeli Sığınmacılar” Sorunun Yönetimi

Türkiye'deki sığınmacılar ve mülteciler için bulundukları dönem, genellikle bir "bekleme odası" olarak tanımlanabilir. Bu, çoğu zaman bekleme sürelerinin uzun yılları kapsadığı bir dönemi ifade eder, ancak çoğu sığınmacı ve mülteci, "üçüncü ülke" yerleştirmesi ile başka bir ülkeye gitmek zorunda kalmaktadır. Türkiye'ye gelmeden önce, genellikle başka bir ülkeye gitmek amacıyla Türkiye'de geçici bir süre beklemeyi planlamaktadırlar. Bu bekleme sürecinde, sığınmacı ve mültecilerin karşılaştığı sorunlar çeşitlidir. Hukuki düzenlemelerin pratik uygulamalara tam olarak yansımaması ve farklı iller arasındaki uygulama farklılıkları, sorunların temel nedenlerindendir. Ayrıca yardım koşullarının yetersizliği de bu sorunları derinleştiren bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Sığınmacı ve mültecilerin, özellikle barınma, sağlık, beslenme ve maddi sorunlar gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için büyük zorluklarla karşı karşıya oldukları bilinmelidir. Bu nedenle, sosyal yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Barınma ve istihdam sorunu, özellikle büyük bir yük olarak hissedilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'deki sığınmacı ve mültecilerin yaşam koşulları zorlu bir dönem içermekte olup, bu sorunların üstesinden gelmek için daha fazla sosyal yardım ve destek gerekmektedir (Köşer Akçapar ve Şimşek, 2018: 181).

Türkiye'nin Suriyeli mülteci meselelerine yönelik politika arayışları, hem Suriye'deki siyasi krizin kısa ömürlü olacağı tahmini nedeniyle karmaşık hale büründü. Suriyeli mülteci akını, Türkiye'nin AB ile yakınlaşma süreci bağlamında gerçekleşen büyük bir göç politikası reformunun ortasında olması ve dolayısıyla bu reformların mekanizma ve dinamiklerinin bu krizden etkilenmesi nedeniyle beklenmedik bir şekilde ortaya çıktı. Bir başka deyişle, yetkililer geniş hukuki çerçeveleri belirlemeye çalışırken aynı anda sahadaki uzun süreli insani krize yanıt verdi, Suriyeli mülteciler ise geçiş halindeki bir sığınma ve koruma rejimine tabi tutuldu. (Aksel and İçduygu, 2022:147).

Mülteciler daha kalıcı hale geldikçe, çoğunlukla hem mültecilerin toplumlarla kendiliğinden bütünleşmeleri hem de Suriye'deki durumun devam eden kötüleşmesi nedeniyle, kamuoyu daha az misafirperver ve zaman zaman ne yazık ki düşmanca hale geldi. Mültecilerin yerel ekonomi üzerinde yarattığı baskı ve iş rekabeti hakkındaki tartışmalar Türkiye'nin kamuoyu söyleminde geniş çapta dile getirilen bir şikayetlerin başında gelmektedir. Bununla birlikte, ekonomik argüman kültür, güvenlik ve sosyal

sistemle ilgili endişelerden bağımsız olarak ortaya çıkmadı. Bir başka deyişle ekonomik temelli itiraz ve tepkilerle bağlantılı olarak toplumsal entegrasyon ve güvenlik konusundaki endişeler de baş göstermişlerdir. Söz konusu endişeler ağırlıklı olarak saldırgan davranışlarla dile getirilmese de, kamuoyunda giderek artan bir hoşnutsuzluk ve yabancı düşmanlığı kısmen ortaya çıkmıştır. Sorunların tespiti ve olası çözümlerin öne sürülmesi hususunda yetkililer bu sebeple ilgili endişeleri de toplumsal bir fenomen olarak hesaba katmaktadırlar. (Aksel and İçduygu, 2022:151).

Türkiye'deki mültecilere yönelik yardım ve yardım imkanları her geçen gün artmasına rağmen hâlâ temel ihtiyaçlarını karşılanamamaktadır. Yardım çalışmaları Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sosyal Destek Dayanışma Vakfı, yerel yönetimler, Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği (SGDD), Helsinki Yurttaşlar Derneği ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı tarafından yürütülmektedir. Bu yardım çalışmalarında Deniz Feneri Derneği ve İHH İnsani Yardım Vakfı gibi yardım kuruluşlarının yanı sıra bazı yardım kuruluşları ve belediyelerin liderleri de iş birliği yapmaktadır. (Günel, 2008: 77). Ancak, bu yardım kuruluşları ve gönüllülerin çabaları, mültecilerin geniş kapsamlı ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olmayabilir. Mülteci nüfusu arttıkça, bu yardım faaliyetlerinin daha da genişletilmesi ve güçlendirilmesi gerekebilir. Ayrıca, hala birçok mülteci, temel insan ihtiyaçlarına erişim konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır ve bu, mülteci topluluğunun yaşam koşullarını iyileştirme çabalarının devam etmesi gerektiğini göstermektedir.

7.2.1. İkamet Tezkeresi Harcı

İkamet tezkeresi, belirli bir ücret karşılığında Türkiye'de bulunmak isteyen yabancılardan alınması gereken bir belgedir. Yabancılar için bu tezkerayı almak zorunludur ve Türkiye'de bir aydan fazla kalacak olan yabancılar, bu süre bitmeden ikamet tezkeresi başvurusu yapmakla yükümlüdürler. Bu başvuru için hiçbir harç veya resim ödenmemektedir. Ancak, bu bir aylık süre, NATO Anlaşması ve vize muafiyeti anlaşmaları gereği bazı ülkelerin vatandaşları için üç aya çıkarılmıştır.

Türkiye'deki mülteciler, sığınmacılar ve iltica başvurusunda bulunan yabancılar da diğer yabancılar gibi ikamet tezkeresi almak zorundadır. Ancak, bu durum iltica başvurusu sahipleri için bazı sorunları beraberinde getirebilir. Özellikle sığınmacılar, ikamet tezkeresi harcını ödemedikleri takdirde yasal statülerini kaybedebilirler. Ayrıca, bu harcı ödemedikleri için İçişleri Bakanlığı'ndan ülkeden çıkış izni alamazlar. Bu da sığınmacıların yeniden yerleştirilmesini engelleyen bir faktör olabilir.

Mülteci ve sığınmacılar için ikamet tezkeresi harcı sorunu önemli bir meseledir. Çünkü bu harç, bu insanlar için yasal yollarla gelir elde etme şansı olmayan ve temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan kişileri daha da zor durumda bırakabilir. Ancak, iltica başvurusu sahiplerinin harçtan muaf olma şansı da bulunmaktadır. Özellikle eğitim kurumlarına devam eden okul çağındaki mülteci ve sığınmacılardan ikamet harcı alınmamaktadır. Ayrıca, bazı illerde mülteci ve sığınmacıların maddi durumlarına göre harçtan muafiyet uygulanabilmektedir. Bu muafiyetler, bu insanların daha iyi bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilecektir.

İkamet tezkeresi harcının uygulanmasında ortaya konan çerçeve Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin makul ve insani bir yerleşim durumuna geçmelerini kolaylaştırmaya yöneliktir. Bunun temelinde Suriyeli sığınmacıların içinde bulundukları

ihtiyaç ve zorluk halinin insani bir çözüm çerçevesinde hukuki bir biçim kazanması yatmaktadır. Bir başka deyişle yetkililerin gerekli yasal çerçeveye göre belirli bir mevzuat silsilesinde işlem ve eylemlerde bulunmasıyla buna ilişkin insani koruma temelinde istisnaların getirilmesi yukarıda saydığımız sorunun tespiti ve çözümü açısından önem teşkil etmektedir. Örnek vermek gerekirse, sığınmacıların içinde bulundukları ekonomik, sosyal ve kültürel zorluk sebebiyle gerekli haklara erişimi ve hukuksal yolları kullanmaları normal vatandaşlara göre müthiş derecede zordur. Bu zorluğu ortadan kaldıracak ve insani bir koruma temelinde çözümler sunabilmek maksadıyla gerekli istisnalar kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır. (Petillo, 2023: 12).

7.2.2. Sağlık Hizmetleri Yönetimi

Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye ilk gelişlerinden itibaren sivil toplum kuruluşları, mültecilerin haklarını savunma ve destekleme konusunda kritik bir rol oynamıştır. Bu kuruluşlar, mültecilere insani yardımın sağlanmasında, eğitim, istihdam ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılmasında önemli gayretler göstermiştir (Dalkıran ve Zihnioğlu, 2022: 2456).

Sağlık sorunları, mülteci ve sığınmacılar için öncelikli meseleler arasında yer almaktadır. Zira ülkelerinden kaçmak zorunda kalan bu bireyler genellikle zorlu yaşam koşulları nedeniyle sağlık sorunları yaşamaktadır. Uluslararası literatür ve raporlara göre, sığınmacı ve mültecilerin sıkça karşılaştığı sağlık sorunları şunlardır: "Yetersiz beslenme, çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, anemi, ishal, kızamık, sıtma, solunum yolu enfeksiyonları gibi bulaşıcı hastalıklar, fiziksel şiddet sonucu yaşanan yaralanmalar, HIV/AIDS, ve istenmeyen gebelikler" (Karadağ ve Altıntaş, 2010: 56). Sivil toplum kuruluşları, bu sağlık sorunlarına karşı mücadelede önemli bir rol oynamış ve mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmıştır. Bu, mültecilerin daha iyi yaşam koşullarına kavuşmalarına yardımcı olmuş ve sağlık sorunlarının önlenmesine katkı sağlamıştır.

Sağlıkla ilgili olarak, sağlık hizmetlerinden geçici kimliği olanlar yararlanabilmektedir; ancak, hastanesi olmayanlar için, özellikle acil bakım için hastaneler ve tıbbi hizmetler de mevcut olmalıdır. Yetkililer, STK'ların sağlık hizmetleri sağlama ve İstanbul'da 14 ilçede ve Suriyeli doktor ve hemşirelerin çalışmak üzere istihdam edildiği Türkiye'deki diğer 55 bölgedeki Göçmen Sağlığı Merkezlerinde çalışacak personel yetiştirme konusundaki deneyimlerinden yararlanmaktadır. (Aras ve Duman, 2018: 10).

Türkiye'deki sığınmacılar, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSS) kapsamında genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmektedir (Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2009). Bu çerçevede, sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için önce Emniyet Müdürlüğü'ndeki ilgili polis memurlarına, ardından da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) ilgili birimine başvurarak maddi durumlarının kötü olduğuna dair bir tespitin yapılması gerekmektedir. Ancak bu prosedür, acil sağlık durumu olan kişilerin sağlık hizmetine erişimini engelleyebilmektedir. Ayrıca, sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişebilmeleri için geçici kimlik numarası alması gerekmektedir. Ancak maddi durumları nedeniyle ikamet tezkeresi alamayan sığınmacıların sağlık kurumlarına kabul edilmesi zorlaşabilmektedir.

Öte yandan, mülteciler için sağlık imkanları, sığınmacılardan farklı bir düzenlemeye tabidir. Özellikle Eylül 2008'de yürürlüğe giren yeni Sosyal Güvenlik

Yasası'na göre, mülteciler sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir. Ancak Türkiye'deki iltica başvurusu sahipleri arasında mülteci statüsüne sahip olanlar çok azdır. Genellikle ilticacılar sığınmacı statüsünde bulunmaktadır. Bu nedenle, yeni sosyal güvenlik yasası sadece küçük bir kesime yönelik düzenlemeler içermektedir (referansgazetesi.com, 2015). Ayrıca, ikamet harcını ödeyemeyen ilticacıların geçici kimlik numarası alamaması nedeniyle hastane girişleri hala sorun teşkil etmektedir.

Benzer biçimde sağlık hizmetine erişim sorununu istihdam konusuyla birlikte düşününce sürdürülebilir çözümler noktasında yetkililere önemli görevler düştüğü söylenebilir. Sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı gibi geçici koruma rejiminin diğer yönlerinin, Suriyelilerin çalışma süreçlerindeki yukarıda açıklanan koşulları ışığında kısaca açıklanması gerekmektedir. Aslında sağlık, kendi ülkelerinde savaştan zarar gören ve Türkiye'de son derece zor sosyoekonomik koşullara maruz kalan Suriyeli nüfus için önemli bir endişe kaynağı olmuştur. Suriyeli katılımcılarımızdan bazıları, işyerlerinde ve evlerde son derece sağlıksız koşullar nedeniyle sağlık ocaklarına çok sık gittikleri belirtilmektedir. (Belanger ve Saraçoğlu, 2019: 104) Bu durum, geçici koruma rejimi tarafından sağlanan ücretsiz sağlık hizmetinin, Suriyeli emeğin değerinin (yani işgücünün yeniden üretilmesi için toplumsal olarak gerekli emek süresinin) piyasada kendi tarafından belirlendiği koşullarda uygulanmasının bir sonucudur. Bu haliyle devletin sunduğu sağlık hizmetleri, piyasada hiçbir şeyi hak etmeyen ya da talep etmeyen ancak yabancı bir ülkede hayatta kalan insanlar olarak görülen işgücünün son tahlilde korunmasına ve yenilenmesine katkıda bulunmaktadır. (Belanger ve Saraçoğlu, 2019: 105)

Ayrıca, ne yazık ki bazı istisna durumlarda kendi yeraltı ve yasa dışı uygulamalarını kullanarak Türk sağlık tesislerinden kaçınmaları, Suriyelilerin devlet tarafından önerilen misafir statüsünü bir anlamda reddetmelerine ve bu şekilde insani çözüme yönelik uygulanmaya konan hukuk kurallarını da ihlal etmektedir. Bunun nihai sonucu ne yazık ki sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan kronik problemler olarak gündeme gelmektedir. (Petillo, 2023:6)

Diğer taraftan yetkililer mültecilere ücretsiz sağlık hizmeti sunsa da artan taleple orantılı olarak hastane ve doktor sayısı artmadı. Sonuç olarak, bu şehirlerdeki hastaneler ve klinikler artan hasta sayısına yanıt vermekte zorlanıyor.

7.2.3. Eğitim Yönetimi

İltica başvurusu sahiplerinden eğitim çağındaki bireylerin eğitimlerine devam etmeleri konusunda olumlu bir yaklaşım bulunsa da, uygulamada çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Mülteci ve sığınmacıların eğitim süreçlerinde karşılaştığı güçlükler aşağıda sıralanabilir:

Geçici Kimlik Numarasının Eksikliği: İltica başvurusu sahibi ailelerin çocuklarının eğitim kurumlarına kaydını yaptırabilmek için diğer sağlık ve benzeri kurumlardaki gibi "geçici kimlik numarası" gerekmektedir. Bu numaranın eksikliği, kayıt işlemlerinin gerçekleşmemesine ve dolayısıyla çocukların okula devam edememesine yol açmaktadır.

Önceki Eğitimin Belgelendirilememesi: Sığınmacılar ve mülteciler genellikle planlanmamış bir şekilde ve ülkelerinden kişisel eşyalarını alamadan gelmek durumunda kalabilirler. Ayrıca, bazı ülkelerdeki devlet ve kamu yapılarının zayıf olması nedeniyle resmi kimlik belgeleri gibi belgeler bulunmayabilir. Bu sebeple, gelenler arasında önceki eğitim durumunu belgeleyemeyenlerin sayısı oldukça fazladır ve bu durum eğitim imkanlarına erişimi zorlaştırmaktadır.

Diploma Sorunu: İltica başvuru sahipleri, eğitim kurumlarına kaydolsalar dahi çeşitli nedenlerle mezuniyet diploması alamayabilirler. Bunun bir sebebi, sığınmacıların ya da mültecilerin eğitimlerini tamamlamadan farklı ülkelere yerleştirilmesi olabilir. Ayrıca, yasal düzenlemeler de diploma alma sürecini olumsuz etkileyebilir.

Uyum Zorlukları: Farklı kültür ve yaşam tarzlarından gelmeleri nedeniyle, kendi ülkelerindeki yaşamlarıyla Türkiye'deki yaşam arasında uyum sorunları yaşayabilirler. Bu durum, eğitimlerini sürdürmekte zorluklar yaşamalarına neden olabilir.

Dil Sorunları: Eğitim çağındaki sığınmacılar ve mülteciler, okula devam edebilmek için öncelikle Türkçe öğrenmek durumundadır. Bu durum, müfredatı takip etme ve ders içeriğini anlama açısından sorunlar doğurabilir.

Eğitim Sistemine Uyum: Farklı ülkelerdeki eğitim sistemleri arasındaki farklılıklar, sığınmacı ve mültecilerin Türkiye'deki eğitim sistemine uyum sağlamalarını zorlaştırabilir.

Farlı İllerde İkamet Sorunu: İçişleri Bakanlığı'nın yönlendirmesi dışında, ailevi veya sağlık nedenlerle farklı illerde yaşamak zorunda kalan bireyler, ikamet ettikleri il ile eğitim kurumunun bulunduğu il arasındaki uzaklık nedeniyle eğitime devam etmekte güçlük çekebilirler.

Sonuç olarak, iltica başvurusu sahibi eğitim çağındaki bireylerin eğitime erişimi konusunda bir dizi karmaşık sorun bulunmaktadır. Bu sorunların çözümü için eğitim sistemine yönelik daha kapsayıcı politika ve destek mekanizmalarının oluşturulması önemlidir.

Eğitim alanında, Suriyeli ve diğer mülteci çocukların, Geçici Eğitim Merkezleri veya ulusal müfredat kapsamındaki devlet okulları aracılığıyla eğitime erişimleri desteklenmektedir. UNICEF'e göre 2018–19 eğitim yılı için 616.000 Suriyeli ve diğer mülteci çocuk Türkiye'de örgün eğitim almak üzere kayıt yaptırdı; ancak 430.000'den fazla çocuk okula gidemiyordu (UNICEF 2018)

STK'lar, Suriyeli mülteciler için eğitim ve öğretim programları bulma konusunda kritik yardım sağlıyor. (Fiddian-Qasmiyeh, 2019:31) Bu, mülteci topluluklarını topluma entegre etmelerine ve iş ve gelir elde etmelerine yardımcı olabilecek eğitim ve mesleki programlara yönlendirmede önemli bir rol oynar. (Fiddian-Qasmiyeh, 2019:39) Mülteci kamplarının kapasitesinin Suriyeliler için yeterli olmaması nedeniyle, çoğunluğu dindar olan bazı Suriyeli ve Türk STK'lar 2012'de ilk başta Türk makamları tarafından tanınmayan okullar açtı. Birkaç yıl sonra, Türk hükümeti bu girişimde Suriyeli öğretmenleri çalıştırmaya karar verdi. (Aras ve Duman, 2018: 8)

Geçici Eğitim Merkezleri olarak bilinen bu yeni eğitim programı, mülteciler için dersler verdi ve Türk öğrenciler dersleri bitirip binayı terk ettikten sonra Türk okullarında öğretildi. 2017 yılı itibarıyla Türkiye'deki Geçici Eğitim Merkezlerinde yaklaşık 300.000 Suriyeli ilkökul öğrencisi bulunmaktadır. Bu okullarda müfredat kısmen Arapça olarak öğretilirken, öğrenciler Türkçe olarak çeşitli Türkçe ders ve kurslar almaktadır. İçerik, Suriye Geçici Hükümeti ve Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) ortak komisyonu tarafından hazırlandı. Suriyeli öğrencilerin ana dillerini öğrenmelerine ve pratik yapmalarına izin vermek, Türkiye'de mültecilerin kültür ve kimliklerini korumak adına uygulanan ilerici bir politikadır. (Aras ve Duman, 2018: 9)

MEB, Suriyeli çocukların özel durumlarına yanıt verebilmek için 2016 yılında Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı adında bir daire başkanlığı kurmuştur. Bu departman, öğretmenleri ve yöneticileri, çocukları, özellikle eğitimlerine ara vermiş veya hiç okula gitmemiş Suriyeli çocukları psikolojik destek için

profesyonellere yönlendirmeleri konusunda eğitmektedir. Bölüm, Avrupa Birliği ile işbirliği içinde, Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyonu projesi kapsamında eğitimlere devam etti. (Kayaoğlu vd. 2022:568)

Bir başka şekilde ifade edecek olursak eğitim, kamp dışı mülteciler için özellikle zor bir alandır. Şehirdeki mültecilerin sadece yüzde 10'u eğitimlerini sürdürme fırsatına sahip. Bir yandan, Türk okullarına erişim, pasaport sahibi, polise kayıtlı ve oturma izni olanlarla sınırlıdır. Ayrıca eğitim dilinin Türkçe olması birçok mülteci çocuğun müfredatı takip etmesini zorlaştırmaktadır. (Güney, 2022:530) Suriyeli öğretmenler tarafından Suriye müfredatı kullanılarak Arapça öğretilen Suriye okulları hızla çoğalıyor. Suriyeli okullardan ve kamplardaki okullardan mezun olan öğrencilere Türk makamları tarafından tanınmayan diplomalar verilmekte ve bu da üniversite eğitimi alma olanaklarını kısıtlamaktadır. (Köşer Akçapar ve Şimşek, 2018: 182)

Ancak yetkililer, Türkiye'de mülteci olan Suriyeli üniversite öğrencileri için resmi düzenlemeler yaparak bazılarının ilgili üniversitelere gitmesine izin verdi. Yetkili makamlar, başlangıçta Suriyelilerin yoğunlaştığı 12 bölgeyi kapsayacak şekilde kampların dışında yaşayan Suriyeli öğrenciler için okullar açmayı planladı. (Güney, 2022:521)

7.2.4. Barınma ve Beslenme Durumu

Mülteci ve sığınmacılar, iltica ettikleri ülkede genellikle sosyal yardımlara bağımlı bir yaşam sürmek zorunda kalan bireylerdir. Bu nedenle her ülkenin, iltica talebinde bulunan bireylere sosyal yardım sağlaması insani ve hukuki bir sorumluluktur. Örneğin, İngiltere gibi ülkelerde iltica başvurusu yapan her birey, bir ön inceleme sonrasında sosyal yardıma erişme imkanına sahiptir (RAGU, 2008: 6). Ancak, Türkiye'deki durum farklıdır; mülteci ve sığınmacılar için beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlar öncelikli sorunlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) mülteci ve sığınmacılara ciddi yardımlar sunmaktadır; fakat bu yardımlar ihtiyaçları karşılamak noktasında yetersiz kalmaktadır. Örneğin, aylık gıda paketleri sağlansa da, bir ailenin gereksinimini karşılayacak düzeyde değildir. Aynı zamanda, illerdeki belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve yardım dernekleri de gıda yardımları gibi destekler sunarak mülteci ve sığınmacılara yardım eli uzatmaktadır. Ancak barınma sorunu da benzer şekilde geçici çözümlerle karşılanabilmektedir.

Barınma ve beslenme gibi temel sorunların çözümünde, Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde devlet mekanizmalarının bazı durumlarda yeterli yardım ve destek sağladığı görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, mültecilerle ilgili kanun ve genelgelerin bazı ifadelerinin açık olmaması ve daha çok yorumlara dayanılarak uygulama alanında farklılıkların oluşmasına yol açmasıdır (Köşer Akçapar ve Şimşek, 2018: 183). Bu da uygulamada birliğin sağlanmasını zorlaştırmaktadır.

Anlaşılacağı gibi, mülteci ve sığınmacılar için beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması Türkiye'de de önemli bir konudur. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları gibi aktörler bu alanda çeşitli destekler sunmaktadır; ancak ihtiyaçların karşılanması noktasında daha etkin ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, mültecilerle ilgili düzenlemelerin daha açık ve net bir şekilde ifade edilmesi, uygulama birliğinin sağlanması adına önemlidir.

Çatışmanın ilk zamanlarında, kültürel farklılıklardan kaynaklanan başka bir sorun vardı. Örneğin kamplarda günde üç kez önceden hazırlanmış sıcak yemek

veriliyordu ama mülteciler Türk yemeklerini sevmedikleri için mutlu değillerdi. Ancak bu sorun pratik bir çözümle hızla çözüldü. Şimdi AFAD, Dünya Gıda Programı (WFP) ile iş birliği yaparak mültecilere kamplardaki marketlerden alışveriş yapmak için kullanabilecekleri kuponlar sağlamaktadır.

Şimdiye kadar, sivil toplum bu Suriyeli mültecilerle ilişki kurma ve diğer yardım türlerinin yanı sıra yiyecek ve giyecek sağlamaya yardımcı olma konusunda çok aktif. Yerel STK'lardan bazıları operasyonlarının kapsamını genişleterek çok kısa sürede binlerce Suriyeli mültecinin ihtiyaçlarına cevap vermeyi başardı. Bu STK'lar, yerel iş adamlarıyla yakın işbirliği içinde çalışıyor ve Türkiye'nin dört bir yanındaki büyük şirketler ve belediyelerle ilişki kurulmaktadır. Bu mültecilerin giyim gibi temel ihtiyaçlarını çok sistematik bir şekilde karşılamaya çalışmaktadır.

7.2.5. İstihdam ve İş Yönetimi

Birçok Avrupa ülkesinde, sığınma başvurusu yapmış olan bireylerin, başvuruları sürecinde dahi çalışma hakkına sahip oldukları bir uygulama bulunmaktadır. Örneğin, Norveç gibi ülkelerde, ilk başvuru mülakatı sonucunda kimliği kesin olarak tespit edilebilen, başka bir güvenli ülkeye gönderilmeme kararı alınan ve 18 yaşını aşmış olan sığınmacı adaylarına çalışma izni verilmektedir (NOAS, t.y.: 6). Bu uygulama, sığınmacı adaylarının insan haklarına saygı gösterilmesi ve kendi geçimlerini sağlama yeteneğine sahip olmalarına olanak tanıma amacı taşır. Özellikle bu tür ülkeler, sığınmacıları işgücü piyasasına katkı sağlayıcı bireyler olarak görmekte ve onların ekonomik bağımsızlıklarını korumaya çalışmaktadır. Norveç gibi ülkelerde bu çalışma izni politikası, sığınmacıların sosyal entegrasyonunu kolaylaştırmayı ve toplum içinde daha aktif bir şekilde yer almalarını teşvik etmeyi hedefler. Bu, sığınmacıların sadece mülteci statüsüne bağımlı olmadan kendi yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olurken, aynı zamanda topluma katkı sağlamalarına da olanak tanır.

İşgücüne katılım alanında, TBMM 2016 yılında Türkiye'de kayıtlı işgücü piyasasına erişim konusunda geçici koruma altındakiler için bir yasada değişiklik yapmıştır. Bu yasa ile geçici koruma sağlananlar, GK kimliklerini aldıktan altı ay sonra çalışma izni alabilecek; ancak, izin başvurularının işverenleri tarafından başlatılması gerekiyordu. Bu yasal düzenlemeye rağmen, kayıtlı işgücü piyasasına katılan Suriyelilerin sayısı, kayıt dışı işgücü katılımına kıyasla sınırlı ek faydaları nedeniyle 2019 yılında 31.000 kişi ile düşük kalmıştır.

Türkiye'de, yerel yasalara göre sığınmacılar ve mülteciler çalışma izni başvurusunda bulunma hakkına sahiptirler, ancak bu haklarını kullanmak pratikte büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Çalışma izni verilen sığınmacı sayısı oldukça düşüktür. 2006 tarihli Uygulama Talimatı, mülteci ve sığınmacıların çalışma koşullarını düzenlemiştir. Bu talimata göre, ülkemizdeki yabancılar, statülerine bakılmaksızın altı ay süreyle ikamet izni alabilirler ve gerekli çalışma koşullarını sağlamaları durumunda yerel makamlardan çalışma izni başvurusu yapabilirler. Ancak çoğu sığınmacı ve mülteci genellikle kayıt dışı iş piyasalarında çalışmaktadır ve bu durum emek sömürsüne yol açmaktadır. Örneğin, bir sığınmacı bir işte çalışsa bile, kazandığı parayı alamazsa şikâyet etme hakkına sahip değildir. İltica başvurusu yapanlar, zorlu şartlara rağmen, genellikle sağlık hizmetlerinden yoksun bir şekilde çalışma hayatına katılmaktadırlar.

Benzer biçimde Türkiye sermayesini Türkiye'deki Suriyeli mülteciler analizi çerçevesine dahil eden böyle bir bakış açısı ancak Türkiye'deki Suriyelilere mülteciler

kadar “yerinden edilmiş göçmen işçiler” muamelesi yapıldığında mümkün olabilir. Kapsamı ve koşulları uluslararası hukuk tarafından belirlenen bir hukuki statü olarak “mülteci” sözcüğü, sığınmacıları geldikleri ülkede zorlayan koşulları ve sığınmacı ülkeye karşı yasal hak ve yükümlülüklerini ifade eder. Yeni toplumsal bağlamlarında hayatta kalma biçimleriyle ilgili olarak herhangi bir toplumsal ve ekonomik unsuru ifade etmez.

Henüz mülteci ve vatandaşlık statüsü alamadıkları ve yaklaşık 650.000 Suriyelinin son derece sömürücü koşullarda kayıt dışı çalıştığı göz önünde bulundurulduğunda, savaş koşulları nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan göçmen işçiler olarak da nitelendirilebilirler. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların heterojen sınıfsal yapısı göz önüne alındığında “yerinden edilmiş göçmen işçi olmak”, ekonomik ve kültürel sermayelerini kullanma şansı bulan ve kayıt dışı çalışma süreçlerinde yer almayan Suriyelilerin koşullarını tanımlamamaktadır. Ancak bu, yukarıda belirtilen sayıda Suriyeli işçinin kayıt dışı çalıştırıldığı düşünüldüğünde, Türkiye’deki Suriyelilerin yalnızca küçük bir azınlığını karakterize etmektedir.

Mülteci veya vatandaşlık statüsü olmadan Türkiye’de uzun süre kaldıkları ve Türkiye’deki kayıt dışı işgücü piyasasına yoğun bir şekilde dahil oldukları düşünüldüğünde, Suriyeli mültecilerin yalnızca mülteci olarak değil, yerinden edilmiş geçici göçmen işçiler olarak da ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir. Bu koşullar altında, sağlık güvencesi gibi geçici koruma ile sağlanan haklar, Türkiye sermayesinin birikimin mekansal sınırlarını aşması yoluyla, yabancı bir işgücünün yeniden üretilmesinde işlevsel hale gelir. Bu tip değişkenleri göz önünde bulundurulduğunda iş ve istihdam piyasasına katılan Suriyeliler hususunda sürdürülebilir ve verimli çözümler sunulması yetkililer için önem arz etmektedir. Böylece ekonomi ve sosyal değişkenler noktasında sorunların tespiti ve çözümlerin sunulması gerçekleştirilebilir.

7.2.6. Psikolojik Durum

Mültecilerde en sık görülen psikolojik sorunlar depresyon, kaygı, uyku sorunları ve travma sonrası stres bozukluğudur (Karadağ ve Altıntaş, 2010: 56). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından yapılan bir araştırma, mültecilerin çoğunun depresyon yaşadığını göstermektedir (Aras ve Duman, 2019: 486). Depresyonun ana nedenleri bir ailenin veya arkadaşın ölümü, bir çocuğun ölümü veya ölümüdür. Diğer yaygın nedenler ise servet kaybı ve aşırı yoksulluktur. (Dünya Sağlık Örgütü, 1996: 42).

Türkiye’deki mülteci ve sığınmacıların ruhsal sorunları, Türk vatandaşlarıyla aynı şartlarda yerel sağlık merkezleri tarafından çözülmeye çalışılmakta ve bu konuyla ilgili bir merkez bulunmamaktadır. Sonuç olarak, kaynak eksikliği ve mültecilerin özel ihtiyaçlarını karşılayan ve akıl hastalıklarının giderilmesine yardımcı olan tedaviye ulaşmadaki zorluklar, onların ruh sağlıklarını iyileştirmelerine engel olmaktadır. (Revel, 2020:13).

7.2.7. Hassas Grupların Durumları

Bu bölümde çocuksuz mültecilerin, gey, lezbiyen, biseksüel, trans ve bekar sığınmacıların ve aile içi şiddet mağdurlarının durumuna incelenecektir.

7.2.7.1. Refakatsiz Çocuk Mülteciler

Refakatsiz çocuklar, 18 yaşın altında olan ve hem annesinden hem babasından ayrılmış olan, rüştünü kazanmamış çocuklardır ve hem yasal hem de geleneksel olarak bir yetişkinin sorumluluğunu taşıması gereken çocuklardır (BMMYK, 2008: 28-9).

BMMYK, çocuk mültecilerin özel bir önem taşıdığının farkındadır ve Ekim 1993'te kabul edilen Mülteci Çocuklar Politikası ile mülteci çocuklarının korunmasını ve bakımını artırmayı hedeflemiştir. Ayrıca, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, çocuklar için de yetişkinler için geçerli olan standartları belirlemektedir. Buna göre, "zulme uğrama korkusuyla" çocuk mülteci olarak kabul edilen herhangi bir çocuk, asıl ülkesine dönmeye zorlanamaz ve sosyal yardım ve yasal haklar konusunda yetişkinlerle çocuklar arasında ayırım yapılmaz. Sözleşme ayrıca, mülteci olmayan yabancılarla aynı eğitim fırsatlarına sahip olmalarını sağlar (BMMYK, 1994: 18). Türkiye'de, bir yetişkinin refakati olmaksızın gelen ve etkin bir şekilde bakım almayan 18 yaşın altındaki iltica/sığınma başvuru sahipleri, refakatsiz çocuk olarak kabul edilir (Belanger ve Saraçoğlu, 2019: 105).

7.2.7.2. LGBTT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti) Grup

LGBTT olarak kısaltılan lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel ve travesti bireyler, cinsel yönelimleri nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan mülteci ve sığınmacıları içeren bir gruptur (Dalkıran ve Zihnioğlu, 2022: 2462). Bu gruptaki mülteci ve sığınmacıların çoğunluğu, özellikle İran gibi ülkelere gelmektedir (Dalkıran ve Zihnioğlu, 2022: 2456). Az sayıda LGBTT mülteci ve sığınmacı ise Afrika ve Irak gibi diğer bölgelerden gelmektedir.

Türkiye’de, LGBTT mülteci ve sığınmacıları destekleyen KAOS GL adlı sivil toplum kuruluşu, bu grup insanların yaşadığı sorunları tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada, aşağıdaki sorunlar belirlenmiştir: (i) Uyum sorunları, (ii) Güvenlik sıkıntıları, (iii) Ekonomik zorluklar, (iv) Şiddet, ayrımcılık ve taciz, (v) Güvenlik birimlerinin tutumları, (vi) Sağlık problemleri, (vii) Hukuki meseleler. Ayrıca, çalışma, LGBTT mülteci ve sığınmacıların Türkiye’deki yaşadıkları zorlukların, geldikleri ülkelerdeki sorunlarla benzerlik gösterdiğini vurgulamıştır (Kaosgl.com, 2014).

7.2.7.3. Aile İçi Şiddet Mağdurları

Türkiye’deki mülteci ve sığınmacı topluluğu arasında da aile içi şiddet mağdurları bulunmaktadır. Bu kişiler aileleriyle birlikte ülkeye gelmelerine rağmen burada aile içi şiddete maruz kalmışlardır. Genellikle bu zorluklarla karşılaşan kişiler yalnızca kadınlar veya çocuklu kadınlardır. Ne yazık ki, aile içi şiddet mağdurlarına yardım etme ve destek verme olanağı son derece sınırlıdır. Barınma sıkıntısı özellikle bu durumdaki insanlar için büyük bir sorundur. Türkiye’de yabancılar için sadece iki geçici barınma evi bulunmaktadır. (Dalkıran ve Zihnioğlu, 2022: 2458). Ancak bu iki sığınma evi yalnızca insan ticaretinden etkilenen kadınlara yöneliktir. (Atasü ve Topçuoğlu, 2007: 65). Mülteci ve sığınmacı topluluğunun sığınma ihtiyacı olan kişilere yönelik barınakları bulunmamaktadır. Bu nedenle bu zor durumdaki insanlar, yerel yönetimlerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına tahsis ettiği barınma evlerinde korunmaktadır. Ancak karmaşık yasal prosedürler ve sığınma tesislerindeki aşırı kalabalık, mülteciler ve sığınmacılar için ciddi bir sorun teşkil etmektedir. (Dalkıran ve Zihnioğlu, 2022: 2458).

8. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SURİYELİ SİĞINMACILARIN DURUMLARI İLE İLGİLİ GENEL KARŞILAŞTIRMALAR

8.1.Dünya'da Suriyeli Sığınmacıların Durumu

Suriyeli mültecilerin dünya genelindeki durumu, özellikle doğu ve güney bölgelerden, gelişmiş ülkelerin bulunduğu kuzey ve batı bölgelerine doğru güçlü bir göç eğilimi göstermektedir. (İçduygu, 2007:147). Mülteci taleplerini değerlendirirken ilk 10 ülkeyi gelişmiş ülkeler oluşturuyor: ABD, Fransa, Almanya, İsveç, İngiltere, Kanada, Belçika, İsviçre, Hollanda ve Avusturya. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) yaptığı bir araştırmaya göre göçmenlerin ve yasa dışı göçmenlerin çoğu Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya gibi gelişmekte olan ülkelerde kendilerine bir gelecek kurmaya çalışmaktadırlar. (Ratiu, 2020:4). Bu bağlamda Sevilla Zirvesi (2002) gibi önemli etkinliklerde, menşe ülkelerin ekonomik destek sağlaması ve düzensiz göçü azaltması şartıyla, vizelele ilişkin bilgi ve istihbaratın paylaşılacağı bir platform oluşturulmasına karar verildi. (Danış, 2004:218).

2002'den 2007'ye kadar Amerika Birleşik Devletleri, İsveç, Fransa ve Birleşik Krallık gibi gelişmekte olan ülkelerde sığınma başvuruları azaldı. Ancak 2007 yılında Iraklı mülteciler nedeniyle yeniden artış gözlemlenmiştir (Belanger ve Saraçoğlu, 2019:104). Bu dönemde Irak'tan sonra diğer menşe ülkeler Rusya Federasyonu, Çin, Sırbistan ve Pakistan'dır. (Revel, 2020:13). 2008 yılında dünya çapında 13.599.900 mülteci ve sığınmacı bulunmaktadır ve bunların çoğu Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki kamplarda veya benzeri yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Bu da göçün kaynağa göre farklı olduğunu göstermektedir. (UNHCR, 2013).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yayımlanan bir rapora göre, 2010 yılında sığınmacı sayısında bir önceki yıla göre yaklaşık %10'luk bir artış gözlenirken, mülteci başvuruları %11 oranında azalmıştır (Al-Khalili, 2020: 431). Bu artışın en önemli nedenlerinden biri, siyasi karışıklıklar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan 119,000 Somalili'nin olmasıdır. 2011 yılı başında ise toplam mülteci adayı sayısı 845,800 kişi iken sığınmacı sayısı 15.4 milyon kişiye ulaşmış ve bu sayı artarak 16,245,800'e yükselmiştir. Büyük bir çoğunluğu oluşturan sığınmacıların yaklaşık yarısı 10 yıl veya daha uzun bir süredir kamplarda yaşamaktadır, bu da karar bekleme süresi sorununu işaret etmektedir (IOM, 2011:54).

Bir yandan dünyada kriz bölgelerinin sayısı artıyor, diğer yandan daha önceki kriz bölgelerinin sorunları hala devam ediyor. 2012 yılında memleketinden edilenlerin sayısı 7,6 milyon kişiye ulaşmış olup, her gün ortalama 23.000 kişi memleketinden kaçırmıştır (Dalkıran ve Zihnioğlu, 2022: 2458). 2003 yılında bu sayı 11.000 kişiye çıktı, sadece Suriye'den komşu ülkelere sığınanların sayısı 1,6 milyonu aştı ve bu sayı artmaya devam ediyor. Zorunlu insan hareketleri 1994'ten bu yana en yüksek seviyeye ulaştı; toplam mülteci sayısı 2012 yılı sonunda 45,2 milyona ulaştı. Şiddet olaylarının artışıyla doğru orantılı olarak büyüyen bu hareketlerin yüzde 55'ini Afganistan, Somali, Irak, Suriye ve Sudan gibi ülkelere kaçan kişilerden oluştu. Mevcut algının aksine büyük çoğunluk (%81) gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. (UNHRC, 2013).

2003 yılında günde ortalama 11,000 kişinin ülkelerini terk etmek zorunda kalması, 2012 yılında ise bu sayının 23,000'e yükselmesi, bu gelişmenin hızını göstermektedir. Zorunlu insan hareketliliği içinde yer alanların %46'sı 18 yaşının altındadır. Ülkelerine kaçan, sürülen veya iltica başvurusunda bulunanların barındığı

ülkeler arasında Pakistan, İran ve Almanya önde gelirken, Türkiye ise 10. sırada yer almaktadır (Petillo, 2023:7).

Pakistan 1,6 milyon kişiyle en fazla mülteci ve sığınmacının bulunduğu ülkedir. Her ülkenin nüfus büyüklüğüne göre kaçak göçmen varlığına bakıldığında Ürdün'de her 1000 kişiye 49 kişinin yaşadığı, Çad'da 33 kişinin, Lübnan'da sığınma başvurusunda bulunan 32 kişinin yaşadığı belirlenmiştir. (Migration und Bevolkerung, 2013).

AB'nin düzensiz göç hareketlerine karşı giderek kısıtlayıcı ve seçici davranması, kriz bölgelerinin artması gibi nedenlerle göç akışlarının kavşağında bulunan Türkiye, hukuki, sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlarla karşı karşıya kalacaktır (Bandur, 2020: 83).

8.1.1. Lübnan'da Suriyeli Sığınmacıların Durumu

BMMYK'ye göre, 2016'da Lübnan'da kayıtlı 1 milyondan fazla Suriyeli mülteci vardı. Bununla birlikte, BMMYK Mayıs 2015'ten bu yana yeni Suriyeli mültecilerin kaydını durdurduğundan ve kayıt bekleyen kişileri içermediğinden, bu rakam muhtemelen büyük ölçüde az olarak hesaplanmıştır. Bu nedenle, Lübnan'daki Suriyelilerin sayısına ilişkin kesin rakamlar şu anda mevcut değil. Son tahminlere göre 1.500.000 kişi kadar bir sayı söz konusudur. (Aras ve Duman, 2019: 480)

Şunu belirtmek gerekir ki Lübnan'daki Suriyelilerin sayısı arttıkça sosyal, ekonomik ve siyasi sebepler nedeniyle gerilim de artmaktadır; Lübnan'da Suriyelilerin kabulüne yönelik tutum hızla karşı çıktı. (Gürkan vd. 2020:172) Suriyelilerin Lübnan'a akını, Lübnan'da ekonomik, siyasi, sosyal ve dini gerilimlere neden oldu. Suriyeli aşırı radikal grupların polise ve ordu mensuplarına yönelik saldırılarının ardından, bazı şehir ve köylerde kamu güvenliğini sağlamak için sokağa çıkma yasakları getirildi. (Gürkan vd. 2020:183) Pek çok Lübnan vatandaşı, özellikle de Suriyeli Sünni Müslüman aşırılık yanlısı grupların Ağustos 2014'te Arsal Savaşı'nın bir parçası olarak Lübnanlı askerleri infaz etmesinden sonra, Suriye İç Savaşı'nın Lübnan'a yayılma olasılığından korkmaktadır. (Al-Khalili, 2023: 4)

Lübnan, Filistinli ve Ermenilerin yerinden edilmiş bireyler olarak ülkede ikamet etmesine rağmen, bir mülteci devleti olma konumunu korumaktadır. Sığınak arayan Suriyeliler, hükümetin "kamp yok" politikasıyla karşılandı ve bu da onları daha önce var olan Filistin mülteci kamplarında ucuz arazi ve hatta odalar kiralamaya yöneltti. (Ratiu, 2020:4)

Beşar Esad'ın yeniden destek ve kontrolü ele geçirmesiyle birlikte mülteciler hem bireysel olarak hem de Şam'ın yardımıyla Suriye'ye dönmeye başladı. (Petillo, 2023:8) Lübnan, nüfusunun %25'ini mültecilerde barındıramayacaklarını iddia ederek mültecileri Suriye'ye dönmeye çağırmaktadır. BMMYK, Suriye'deki koşullar altında Suriyeli mültecilerin geri dönüşüne karşı tavsiyede bulunmaktadır, buna BMMYK personelinin ikamet başvurularının dondurulmasıyla yanıt verildi. Bu yaklaşım, Lübnan'ın potansiyel tehlikelere rağmen mültecileri Suriye'ye geri 'zorlamaya' başladığı iddiasına yol açtı. (Revel, 2020:11)

Kısaca özetlemek gerekirse Suriye'de devrimin başlamasından ve şiddetin tırmanmasından bu yana yaklaşık 11 yıl geçmesine rağmen, yaklaşık 1,5 milyon mülteci Lübnan'da yerinden edilmiş durumda – bu, Lübnan'ın toplam nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturuyor ve dünyanın herhangi bir yerindeki en yüksek mülteci oranı durumundadır. (Ratiu, 2020:5)

8.1.2. Ürdün'de Suriyeli Sığınmacıların Durumu

Ürdün'deki Suriyeli mülteci sayısının Temmuz 2019 itibarıyla kayıtlı yaklaşık 662.010 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Suriye savaşının başlamasından on yıl sonra, ölüm, yıkım ve insan sefaletindeki bedeli kabul etmek zor görünmektedir. Savaş halen sürerken ülke coğrafi, siyasi, etnik köken ve mezheplere göre bölünmüş durumda bulunmaktadır. (Dalkıran ve Zihnioğlu, 2022: 2459)

BM, 2021'de 350.200'den fazla ölümü belgeledi ve çetele merhumun tam adını, ölüm tarihini ve yerini gerektiren katı kurallara uyduğundan, bunu "gerçek cinayet sayısının eksik sayılması" olarak nitelendirmektedir. Başka bir trajik olay olarak şu gösterilebilir: Suriye'nin savaş öncesi nüfusunun yarısından fazlası, 6,8 milyondan fazla mülteci ve yaklaşık 6,7 milyon ülke içinde yerinden edilmiş kişiyle birlikte zorla yerinden edildiği saptanmıştır. Ürdün örneğinde kamplarda yaşayan mülteci sayısı kamplarda yaşamayanlara göre oldukça düşüktür: Tam rakamlarıyla Ürdün'deki 672.952 kayıtlı mültecinin yüzde 19,5'i kamplarda yaşamaktadır (131.300).

8.2. Avrupa Birliğinde Suriyeli Sığınmacıların Durumu

AB ülkeleri, mülteci ve sığınmacı adaylarını sınırlarının dışında tutma konusunda çaba sarf etse de Avrupa'ya ulaşmaya çalışanların çoğu trajik sonuçlar doğuran göç stratejilerini uzun süredir kullanmaktadır. Afrikalı mülteciler ve sığınmacılar deniz yoluyla Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadır. Bu rotalar arasında Libya, Mısır, Tunus ve Fas gibi Kuzey Afrika ülkelerinden İtalya ve Malta'ya uzanan rota ile Fas ve Cezayir gibi Batı Afrika ülkelerinden Kanarya Adaları'nın güney kıyılarına ve İspanya'ya uzanan rota yer almaktadır (Sunderland, 2012:2; Nessel, 2009:625-699).

2008 yılında deniz yoluyla gerçekleşen kaçak göç hareketi, 54,000 kişi ile tarihindeki en yüksek sayıya ulaşmıştır. Ancak 2009 ve 2010 yıllarında İtalya'nın Akdeniz üzerinden gelen göçmenleri Libya'ya geri göndermesi nedeniyle bu sayı azalmıştır. Ancak Arap Baharı ve Afrika Orta Sahra bölgesindeki iç savaşlar gibi faktörlerle 2011 yılında yeniden ivme kazanarak 58,000 kişi ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır (UNHRC, 2012).

AB ülkelerinin, mülteci ve sığınmacı akınını sınırlamayı hedefleyen sert politikaları, göç yollarını tehlikeli hale getirmiş ve bu insanları daha riskli rotalara itmiştir. Bunun sonucunda, denizde yaşanan trajik ölümler ve kayıplar artmıştır. Ayrıca AB'nin 2004 yılında sınır güvenliğinin sağlanması amacıyla oluşturduğu Frontex'in göçmenlerin menşe ülkeleriyle imzaladığı anlaşmalar, blok göçmenlerin Avrupa kıyılarına ulaşmasını engellemeye yönelik bir izleme sistemi kurduklarını gösteriyor. Ayrıca 1 Ekim 2013 tarihinden itibaren EU-EUROSUR uydu gözetleme sistemi aracılığıyla deniz yoluyla göç faaliyetlerinin kontrol altına alınması amaçlanmıştır (European Parliament News, 2012). Ancak yasadışı göçmenlerin gözetimine alınma koşulları kamuoyuna açıklanacağı için tarama sisteminin asıl amacının göçmenlerin Avrupa kıyılarına ulaşmasını engellemek olduğu açıktır. (Sunderland, 2012:4).

AB sığınma politikaları iç sınır güvenliği ve düzensiz göçün kontrolüne odaklanıyor ve AB üyesi olmayan ülkelerle iş birliğini vurgulayan çalışmaları içeriyor. Bu, sığınmacıları AB sınırlarının dışında tutma çabalarını yansıtmaktadır. (Maurer ve Parkes, 2007:32). Bu girişimler kapsamında AB, Türkiye gibi transit ülkeleri, sınırları üzerinden AB ülkelerine göçün önlenmesine yönelik tedbirler almaya yönlendirmiştir (Ratiu, 2020:3).

AB ülkelerindeki sığınma politikalarının ağırlıklı olarak göçü engellemeye yönelik olduğu ve sığınmacıların haklarının göz ardı edildiği kabul edilmektedir. Örneğin Fransa'da 1985 yılında sığınma başvurularının yüzde 56,8'i reddedilirken bu oran 1995'te yüzde 83,7'ye çıktığı tespit edilmiştir. (Hollifield, 1999:57-90). Benzer şekilde, 2013 İsviçre mülteci hukuku referandumunda %79'luk sığınma yasalarının güçlendirilmesi yönünde oy kullanılmış olup, bu politikaları destekleyen bir gelişmedir. Ayrıca Afganistan'da yabancı güçlerle birlikte çalışan Afganların, yabancı güçlerin ülkeyi terk etmesinden sonra mülteci veya sığınmacı olarak kabul edilip edilmeyeceği AB'de tartışmalı bir konu. İngiliz hükümeti, Afganistan'da İngiliz kuvvetleriyle çalışan yaklaşık 1.200 Afgan tercümandan yalnızca 600'üne sığınma hakkı tanıdı. Danimarka'ya benziyor. Alman hükümeti, Afganistan'daki Alman kuvvetleri için çalışan 460 tercüman da dahil olmak üzere 1.500 Afgan'a böyle bir koruma sağlamayı reddetti. İnsan hakları grupları, yabancı birliklerin ayrılmasının ardından kendileri için çalışan Afganların ve ailelerinin hayatlarının sona erdiğini iddia edilmiştir. (Hanewinkel, 2013).

Özellikle İtalya gibi son dönemde Kuzey Afrika'ya açılan kapılardan biri olan Fransa, 2011 yılında yasa dışı göç akımlarıyla mücadele kapsamında İtalya'ya 500 kaçak göçmeni geri göndermiştir. Ancak AB'nin bu konuda etkisiz kalması, iki ülke arasında dayanışma krizine yol açmıştır. İtalya, sığınmacıları Libya'ya geri dönmeye zorlayarak, insan hakları ihlallerine katkıda bulunduğu gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından suçlu bulunmuştur (The New York Times, 2011). İtalya'nın 2012 yılında Libya ile imzaladığı göç anlaşmasının içeriğini gizli tutması, asıl amacının mültecilerin Avrupa topraklarına ayak basmasını engellemek olduğunu göstermektedir. (Kayaoğlu vd. 2022:570).

Denizden yardım taleplerine yanıt verememek, sığınmacı ve mültecileri ciddi insan hakları ihlallerine dönüştürmek, onları Kuzey Afrika çölünde ölme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. (Sunderland, 2012). 2000 yılından bu yana AB sınırlarında öldürülen ya da kaybolan insan sayısı en az 23 bin. Frontex'in 2011 yılında Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınır kontrollerini artırmasından bu yana, bu rotayı kullanan göçmenlerin sayısı 2013'te 55.000'den 12.000'e düştü, ancak sınırı deniz yoluyla geçmeye çalışanların sayısı 1.500'den 11.000'e çıkmıştır. (Migration und Bevolkerung, 2014). Bu veriler, AB sığınma politikaları yoğunlaştıkça insan kaçakçılığının arttığını ve geçim kaynakları tehdit edildiğinden tacirlere olan talebin arttığını göstermektedir.

8.3.Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri

Türkiye tarihinde, farklı dönemlerde gerçekleşen nüfus hareketleri, çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde bulunan ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra ulusal sınırlar dışında kalan Müslüman ve genellikle Türk kökenli toplulukların Türkiye'ye göç etmeleri, dışarıdan gelen ilk büyük nüfus hareketini temsil eder. İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan, Bulgaristan ve Oniki Ada'dan gelen göçmenler ile Avrupa'dan gelen Yahudi göçmenlerin birçoğu, kısa bir süre sonra ya kendi ülkelerine geri dönmüş ya da başka ülkelere göç etmiştir (Kirişçi, 2000:2).

Bu dönemi takip eden dönemde, 1945-1980 yılları arasında özellikle Bulgaristan ve ardından Yugoslavya'dan gelen göç hareketi yaşanmıştır. Üçüncü dönem ise 1980'lerin sonlarından 1990'ların sonlarına kadar sürmüş ve Afganistan'dan gelen sığınmacılar ile Bulgaristan Türklerinin göçünü içermiştir. 1980'lerin sonlarında, Bulgaristan'da uygulanan asimilasyon politikaları nedeniyle Türkiye'ye sığınan yaklaşık 300,000 Türk kökenli kişinin yarısı daha sonra ülkelere geri dönmüştür. 1985-2005

döneminde ise İran, Irak ve Bulgaristan'dan gelen yaklaşık iki milyon kişiyi içeren mülteci hareketi yaşanmıştır. Bu dönem, 1979 İran devrimi sonrasında başlayarak yaklaşık bir milyon İranlı'nın sığınma talebinde bulunduğu bir dönemi içerir. Ancak Türkiye, Cenevre Sözleşmesi gereğince Avrupa dışından gelenleri mülteci olarak tanımadığı için, İranlılar Türkiye'de turist vizeleriyle kalmış ve birçoğu Avrupa ülkelerine gitmek için öncü göçmen ağlarını kullanmıştır (İçduygu, 2000:360).

1988-1991 yılları arasında Türkiye, Irak'tan gelen üç büyük göç dalgasına tanıklık etmiş ve Asya ile Afrika kökenli sığınmacı hareketlerine ev sahipliği yapmıştır. İran-Irak savaşının sona ermesinin ardından, 1988'de 50,000'den fazla Kürt peşmergesi Türkiye'de geçici kamplarda barındırılmış ve bu Irak'tan gelen göçün ilk dalgasını oluşturmuştur. Körfez Krizi'nin patlak vermesinin ardından ise 1990-1991 yıllarında kaçan Iraklı ve Kuveytli yaklaşık 60,000 sığınmacı, kısa bir süre sonra ülkelere geri dönmüştür, bu da ikinci büyük göç dalgasını temsil etmektedir. Son büyük göç dalgası ise 1991 yılında Irak ordusundan kaçan, çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu yaklaşık 500,000 kişilik bir sığınmacı hareketiyle gerçekleşmiştir. 1988 yılındaki göç hareketinde Türkiye, bazı zorluklarla karşılaşmış ve bu büyük insan kitlesine sınırlarını açmayı istememiş, bunun yerine Batılı ülkelerin desteklediği kamplarda yer sağlamıştır (İçduygu, 2004:90; İçduygu, 2000:362).

1992 yılında Bosna Hersek'ten kaynaklanan büyük bir göç hareketi yaşanmış, Türkiye bu dönemde göçmenlerin geçiş ülkesi olarak kullanılmıştır. Bu dönemde, sığınmacıların sadece bir bölümü Türkiye'ye yerleşirken, çoğunluğu Dayton Antlaşması'nın ardından ülkelere dönmüştür (İçduygu, 2000:363). Ancak 1997 yılında Bosna Hersek, İran ve Irak'tan gelen 2,400 mülteci ile 2,200 sığınmacıyı kabul etmiş ve sonraki yıllarda Somali, Afganistan, Sri Lanka ve Filistin gibi ülkelere daha küçük sığınmacı hareketlerine ev sahipliği yapmıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1999:259-265; İçduygu ve Toktaş, 2005:30-31). Son yıllarda ise Suriyeli sığınmacılar büyük bir göç dalgasıyla Türkiye'ye gelmiştir.

8.3.1. Türkiye'de Göçmen Karşısı Söylem

8.3.1.1. Genel Tespitler

Göç İdaresi verilerine göre 25 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla Türkiye'de 3 milyon 373 bin 967 geçici korunma statüsünde Suriyeli bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı verilerine göre de 19 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Türkiye vatandaşlığı alan Suriyeli sayısı 223 bin 881'e ulaşmış durumdadır. 15 Nisan 2023 tarihinde yapılan açıklamaya göre, olası bir seçimde oy kullanma hakkı bulunan Suriye asıllı 130.914 Türk vatandaşı bulunmaktadır. Buna ilişkin çeşitli siyasi partiler sığınmacı politikalarını gerek sözlü gerekse yazılı farklı siyasi pozisyonlardan açıklamaktadır. Politikalarla ilişkin farklılıklar olsa da genel olarak özellikle sığınmacıların ülkelere gönderilmesi konusunda birçok siyasi parti birleşmektedir. Siyasi, ekonomik ve sosyal bir fenomen olarak Türkiye'yi son yıllarda derinden etkileyen söz konusu sorun ne yazık ki radikalize olmuş görüşlere de neden olmaktadır. Bu sebeple siyasi partilerin üstlendiği misyonlar Türkiye'nin göç meselesinde ortaya koyduğu tabloyu anlama açısından önem arz etmektedir.

8.3.1.1. Adalet ve Kalkınma Partisinin Perspektifi

Bilindiği üzere Adalet ve Kalkınma Partisi (Bundan sonra kısaltma olarak AK Parti) hem Suriye İç Savaşı'nın başladığı; hem de Türkiye'nin göç sorununu derinden hissettiği yıllarda iktidarda bulunan köklü bir siyasal partidir. Bu sebeple Türkiye'nin göç politikasını belirlemede AK Parti'nin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu rol Türkiye'nin bölgesinde üstlendiği misyon ve vizyonla bağlantılı olarak uluslararası ilişkiler açısından ele alınabilirken diğer taraftan Türkiye emek piyasasında oluşan vasıfsız işçi talebine cevap olarak üretilmiş bir "göç ekonomisi" babında telakki edilebilir. Söz gelimi orman ya da köy işçiliğinde Türkiye'de son yıllarda pik noktasına ulaşan şehirleşmeyle birlikte oluşan açık, AK Parti'nin öncülüğünde bir hükümet politikası olarak göçmen işçilerle kapatılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan Suriye iç savaşı sonrası ülkeden gelenler için 'açık kapı politikası' uygulayan iktidar partisi, muhalefet tarafından göç politikasına sahip olmamakla eleştirilmektedir. Buna ilişkin dile getirilen iddialardan en sık duyulana sığınmacı sorununun işsizliği artırdığına yönelik siyasal itirazdır. Muhalefetin büyük bir bölümünden gelen "Sığınmacılar gitmeli" itirazları Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından "Asla bu topraklardan kovmayız, kovmayacağız da... Kapımız açık onlara, ev sahipliğine devam edeceğiz" sözleriyle yanıtlanmıştır.¹ Yine benzer şekilde AK Parti sözcüsü Ömer Çelik de sığınmacıların radikal biçimde savaş ortamına tekrar gönderilmelerinin hem insani olmadığını hem de Türkiye ekonomisi için negatif etkiler doğuracağını iddia etmiştir.²

Diğer açıdan AK Parti tarafından göçmen sorununun daha fazla gündeme gelmesine bir reaksiyon olarak farklı politikalar da kamuoyuyla paylaşılmıştır. Örneğin güvenle bölgelere "onurlu geri dönüş" kapsamında AK Parti sözcüsü Ömer Çelik normalleşmeyle birlikte sığınmacıların ülkelerine geri döneceğini açıkladı.³ Bu açıklamada dikkat çeken husus geri dönüşün belirli şart ve prensiplere uygun olarak peyder pey gerçekleştirilmesidir. Bu sebeple AK Parti genel olarak kademeli bir geri dönüşten yana olmakla beraber sığınmacıların ve göçmenlerin uzun vadede Türkiye için ekonomik ve siyasi bir çıkar sağladığını düşünmektedir. İktidarın sığınmacılarla ilgili resmi bir tutum belgesi olmamakla birlikte, "2Y-1Ç" prensibi üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu prensip, "yerleş, yaşa, çalış" anlamına gelir. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Özgür Suriye Ordusu kontrolündeki bölgeler olan Cerablus, Azez, El Bab, Serêkanî ve Tel Abyad'da sığınmacılar için konutlar inşa edilmesi planlanmaktadır. Ayrıca, bu bölgelerde okullar, alışveriş merkezleri, spor salonları ve şehir yönetim binaları gibi sosyal ve kültürel tesislerin de inşa edilmesi öngörülmektedir.⁴

8.3.1.2. Milliyetçi Hareket Partisinin Perspektifi

AK Parti hükümeti ile Cumhur İttifakı'na katılan Milliyetçi Hareket Partisi, bu konuda AK Parti ve Recep Tayyip Erdoğan ile çatışmaktan kaçınmaktadır. Suriyeli sığınmacılara 'misafir' diyen Genel Başkan Devlet Bahçeli, uzun süre tabandaki Suriyelilerin durumuna dair açıklama yapmaktan kaçındıktan sonra bu konudaki sessizliğini bozdu. Bahçeli, Amasya'da halka Türkiye'nin güney sınırındaki sorunların

¹ <https://www.voaturkce.com/a/erdogan-onlari-bu-topraklardan-asla-kovmayiz-/6563743.html>

² <https://www.diken.com.tr/akp-sozcusu-siginmacilari-katillere-teslim-edemeyiz/>

³ <https://t24.com.tr/haber/akp-sozcusu-celik-ten-suriyeli-siginmaci-aciklamasi-normallesme-sureci-tamamlandiginda-mekanizmalar-daha-hizli-isleyecektir,1109011>

⁴ <https://www.diken.com.tr/partilerin-siginmaci-politikasi-kim-ne-vadediyor/>

ABD'den kaynaklandığını belirtmektedir. Ayrıca güvenli bölgenin bir an önce kurulmasını istediğini söyleyerek durumu Suriyeli mültecilere de açıklamaktadır. Korunan bölge ile yapılacak yerleşim bölgelerine Suriyeli "ziyaretçilerin" parça parça yerleştirilmesi gerektiğini gündeme getiren Bahçeli, Türkiye'nin hem ekonomisine hem de siyasi çıkarları aleyhine bir "geri gönderme politikasına" karşı olduğunu net dille ifade etmektedir.⁵ Benzer biçimde MHP Kayseri Milletvekili İsmail Özdemir, parti tabanındaki tedirginliği biraz daha net sözlerle, sığınmacılarla Türkiye arasında kardeşlik ilişkisinin yanı sıra ekonomik çıkarların da kesiştiğini belirtti.⁶

Geçtiğimiz yıllarda Bahçeli başkanlığında kurulan Sınır Ötesi Göç Komisyonu, çalışmalarını tamamlayarak Suriyelilere ilişkin çarpıcı tespitler içeren bir rapor hazırladı. Belirtmek gerekiyor ki Devlet Bahçeli ve MHP sözcüleri Suriyelilere karşı dikkatli ve özenli bir dil kullanmaya gayret gösteriyor. Diğer taraftan rapora göre MHP seçmeninin %88,9'u Suriyelilerin ülkelerine dönüşünü desteklerken, halkın %86,2'si geri dönüşlerini destekliyor. Türk erkeklerinin Suriyeli genç kadınlarla evlenme eğilimine değinilen raporda, bu sorunun özellikle Kilis, Şanlıurfa ve Hatay'da toplumsal dokuyu bozduğuna dikkat çekildi.⁷

8.3.1.3. Cumhuriyet Halk Partisinin Perspektifi

Sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda en sert tepkiyi veren partilerden birisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (bundan sonra CHP) genel olarak iktidar partisinin neredeyse bütünüyle göç politikasına karşı çıkmaktadır. Bunun Türkiye'nin toplumsal yapısını bozan bir uzun vadeli sorun yumağına dönüşeceğini birçok kez ifade eden CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu iki sene içerisinde bütün sığınmacıların ülkelerine gönderilmesi gerektiğine dair çalışmaları kamuoyuyla paylaşmaktadır.⁸

Buna ilişkin iki yıl içerisinde kademeli olarak Suriye yönetimiyle görüşülerek bütün sığınmacıların geri gönderileceğini söyleyen Kılıçdaroğlu "Hudut namustur" gibi popülist ve milliyetçi söylemleri kullanmaktan çekinmemektedir. CHP'nin Suriye politikası konusunda izlediği yolu belirleyen en önemli etkenlerden birisi de ideolojik olarak Kemalist Milliyetçiliğin üniter ulus yapısıdır. Bilhassa büyükşehirde ucuz iş gücüyle Türk vatandaşlarının işlerinin ellerinden alındığını belirten CHP yöneticileri demografik yapının da günden güne "bozulduğunu" iddia etmektedir.⁹

8.3.1.4. İYİ Partinin Perspektifi

Bir muhalefet partisi olarak İYİ Parti de iktidarın göç politikasından oldukça rahatsız gözükmemektedir. CHP ile birlikte ortak bir söyleme sahip olan ve ideolojik olarak seküler-milliyetçi kökene sahip olan İYİ Parti sığınmacıların belirli usullere uygun olarak ülkelerine geri gönderilmesini talep etmektedir. Bu konunun Türkiye'nin demografik ve toplumsal yapısını olduğu kadar ekonomisini de olumsuz etkilediğini

⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bahceli-suriyeli-siginmacilari-guvenli-bir-sekilde-geldikleri-gibi-ugurlamak-onceligimiz/2567328>

⁶ <https://tr.euronews.com/2019/09/13/turkiye-de-siyaseti-kusatan-sorun-suriyeli-gocmenler-siyasi-partilerin-tutumu-akp-mhp-chp>

⁷ <https://tr.euronews.com/2019/09/13/turkiye-de-siyaseti-kusatan-sorun-suriyeli-gocmenler-siyasi-partilerin-tutumu-akp-mhp-chp>

⁸ <https://chp.org.tr/haberler/chp-lideri-kilicdaroglu-suriyeli-kardeslerimizi-huzur-icinde-kendi-ulkelerine-gonderecegiz>

⁹ <https://tr.euronews.com/2023/03/14/kilicdaroglu-suriyeli-ve-afganlari-gonderecegiz-demografik-yapinin-degismesini-istemiyoruz>

belirten İYİ Partili yetkililer, iktidarı sığınmacıları bir Avrupa Birliğiyle bir “pazarlık aracı” olarak kullanmakla suçlamaktadır.¹⁰

8.3.1.5. Demokrasi ve Atılım Partisinin Perspektifi

DEVA Partisi, Ali Babacan liderliğinde, sığınmacılarla ilgili 30 ve 90 günlük eylem planlarını duyurmuştur. Parti, kurumsal kapasiteyi güçlendirmeyi, koordinasyonu artırmayı, sığınmacılara ve kırılgan gruplara yönelik hak ihlallerini etkili bir şekilde soruşturmayı, sınır güvenliğini sağlayarak düzensiz göçü kontrol altına almaya çalışmayı, sığınma hakkı olmayan düzensiz göçmenleri sınır dışına çıkarmayı, geçici koruma altındaki kişilerin zaman içinde ülkelerine dönüşlerini kolaylaştırmayı ve istisnai vatandaşlık uygulamasına son vermeyi hedeflemektedir. DEVA Partisi, görece liberal-muhafazakâr bir parti olarak kabul edilir ve sığınmacı sorununa yönelik politikaları iktidar partisiyle benzerlikler taşır. Bu nedenle, hukuk devleti ilkelerine ve uluslararası insani anlaşmalara büyük önem vermektedir. DEVA Partisi'nin sığınmacılarla ilgili bu eylem planları hem kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi hem de insani politikaların benimsenmesi açısından dikkat çekicidir. Bu politikalar, Türkiye'nin uluslararası taahhütlerine ve insan haklarına saygı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu bağlamda, sığınmacıların haklarına saygı gösterilmesi, sınırların güvenli bir şekilde yönetilmesi ve insani krizlere yanıt verilmesi hedeflenmektedir. DEVA Partisi'nin bu politikaları, sığınmacıların korunması ve insan haklarının savunulması açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.¹¹

8.3.1.6. Gelecek Partisinin Perspektifi

Eski Başbakan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu liderliğindeki Gelecek Partisi, kademeli ve planlı bir geri dönüş sürecini teşvik etmeyi amaçlayan bir eylem planı geliştirmiştir. Bu planın temel hedefleri şunlardır:

- Geri Dönüş Planlamalarının Yapılması ve Uygulanması: Gelecek Partisi, göçmenlerin kademeli olarak ülkelerine geri dönüşlerini teşvik etmek için geri dönüş planlarının hazırlanmasını ve hızla uygulanmasını öngörmektedir.
- Tam Sınır Güvenliğinin Tesisi: Ülkenin sınır güvenliğinin sağlanması, göçmenlerin yasadışı yollarla ülkeye girişini engellemek için öncelikli bir adımdır.
- Mevzuatın İstikrarlı Uygulanması: Gelecek Partisi, göçle ilgili mevcut yasal düzenlemelerin sıkı bir şekilde uygulanmasını ve bu mevzuatta herhangi bir tavizin verilmemesini vurgulamaktadır.
- Bölgesel/Uluslararası İşbirliği Anlayışlarının Yeniden Değerlendirilmesi: Parti, bölgesel ve uluslararası aktörlerle yeni bir işbirliği anlayışının oluşturulmasını desteklemektedir. Bu, göçmenlerin ülkelerine dönüşlerini kolaylaştırmak için önemlidir.
- Mevzuatta Gerekli Güncellemeler: Göçle ilgili mevzuatta gerektiğinde güncellemelerin yapılması, geri dönüş sürecinin daha etkili bir şekilde yönetilmesini sağlayacaktır.

¹⁰ <https://iyiparti.org.tr/az-kaldi/hudut-tekrar-namus-olacak>

¹¹ <https://devapartisi.org/parti/e-arsiv/deva-partisinden-sginmac-ve-duzensiz-goc-sorununa-cozum-hukuk-devleti-pusulasndan-sasmayacagz>

- Göç Bakanlığı Kurulması Değerlendirmesi: Gelecek Partisi, göçle ilgili konuların daha etkin bir şekilde ele alınması için bir Göç Bakanlığı'nın kurulmasını değerlendirmektedir.
- Muhtemel Yeni Düzensiz Göç Dalgalarına Karşı Hazırlıklar: Parti, muhtemel yeni düzensiz göç dalgalarına karşı kurumsal, idari ve mali hazırlıkların yapılmasını önermektedir.

Gelecek Partisi'nin dikkate değer bir diğer noktası ise radikal bir geri gönderme politikasına karşı olmasıdır. Bu, insan haklarına saygı ve göçmenlerin insani koşullarda geri dönüşlerini teşvik etme amacını yansıtmaktadır. Bu çerçevede, parti, göçmenlerin gönüllü geri dönüşlerini desteklemeyi ve insan onuruna saygıyı esas alan bir yaklaşım benimsemeyi hedeflemektedir.¹²

8.3.1.7. Zafer Partisinin Perspektifi

Sığınmacılar meselesinde en radikal söylemi şüphesiz Zafer Partisi dile getirmektedir. Öyle ki partinin kurucusu Ümit Özdağ birçok kez partinin asıl kuruluş amacının sığınmacılar sorununu çözmek olduğunu belirtmiştir. Çözüm planı olarak detaylı bir açıklama paylaşmayan Zafer Partisi yetkilileri süratle, kesin ve neredeyse eşi benzeri görülmemiş bir radikal göç politikası uygulayabileceğini iddia etmektedirler. Partinin ideolojik tabanının aşırı-milliyetçi/ aşırı-sağ olduğunu göz önünde bulundurursak böylesi bir söylemin nereden kaynaklandığı tespit edilebilir. Bununla birlikte Parti yetkilileri sığınmacı konusunun Türkiye'nin toprak bütünlüğü açısından en temel güvenlik meselesi olduğunu iddia etmektedirler.¹³ Sığınmacıları, Türkiye’de ortaya çıkmış ya da yakın gelecekte ortaya çıkabilecek bütün ekonomik ve siyasal sorunların asıl sebebi gören Zafer Partisi radikal göç söylemiyle Türkiye siyasetinde yeni bir fenomen olmuştur. Avrupa’da göç sorunuyla ortaya çıkan yeni-sağ partilerin bir benzeri olarak neşet eden Zafer Partisi genel olarak Türkiye’nin şehir merkezlerinin sığınmacılardan “arındırılmasını” talep etmektedir.¹⁴ Toplumsal bir hareket olarak gençler arasında kendine taban bulan Parti, hem uluslararası hem de ulusal bir sorun olan sığınmacı/göç meselesinin güncel siyaseti nasıl etkileyebileceğinin en bariz örneklerindendir. Kısaca Zafer Partisi sığınmacılar konusunda en radikal söylemleri dile getirmektedir.

¹² <https://www.yeniakit.com.tr/haber/gelecek-partisinden-suriyeli-aciklamasi-eger-geri-gonderirsek-1698327.html>

¹³ <https://zaferpartisi.org.tr/suriyeli-siginmacilarin-vatanlarına-donmeleri-icin-yapilmasi-gerekenler/>

¹⁴ <https://zaferpartisi.org.tr/suriyeli-siginmacilarin-vatanlarına-donmeleri-icin-yapilmasi-gerekenler/>

9. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Suriyeli mülteci krizine gerçekten insani bir şekilde yanıt vermek, Türk hükümeti tarafından kasıtlı bir politika tercihi olmuştur. Sonuç olarak, Türkiye acil durum müdahale kapasitesini elden geçirdi ve genellikle uluslararası standartları aşan bir sonraki seviyeye taşıdı. Ülkemize gerçekleşen kitlesel mülteci akışı Türkiye'nin yaklaşık yüzde 4'ü kadardı. Bu durum Türkiye'deki sağlık sistemi için de bir sağlamlık kontrolü olarak görebilmemizi sağladı gerçekleşen bu nüfus şoku çok büyük olmasına rağmen karşılanmayanlar üzerindeki etkisi sağlık ihtiyaçları bakımından makul bir aralıkta kalması ülkemiz adına sağlık sistemleri için sevindirici bir durumdur. Kitlesel mülteci girişi aynı zamanda sağlık hizmetlerinin arzını artırdı. Sağlık arzındaki bu artış Türkiye ve diğer ülkelerde Kovid-19 ile mücadelede başarılı olmamız açısından da büyük önem arz ediyor. Bir daha büyük mülteci akını olmasa dahi mevcut sağlık arzı artışının korunması sağlık sistemlerimiz açısından hayati bir önem taşımaktadır ve ülkemiz sağlık hizmetlerinin aksamadan gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır (İkizler vd, 2022).

Genel olarak Türkiye, Suriye'de 2011'in ortasında yaşanan iç savaş olayların ardından yaklaşık 4 milyon mülteciyi ağırlayarak etkileyici bir iş çıkardı. Türkiye Suriyeli sığınmacılara uygulanan politika çerçevesini sürekli olarak geliştirmiştir. Entegrasyon politikalarının ve hizmetlerinin niceliği ve kalitesi son yıllarda gözle görülür şekilde artmıştır. Başarılı bir şekilde insani yardım sağlamanın ve mültecileri yeni hayatlarında güçlendirmenin yanı sıra Türkiye, aynı zamanda Avrupa ile krizin yansımalarını yumuşatan bir tampon bölge görevini de başarıyla yerine getirdi (Tumen,2023).

Bugün ülke hem mülteci kamplarında hem de çoğu Suriye sınırındaki şehirlerde 2 milyona yakın mülteciye ev sahipliği yapıyor. AFAD ve bölgedeki sivil toplum kuruluşları bu mültecilerin barınmasında örnek bir başarı sergilese de çatışmanın uzaması, büyüyen mülteci kriziyle başa çıkmak için daha büyük ölçekli bir uluslararası girişim gerektirebilir. Türkiye, sayıları milyonu geçen farklı ülkelere düzensiz göçmene ve mülteciye de ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin insani değerleri temel alan göç politikaları, bir tür kamu diplomasisi faaliyeti ile desteklenmektedir. Zira Türkiye, yaklaşık 12 yıldan uzun bir süredir milyonlarca Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyelilerin bu bitmeyen misafirlik süreçlerinde Türkiye ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda önemli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Göçmenlerin ve mültecilerin ekonomik, siyasal ve sosyal maliyetlerini tek başına üstlenmek zorunda kalan Türkiye, gerek bu yükün küresel ölçüde paylaşılması gerekse Suriye'de barış ortamının tesis edilerek mültecilerin ülkelerine geri gönderilmesi için kamuoyu oluşturmak zorundadır (Çiçek ve Turan,2023).

Şimdiye kadar, uluslararası yardımın çoğu, haklı olarak, büyüklükleri ve ekonomilerinin mültecileri özümseme yeteneği nedeniyle daha kötü bir durumla karşı karşıya olan Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere yönlendirildi. Ancak, çatışmanın potansiyel olarak uzaması ve sahadaki durumun kötüleşmesi durumunda, Türkiye'nin insani çabaları engelleyebilecek zor seçimler yapması gerekebilir. Suriyeli sığınmacılar açısından Türkiye'nin tercih edilmesinin en büyük sebeplerinden biri sınır komşusu olmakla birlikte Türkiye'nin kendileri açısından bir çekim merkezi olmasıdır. Buna sebep olarak Türkiye'nin uzun bir göç geçmişi vardır, her zaman bu göç olgularına entegre olmakta başarılı olmuştur. Türkiye bulunduğu coğrafya da her zaman bölgesel göç sisteminin ana çekim merkezidir, dolayısıyla göç yeni bir şey değil veya olağanüstü

bir durum olarak algılanmamaktadır. Bunun ötesinde, büyük ölçekli göç ve ani akınlar Göçmen ya da mülteciler aslında Türkiye için istisnai bir durum olmasa da yaşanmıştır. Daha önce birçok ülke tarafından Türkiye daha ziyade normal varlıklı, istikrarlı bir ülke olarak görülmekte ve dolayısıyla dünyanın geri kalanıyla entegre olmuş cazip bir sanayi ülkesi konumunda bulunmaktadır (Rotman,2020).

Suriyeli sığınmacıların iş gücüne katılmalarında da karşılaşılan en büyük sorunların başında dil farkı gelmektedir fakat bu durum genç kategorisinde sayılan nüfus için diğerlerine oranla daha az etkilemektedir. Dil eğitimi Suriyeli sığınmacıların topluma her konuda olduğu gibi iş alanında da entegrasyonunda önemli bir yer oynamaktadır (Demirci, Kırdar, 2023).

Çalışmanın gösterdiği gibi, Türkiye insani felaketlerle başa çıkmada önemli derecede dikkat çeken bir kapasite geliştirmiştir. Özellikle AFAD, çok kısa sürede mülteci kriziyle mücadelede muazzam ve etkili bir mekanizma geliştirdi. Buna ilaveten yeni kurulan Göç İdaresi ve Başkanlığı böylesi büyük bir krizde belirli usul ve işleyiş sistemiyle birçok insani yardımın gerçekleşmesine kamu hizmeti ilkesi çerçevesinde vesile olmuştur. Türkiye, 2011 ve sonrasında uluslararası göçmenlere yönelik kurumsal bir yapı kurumsallaşma yolunda ilk adımları attı. Bu dönemde yasal düzenlemeler yapıldı. Sadece yeniden yerleşim değil, aynı zamanda eğitim, sağlık gibi daha kapsamlı politikalar oluşturmak, Sosyal uyumu sağlamak için istihdam, güvenlik ve sivil katılım süreçleri ele alındı. 1920'li yıllara dayanan uluslararası göç politikalarının kapsamadığı bir alan, yani göçmenlerin uyumlaştırılması, yasal çerçeveye oturtulması ve göç yönetimi, bu durum Göç İdaresi Başkanlığının liderliğinde diğer paydaşlarında katılımıyla yönetilmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda yerelde projeler hayata geçirilmiş ulusal ve uluslararası düzeyde kamu ve sivil toplum iş birliğiyle yürütülmektedir. Özellikle, Suriyeli sığınmacıların ekonomik, sosyo-kültürel ve politik uyumuna yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu bağlamda geçici koruma sağlanan Suriyelilere yönelik uluslararası göç politikaları eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlarda önemli düzenleme ve uygulamaları içermektedir. Bu politikalar sayesinde istihdam, barınma, yerleşme ve sosyo-kültürel uyum ile birlikte sığınmacıların entegrasyonu ve sosyal uyumu için önemli adımlar atılmakta ve çok boyutlu bir yaklaşım benimsenmektedir (Akcan,2023).

Eğitim konusunda da Suriyeli Sığınmacılara yönelik başlangıçta geçici olduğu düşünülen Suriyeli sığınmacılar, kamplarda diploma ve belge almadan eğitimlerine devam etmeleri planlanmıştı, daha sonra savaşın uzamasıyla birlikte gerekli yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Türk Milli Eğitim Sisteminde Suriyelilere yönelik düzenlemeler yapılmasına rağmen uygulamada teknik ve sosyal sorunların devam ettiği ve istenilen düzeyde eğitim verilemediği görülmektedir. İlkokuldan sonra eğitime katılım sağlanamamaktadır. Ancak ortaya çıktı ki Geçici koruma sağlanan Suriyelilere yönelik eğitim politikalarının sonuçları, Suriyelilerin Türkiye'de yaşadığı şehirlerin kültürel yapısı, Suriye'ye coğrafi yakınlığı gibi faktörlere göre farklılık göstermektedir. Bulundukları kentteki Arap kökenli nüfus, okulların durumu, öğrencilerin nitelikleri ve öğretmenlerin deneyimleri eğitim sağlanmasında en önemli unsurları oluşturduğu anlaşılmıştır. Eğitimde başarı ve uyum nerede olursa olsun dil bilgisine dayanmaktadır. Suriyeli öğrencilerin sayısı yükseköğretimde giderek artmakta aynı zamanda Suriyeli akademisyenlerin sayısında da artış sağlandığı gözlemlenmektedir. İstenilen seviyede olmasa da akademide ve eğitimde yer alan Suriyeli sayısı, eğitim ve İstihdam konusunda her iki toplum arasında katkıda bulunacak en uyumlu grubun bağ oluşumunu güçlendirdiği tespit edilmiştir. Bu bakımdan her yaş grubunda etkili dil öğreniminin sağlanması, okula devam ve akademideki akademisyen ve öğrenci sayısının artırılması

sağlanmalıdır. İki toplum arasında uyumlaştırmaya yönelik öncelikli politika konularından en başta gelenlerden bir tanesi de eğitim oluşturmaktadır (Ökten,2023)

Araştırmalar son yıllarda halen sınırlı olmasına rağmen Suriyeli sığınmacıların eğitime erişimi ve yüksek öğrenime entegrasyonu büyüyen bir araştırmanın konusu haline gelmiştir. Aynı zamanda bazı devletler için ayrı bir politika alanı haline gelmiştir. Artan mülteci sayısına rağmen Türkiye, yalnızca Dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmakla birlikte, aynı zamanda Eyalet düzeyindeki kapsayıcı politikaları önemli bir durum ortaya koyuyor. Eğitime erişimi sağlanırken Suriyeli sığınmacıların aynı zamanda Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarına gitmesi genel olarak bir başarı öyküsü olarak görülebilir.

Mülteci krizini ele almak için geleneksel olmayan bürokratik yapılar yarattığı için bu, ülkenin kurumsal gelişimi için büyük bir artı oldu. İnsani yardım politikaları, Suriye ihtilafı bağlamında Türk dış politikasının önemli bir boyutu haline geldi. Bununla alakalı olarak yetkililer uluslararası ilgili kurum ve kuruluşlarla etkileşim halinde insani yardımı en makul ve sürdürülebilir şekilde uygulayacak hukuki ve kurumsal çerçeveyi oluşturmuştur. Böylece büyük bir insanlık krizinde sorunların tespiti ve çözümü hem hukuki usul ve işleyişe göre hem de vicdani değer taşıyan insani etik ilkelere göre belirtilmiştir.

KAYNAKLAR

- 6458 sayılı kanun, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, (R.G.11,04,2013:Sayı 28615)
- Abadan Unat, N. (2006). *Bitmeyen göç*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- AFAD, (2017) *Ağustos ayı raporu 2017*, www.afad.gov.tr, <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>.
- Akcan, L. (2023). The history of turkiye's migration policies. *International Review of Migration and Refugee Studies*, 4(1), 64-80.
- Aktüre, S. (1985). *Osmanlı Devleti'nde taşra kentlerindeki değişimler. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye ansiklopedisi*. (4.c.), İletişim Yayınları.
- Al-Khalili, C. (2020). Navigating ambiguous state policies and legal statuses in Turkey: Syrian displacement and migratory horizons. 429-39. <https://doi.org/10.2307/j.ctv13xpwtw.35>.
- Al-Khalili, C. (2023). Rescaling hospitality: Everyday displacement at the Syrian-Turkish border. *American Ethnologist*, <https://doi.org/10.1111/amet.13144>.
- Anbarci, N., & Ulubaşoğlu, M.A. (2005) Intersectoral size differences and migration: KUZNETS revisited, accounting. *Economics and Finance School Working Papers- Series*, (16), 4.
- Andrea, R. (2020). *Turkey's refugee resilience: Expanding and improving solutions for the economic inclusion of syrians in turkey*. Atlantic Council (blog). <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/turkeys-refugee-resilience-expanding-and-improving-solutions-for-the-economic-inclusion-of-syrians-in-turkey/>.
- Aras, B., & Duman, Y. (2019). I/NGOs assistance to syrian refugees in Turkey: Opportunities and challenges. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21, (4): 478-91. <https://doi.org/10.1080/19448953.2018.1530382>.
- Arslan, İ., & Akan, Y. (2008). *Göç ekonomisi Türkiye üzerine bir uygulama*. Ekin Basım Yayın Kitapları.
- Baban, F., Ilcan, S., & Rygiel, K. (2017). Syrian refugees in Turkey: pathways to precarity, differential inclusion, and negotiated citizenship rights. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43, (1): 41-57. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1192996>.
- Balkan, E., & Kutlu Tonak, Z. (2022). *Refugees on the move: Crisis and response in turkey and europe*. Berghahn Books, <https://doi.org/10.2307/j.ctv2vr8tsk>.

- Bandur, P. (2020). Perceptions on Syrian Refugees in Turkey, Short analysis of a survey identifying differences and similarities between two groups of Turkish voters. *Antakiyat*, 3 (1), 67-91
- Beth B.H., Markson, E.W., & Stein, P.J. (1988). *Sociology*. NewYork: MacMillan Publishing Company.
- Birdişli, F. (2016). *Teori ve pratikte uluslararası güvenlik*. Seçkin Yayınevi.
- Bouchet Saulnier, F. (2002). *İnsancıl hukuk sözlüğü*. İletişim Yayınları.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve insan hakları. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1): 60-80, ISSN: 2148-970X. DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2015.1.6080>
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). *Türk Yunan nüfus mübadelesi ve sonuçları*. Adnan Menderes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3) ,9-32
- Cenevre Sözleşmesi,1951.
- Çavuşoğlu, D. (1995). *Beyin göçü. İstihdam Dergisi*, (19), İş ve İşçi Bulma Kurumu, Ofset Fotomat.
- Çavuşoğlu, H. (2006). Uluslararası göç: Nedenleri, tipleri, türleri ve göçmenler. *Folklor/Edebiyat*, 12, (48), 83-104.
- Çerkeşli, M.T. (2016). *2000 sonrası Türkiye-Suriye ilişkileri ve Arap Baharı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi.
- Çiçek, A., & Turan, A. (2023). Public diplomacy, migration and refugee politics: The case of Turkey. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 6(4), 584-613.
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası hukukta mülteciler ve sığınmacılar*. Seçkin Yayınevi.
- Demirci, M., & Kırdar, M. G. (2023). The labor market integration of Syrian refugees in Turkey. *World Development*, (162), 106-138.
- Dışişleri Bakanlığı, 1969. Dış Türkler (Belgeler), T.C. Dışişleri Bakanlığı AZEM Dairesi, Ankara.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişci, K., & Özmenek Çarmıklı, E. (2013). *Turkey and Syrian refugees: The limits of hospitality*. The Brookings Institution.
- Dündar, T.,& Özer, E. (2015). *Türkiye’de göçmen olmak, göçmen işçiler araştırması*, http://www.ikgv.org/pdf/Belgesiz_Gocmenler_Isciler_TR.pdf, İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5 (9), 9-22.
- Ekşi, N.(2014). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, Beta Basım Yayın.

- Erkiral Tavas, O. (2015). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde uluslararası göç yönetimi stratejisi (Bir model önerisi)* (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi.
- Everett S.L. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3 (1), 49-50.
- Faruk, Ç. (1999). *Ekonomik yönleri ile iç göç olgusu (Teori ve uygulama)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Erciyes Üniversitesi.
- Faruk, Ç. (2005). İç göçler: Teorik bir analiz. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2).
- Fassmann H., Haller M., & Lane D. S. (Eds.) (2009). *Migration and mobility in europe: Trends, patterns and control*. Northampton: Edward Elgar.
- Fiddian-Qasmiyeh, E. (2019). The changing faces of UNRWA. *Journal of Humanitarian Affairs*, 1(1), 28-41. <https://doi.org/10.7227/JHA.004>.
- GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), (2017) *İstatistikler 2017*. www.goc.gov.tr , <http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma> 363 378 4713.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye'ye yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi* Temmuz, 2 (2), 81-100.
- Gündoğar, S. ve Orhao, O. (2015). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri. *ORSAM, Rapor* (195),7-10.
- Güney, Ü. (2002). Syrian refugees between Turkish nationalism and citizenship. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 20 (4), 519-32. <https://doi.org/10.1080/15562948.2021.1950256>.
- Gürcüoğlu, O. (2015). *An analysis of hatay arab alevis' accounts of their relations with syrian refugees in hatay after syrian crisis in 2012, a thesis submitted to, the board of graduate program of middle east technical university*. Northern Cyprus Campus.
- Gürkan, Ç., Güney Özyurt, B., Tuna, A., Saçlı, Ç., & Tuna. M. (2020). Syrian refugees' integration into working life: Qualitative research in accommodation and food & beverage enterprises. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 23 (1): 164-90. <https://doi.org/10.34189/tfd.23.01.008>.
- Hopyar, Z. (2016). Avrupa'nın mülteci politikası. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2 (3), 59-67. e-ISSN: 2149-8539 p-ISSN: 2528-9969
- Hosts, R. (2018). *"Turkey – crossroads for the displaced"*. *Refugee hosts (blog)* <https://refugeehosts.org/2018/04/11/turkey-crossroads-for-the-displaced/>.
- [http://bianet.org/bianet/insan-haklari/2953-multeci-siginmaci-gocmen-nedir\(05.06.2016\)](http://bianet.org/bianet/insan-haklari/2953-multeci-siginmaci-gocmen-nedir(05.06.2016))

- [http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560\(12.06.2016\)](http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560(12.06.2016))
- [http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641\(10.06.2016\)](http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641(10.06.2016))
- [http://www.turkcebilgi.com/s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1\(05.06.2016\)](http://www.turkcebilgi.com/s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1(05.06.2016))
- <http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi>
- <http://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi>
- https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372874/lang--tr/index.htm, 10.01.2019
- https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf, 10.01.2019
- IMO- Uluslararası Göç Örgütü, (2009). *Uluslararası göç hukuku, göç terimleri sözlüğü*.
- İçduygu, A., Sirkeci, İ., ve Aydingün, İ. (1998). Türkiye’de içgöç ve içgöçün işçi hareketine etkisi. 207-44.
- İkizler, H., Aslı, Dolu, & Yüksel, E. (2022). The impact of the Syrian refugee crisis on the health access in Türkiye: A synthetic control analysis. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 165-174.
- İstanbul Fikir Enstitüsü,(2014).Suriyeli Sığınmacılar Raporu, İstanbul,42
- Kahramanmaraş Geçici Barınma Merkezi Yönetimi, (2017). *Bilgi notu*.
- Kahramanmaraş İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü, (2017) . *Bilgi notu*.
- Kahramanmaraş İl Milli Eğitim Müdürlüğü, (2017) *Bilgi notu*.
- Kahramanmaraş İl Sağlık Müdürlüğü, (2017). *Bilgi notu*.
- Kahramanmaraş Valiliği, 2015, Büro Oluşturulması ve Görevlendirilme,(Sayı:3661)
- Kanat, K. B., & Üstün, K. (2015). Turkey’s Syrian refugees: Toward integration. SETA Publications 49. SETA *Foundation for Political, Economic and Social Research*.
- Kapu, H. (2012). TRA2’de göç olgusu: Sebep ve sonuçlar bağlamında analitik bir araştırma. *SERKA*, 18.
- Kaya, M. (2017). *Türkiye'deki Suriyeliler*. Hiperlink Yayınları.
- Kayaoğlu, A., Şahin Mencütek, Z., & Murat Erdoğan, M. (2022). Return aspirations of Syrian refugees in Turkey. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 20 (4) 561-83. <https://doi.org/10.1080/15562948.2021.1955172>.
- Kaynak, M. (1992). *Iraklı sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991)*. Tanmak Yayınları.
- Koç, E. (2001). *Mülteci, sığınmacı, göçmen nedir ?*.www.bianet.org,

- Koser Akcapar, S., ve Simsek, D. (2018). The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship. *Social Inclusion*, 6 (1), 176-87. <https://doi.org/10.17645/si.v6i1.1323>.
- Kritz, M.M., Keely, C.B. (1981). "Introduction" *global trends in migration* (iç.) Mary M. Kritz, Charles B. Keely and Silvano M. Tomasi (ed.), *The center for migration studies of New York, Inc.*
- Lee, E. S. A. (1969). *Theory of migration*. Cambridge at the University Pres.
- Loescher, G. (2017). *UNHCR's origins and early history: Agency, influence, and power in global refugee policy*. Centre for Refugee Studies.
- Martin, P.L. (1991). *Bitmeyen öykü: Batı Avrupa'ya Türk İşçi Göçü, BM Kalkınma programının mali desteğiyle yayınlanmıştır*. Pelin Ofset.
- McLean, E. (1981). *The global labor market in the modern world-economy*. Global Trends in Migration (iç.), Mary M. Kritz, Charles B. Keely ve Silvano M. Tomasi (ed.), *The center for migration studies of New York, Inc.*
- Ökten, S. (2023). Educational policies and practices regarding the adaptation of Syrians under temporary protection to Türkiye. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 2457-2482.
- Öztürk, B. (2012). Avrupa Birliği'nin İran ve Suriye politikasının Türkiye'ye etkisi. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4 (48), 39-52.
- Petillo, K. (2023). *From aid to inclusion: A better way to help Syrian refugees in Turkey, lebanon, and jordan – european council on foreign relations*. ECFR (blog). <https://ecfr.eu/publication/from-aid-to-inclusion-a-better-way-to-help-syrian-refugees-in-turkey-lebanon-and-jordan/>.
- Polat, D. (2007). *Ağrı alt bölgesinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) gelir dağılımı ve göç (Bir uygulama)*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi.
- Ravenstein, E.G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48 (2), 198-199.
- Revel, B. (2020). "Syrians' livelihoods in Turkey". *Turkey's refugee resilience: Atlantic council*, <https://www.jstor.org/stable/resrep26040.6>.
- Rottmann, S. B. (2020). *Integration policies, practices and experiences–Turkey Country report*.
- Sander, O. (2016). *Siyasi tarih: İlk çağlardan 1918'e*. İmge Kitabevi.
- Saracoglu, C. (2019). *The syrian refugees and temporary protection regime in Turkey: A spatial fix for turkish capital. Integration through Exploitation: Syrians in*

- Turkey, https://www.academia.edu/41558079/The_Syrian_Refugees_and_Temporary_Protection_Regime_in_Turkey_A_Spatial_Fix_for_Turkish_Capital.
- Shills, E. (1978). *Roots-the sense of place and past: The cultural gains and losses of migration, Human migration: Patterns and politics* (iç.), McNeill William H. ve Adams Ruth S. (ed.), Indiana University Press, Bloomington & London.
- Sjaastad, L.A. (1962). The cost and returns of human migration. *Journal of Political Economy*, 70 (5), 80-93.
- Solberg, C. (1978). *Mass Migrations in Argentina, 1870-1970, Human Migrations: Patterns and Politics* (iç.), McNeill William H. ve Adams Ruth S. (ed.), Indiana University Press, Bloomington & London.
- Stouffer, A. S, (1940). Intervening opportunities: A theory relating mobility and distance, *American Sociological Review*, 5 (6), 846.
- Taneri, G. (2012). *Uluslararası hukukta mülteci ve sığınmacıların geri gönderilmemesi (non-refoulement) ilkesi* (Yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi.
- Terzioğlu, S. S., & Özarslan, B. B. (2016). *Uluslararası örgütler hukuku*. Adalet Kitabevi.
- TESEV (2012). *Türk dış politikası için bir test: Suriye krizi*.
- Theodore, W. (1962). Schultz reflections on investment in man. *Journal of Political Economy*, 70 (5), 2.
- Thomas, B. (1973). *Migration and economic growth*. At the University Press, Cambridge.
- Todaro, M.P., & Job, U. Expansion, induced migration and rising unemployment. *Journal of Development Economics*, 3 (3), 211-225.
- Toğrol, B. (1991). *Direnış (Bulgaristan Türklerinin 114 yıllık onur mücadelesinin karşılaştırmalı psikolojik incelemesi)*. Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Topal, M. H., Özer, U., & Dokuzlu, E. (2016). *Public attitudes towards syrian refugees in turkey: Shedding light on turkish people opinions*.
- Tumen, S. (2023). *The Case of Syrian Refugees in Türkiye: Successes, Challenges, and Lessons Learned. Background paper prepared for*. World Development Report.
- UN, Birleşmiş Milletler Türkiye, 2019. <http://www.un.org.tr/zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde/>, 10.01.2019

- UNHCR – BM Mülteci Örgütü Türkiye, 2019. <https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, 10.01.2019.
- UNHCR, 2018. Zorla Yerinde Edilmeye ilişkin Raporlama – Kilit önemde tanımlar, <https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, 05.01.2019
- Uzun, A. (2015). Günümüzün sosyal ve ekonomik sorunu olan Suriyelilerin mülteci ve ekonomi hukuku bakımından değerlendirilmesi, *Ankara Barosu Dergisi*, 107-120.
- www.goc.gov.tr, Erişim tarihi: 30.03.2018.
- www.mvnet.com/trend/cevaplar/somlar-cevaplar/...federal...is-gucu/6766296, Erişim Tarihi: 25.03.2018.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.
- Yakar, M., & Yazıcı, H. (2009). Afyonkarahisar kentinde göçlerin seçkinlik yaklaşımı ile analizi (1990-2000). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 155-172.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Yıldırımoglu, H. (2005). Uluslararası emek göçü “Almanya’ya Türk emek göçü”. *Kamu-İş*, 8 (1), 7.
- Yıldız, Ö. (2013). Türkiye kamplarında Suriyeli sığınmacılar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 141-169
- Yücel, Z. (2011). AB’nin orta doğu perspektifinden suriye politikası. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 9 (16), 85 – 98
- Zihnioğlu, Ö., & Dalkıran, M. (2022). From social capital to social cohesion: Syrian refugees in Turkey and the role of NGOS as intermediaries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48 (11), 2455-72. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2047908>.